

BÜNVÁDI ELJÁRÁSUNK REFORMJÁHOZ

IRTA

Dr FAYER LÁSZLÓ

ÜGyvéd, Egyetemi Magántanár.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1884.

ELŐSZÓ.

Törvényhozásunk rövid idő alatt két ízben (1880—3) lényegesen összébb szorította a bűnügyi jogorvoslatok körét. A bírósági munka remélt kevesbedése azonban eddig nem állott be. Oly száma a bűnügyeknek vár még ma is felső bíróságainknál «elintézésre», mely a hihetlennel határos. Mig más sokkal nagyobb népességű és területű államokban egy év alatt az első foktól a felső bíróságokhoz felmegy öt-hatezer bűnügy, nálunk felmegy hatvanezer; csaknem annyi mint egész Európában.

Ily körülmények közt természetes, hogy felső bíróságaink a kiválóbb birói erőket nagyrészt elvonják az első foku judicaturától s az első fok ítéletei a felülvizsgálást mindjobban igénylik. A helyett hogy, ugy mint más államokban évtizedek óta alapelvül el van fogadva, *egyszer* intéztetnének el az ügyek kellő gondossággal és életismerettel, mi nem tudunk kiszabadulni a régi circulus vitiosusból s még jelenleg is három fokon jól-rosszul háromszor, sőt a plenum behozatala óta *négyszer* tárgyalunk érdemlegesen.

A törvényhozás körei, miután most már a tények mutatják, hogy a törvényszékeknek is felelősségi hatáskörrel való felruházása által ujolag *cséltalanul* gyengítették az igazságszolgáltatás garantiáit, az önmegadás tompa nyugalmával nézik a viszonyok folytonos bonyolultát.

A kérdéssel tüzetesen jelenleg csakis a szakkörök foglalkoznak; a közvetlen nyomás itt szünetlenül ébren tartja a kibontakozási törekvéseket; folyton új meg új experimentális javaslatok jutnak napfényre.

A jelen dolgozatban megkíséreljük ismételve felvetni a bűnvádi eljárás reformjának kérdését esküdt-széki alapon.

Nézetünk szerint azok a *kigondolt* megoldások, melyeket a pár év óta felmerült tervek nyújtanak — milyen első sorban a bűnvádi eljárás előadói javaslata, nem különben a Jogászegylet múlt évi vitáinak alapul szolgáló eszme (a decentralisált királyi tábla mint első fokú bíróság) és a Jogászgyűlés által kitűzött kérdés közvetítő módozata (a Schöffengericht) — épen oly kevésbé alkalmasak a reform kiindulási pontjául szolgálni, mint a jogorvoslatokat tárgyazó eddigi törvényhozási intézkedések.

Magyarországot a jogszolgáltatás feladatai és az egyéni szabadság tekintetében ugyanoly aspiratiók uralják mint a többi művelt nemzeteket; s azon fejlődési következetesség alól, mely Európát a bűnvádi

eljárásnak a continensen jelenleg fenálló rendszerére *kényszerítőleg* vitte, hazánk sem fogja magát kivonhatni tartósan. A Nyugoteuropával azonos kulturális, társadalmi és államjogi viszonyok és azonos anyagi jog, ha csak nem akarunk megelégedni azzal, hogy az alapjogok nálunk csupán elméletileg álljanak fen: a bünvádi eljárásban is azonos elvek követését teszik kikerülhetlenné.

Míg a speciális viszonyok jelszava alatti ellentállást ezen eszmék irányában fel nem adjuk, a vergődés és a hányattatás permanens lesz úgy bünvádi eljárásunk mint bírósági szervezetünk felépítése körül.

A jelen dolgozat eredetileg nem irodalmi célra iratott. A budapesti ügyvédi kamara bűnügyi szakbizottsága szerzőt bizván meg az esküdtszék iránti határozat indokolásának szerkesztésével, ezen indokolást, itt-ott adatokkal, egy helyen egész fejezettel — «a kir. tábla decentralisatiója» — kibővitve veszi a szives olvasó. A füzet végére függelékül csatolt három rövidebb közlemény régebb keletű; lenyomatásuk azért látszott indokoltnak, hogy a dolgozat némely nagyobb hézagait pótolják.

F. L

TARTALOMMUTATÓ.

	Lap
Bevezetés	1
A kérdés feltevése	2
Accusatio vagy inquisitio?	
Az inquisitorius rendszer	2
A bizonyítási szabályok mint a birói hatalomkör korlátai. — A közvetett bizonyítékok és a rendkívüli büntetés. — Az anyagi igazság létesítésének lehetetlensége. — Írásbeliség. — A felebbezés jogorvoslata.	
Az inquisitorius rendszerben az első részt a tortura eltiltása ütötte Szellemi tortura. — A vizsgálóbírák visszaélései folytán a bizonyítási szabályok átalakulása. — A nemleges bizonyítási tan. — A bizonyítékok szabad mérlegelése.	5
A szabad mérlegelés hatása a birói állás emelésére	8
A birói actusok incompatibilitása. — A vádlói és a védői funkciók elkülönítése a birói funkcióktól. — A vádlott jogi állása a bíróval szemben. — Az ügyészség és az egyéni szabadság.	
A szabad mérlegelés lehetetlenné teszi az írásbeliséget	13
A szóbeliség. — A magyar kormányjavaslat reformált elő- vizsgálata.	
A szabad mérlegelés és a szóbeliség átalakítják a jogorvoslati rendszert	16
A felebbezés terjedelmének kényszerű csorbulása. — Az 1843-iki kisebbségi vélemény a felebbezésről. — A revisionális jogorvoslat terjedelme ugyanannyi mint a felebbezésé és a semmisségi panaszé együttvéve. — A jogorvoslati kérdés mai törvényhozási állása.	
Az accusatio és az inquisitio elvei közti compromissum meg- híusulása a törvényhozás terén	24
Ax osztrák 1853-iki bünvádi eljárás. — Felebbezés in me- lius a német particuláris államokban. — A Struckmann-féle né- met birodalmi javaslat. — Spanyolország és Holland kísérletei. — A többi continentális bünvádi eljárásokban megmaradt in- quisitorius elemek. — Ezek befolyása a bíróság félrevezeté- sére. — Az ártatlanul elítéltek statistikája.	
Következtetések	32
A törvényhozási eklekticismus a bünvádi eljárás terén ki van zárva. — A legal-bizonyítási theoria, az írásbeliség és a feleb- bezés époly lehetetlenek a szakbiráskodásban, mint az esküdt- széki eljárásban.	
A szakbirói reform	34
Continentális bíró és angol bíró. — A magyar bíró anyagi helyzete. — Igazságügyi reformjaink iránya. — Az előléptetési lajtorja.	

A bírói szervezet kibővítése a laikus elem által 37**Az esküdtszék szervezeti garanciái :**

1. Az esküdtszék mint bizonyítási eszköz	39
2. A bizonyítékok szabad mérlegelése és a bírói tanács kettéosztása	41
Az ítélet cumulativ indokolása.	
3. Compensatio a bűnösség és a büntetés közt	46
Az 1843-iki kisebbségi vélemény.	
4. A visszautasítás joga	47
A visszautasítás joga az 1843-iki többségi javaslatban.	
5. A kettéválasztottság egyik előnye az, hogy a bíróság két tanácsa egymással csak nyilvánosan érintkezik	49
6. A bírói cselekmények incompatibilitásai egyedül az esküdtszéki eljárásban vihetők keresztül	49
Incompatibilitás keresztülvitele az elővizsgálati és a vádáláhelyezési funkciók, a vádáláhelyezés és az érdemleges ítélet, a bűnösség megállapítása és a büntetés kiszabása közt.	
7. A vád és a védelem közegei nem fejthetik ki a tiszta szakbírói eljárás előtt erejüket	54
8. A nyilvánosság csak az esküdtszéki eljárásban létesül tényleg	57
Közjogi és politikai szempontok	59

Jogi vagy politikai intézmény-e az esküdtszék? — Igazságügyünk szervezése ellenkezésben van egyéb közjogi intézményeink alapeszméjével. — Az 1867-iki aera államférfiai és az esküdtszék. — A polgárokra háruló teher. — Az esküdtszéki és nem-esküdtzéki igazságszolgáltatás összehasonlító statistikája. — Az esküdtszéki organismus hatása a bírói munka fogyasztására és a szakbírói erők tervszerű alkalmazására.

A kormányjavaslat Indokolása :

1. A véletlen játéka az esküdtszék összeállításában	66
Az esküdtszék megalakítási rendszerének trvhozási állása.	
2. A nyelvi nehézségek	69
A népszámlálási adatokat az Indokolás egyoldaluan tünteti fel. — A törvényszéki városok nyelvi viszonyai. — Földes Béla és Beksics Gusztáv a városok magyarságáról. — Nyelvi adatok a nemzetiségi megyékből. — Többnyelvűség a vegyes ajku városokban. — Adatok a többnyelvűség tekintetében a statisztikai hivatal megyei füzeteiből.	
3. A nemzetiségi akadály	83
A kit a vádhatóság és a vádáláhelyezési tanács az esküdtszék elé nem állít, azt az esküdtszék nem ítélheti el. — A felmentésre elég egy forum, az elítéléshez szükséges öt. — A könnyelmű felmentések. — Magyarország társadalmi, politikai és nemzetiségi viszonyai valószínűtlenné teszik a könnyelmű felmentéseket. — A politikai bűncselekmények. — In dubio pro reo. — Ausztria nemzetiségi viszonyai. — Német-, Francia- és Angolország. — A nemzetiségi akadály régebbi időben Magyarországon nem lett érvényesítve. — A negyvenes és a hatvanas évek tárgyalásai. — Az ország különböző részeiből legújában érkezett nyilatkozatok. — Az ügyvédi kamarák votumai.	

Melyik eljárási rendszer felel meg Magyarországon leginkább a conservativ szempontoknak?	98
--	----

A bírói kar részvétele a bünvádi eljárás rendszerének megállapításában. — A kormányjavaslat bírói és ügyészi reformja. — A budapesti kir. tábla decentralisatiója. — A decentralisált táblák dikasteriális jellege és hatása. — A külföldi középfoku bíróságok. — A decentralisatio közigazgatási szempontból. — Ugyancsak destructiv hatása a miniszteri felelősségre, a bírák közjogi állására és a judicatura egységére.

A magyar sajtóügyi esküdtszék	104
-------------------------------------	-----

Hatáskörének consequentiái. — Az esküdtszék és a ténykérdés. — A fokozatos felelősség elve kiküszöböli a ténykérdést. — Az 1867-iki sajtóügyi rendelet eredete; életbeléptetésének körülményei. — Az elnök állása az esküdtekkel szemben. — Az 1848-iki sajtótörvény szövege a becsületsértés és a rágalom tárgyában. — Azon törvény előkészítésének története. — A törvényszöveg vizátságai. — A nálunk szokásos kérdéstevés hiányai. — A kérdések szétválasztása. — Az enyhítő körülmények iránt az esküdtek nem nyilatkozhatnak. — A büntetésnek felső bírósági enyhítése ki van zárva.

Az esküdtszék hódító útja 100 év óta	113
--	-----

Franciaország. — (Az 1791-iki törvény. — I. Napoleon enquête-jei. — Napoleon az esküdtszékről. — Az 1808-iki törvény.) — Holland és Belgium, stb. — Németország. (A particuláris államok. — A Schöffengericht. — A német birodalmi törvény. — Elégületlenség az ötös szaktanácsok judicaturájával; votumok: Peterson, Geyer, Schwarze, Mittelstädt.) — Ausztria (Az 1850-dik évi törvény a német szövetségi tartományokban. — Erdély és Magyarország. — Az 1853-iki bünvádi eljárás. — Az alkotmány behozatala. — Glaser vitái Hye-Glunek ellen 1863-4-ben. — Hye-Glunek 1867-ben mint miniszter beterjeszti Glaser esküdtszéki javaslatát. — Az 1873-iki bünvádi eljárás.)

FÜGGELÉK.

A bünvádi eljárás javaslatának jogorvoslati rendszere	123
Vád és védelem az (lövizsgálat alatt a bünvádi eljárás javaslata szerint	129
A decentralisált kir. tábla mint elsőfoku bíróság	135

A bűnvádi eljárásban a középkor vége óta a mult század utolsó tizedéig az európai continens minden állama az inquisitorius rendszert követte.

A francia forradalom megdöntötte az avult bűnpert és — az angol minta szabad feldolgozásával — accusatorius alaku eljárást létesített nem csak Franciaországban, de I. Napoleon hadjáratai útján számos egyéb országokban is. A béke helyreálltával bekövetkezett Európa-szerte a nagy szellemi harc, mely évtizedeken át tartott és melynek eredménye a bűnpert illetőleg az lett, hogy az 1848-iki események óta a francia eljárás, mint a behozott alkotmány-charták folyománya, meghonosodott Európa minden államában. Németország és különösen Ausztria az angol eredetinek alaposabb tanulmányozása és az időközben a continensen szerzett tapasztalatok alapján a francia eljárást lényegesen fejlesztették és az accusatorius rendszer követelményeit tisztábban és következetesebben vitték keresztül.

Magyarország az 1843-iki munkálatokkal megelőzte a szomszéd államok törvényhozásait. A magyar javaslatokban lerakott reformeszmék csak évekkel később hatoltak keresztül Európa többi államaiban, és akkor is eltörpítve. Azonban a mit e javaslatok illustris szerzői terveztek, sajnos, csak irodalmi emlék lett, hogy hirdesse évszázadokon át Magyarország államférfiainak felvilágosult szellemét. A tényleges állapot maradt a régi. Az ország még ma is oly

A mult század második fele óta, a midőn a tortura kegyetlensége mellett célellességét is kezdték belátni, lassankint a közvetett bizonyíték elfogadtatott ugyan mint elégséges alap az elítélésre, de a rendes büntetés ily esetben nem mondathatott ki. Számos törvénykönyvben megtaláljuk azon kifejezett rendelkezést, hogy fél vagy ennél több, de nem teljes bizonyíték esetében a rendkívüli (enyhébb) büntetés szabandó ki. A halálbüntetést, mely a legtöbb büntetetre nézve meg volt állapítva, közvetett bizonyíték alapján épen nem volt szabad kimondani.

Ilykép az anyagi igazság, melyet a rendszer mindennek fölé helyezett, melynek teljes megvalósítása azonban az emberi bíraskodás terén el nem érhető, a bizonyítási szabályok utján vette fel magába az alaki igazság bizonyos elemeit.

Némileg ugyanily hatással volt rá az írásbeliség, mely a birói ítélet tárgyát a percsomóba iktatott momentumokra szorította, s azt, a mi ezen kívül volt, nem létezővé tette a bíróra nézve. Az írásbeliséget az inquisitorius rendszer épen-séggel ki nem kerülhette, mivel a szabad officiális kutatás elvének alapul vételénél fogva a bíró oly módon és oly alkalomkor szerzi az adatokat, a mint tudja, — miből következik, hogy minden egyes talált adatot azonnal írásilag le kell szegezni, hogy az ítélet hozatalánál anyagul szolgálhasson. (GLASER: *Handb.* 9. §.)

Ezen írásbeliségi mediumban fejlődtek ki a felebbezések és a hivatalból való felterjesztések. Az elsőfoku bíróságok iránti bizalmatlanság mind újabb és újabb felebbezési fokozatokat hozott létre. Németország területén az írásbeli per a XV. század végén egyenesen azért rendszeresítettett, hogy a teljesen megbizhatlanná lett elsőfoku bíróságok a per minden stádiumában tanácsot kérhes-senek a felső foktól vagy valamelyik egyetemi facultástól. A per több ízben lett felterjesztve, majd ide majd amoda. Minthogy pedig a német particularismus miatt erősebb felső bíróságok nem igen alakulhattak, a judikatura veze-

tése az írásbeliség segélyével lassankint az egyetemek kezébe ment át, mely rendszer ugyan relative humanusabbá tette a bűnügyi igazságszolgáltatást, de a per természet-szerű menetét a folytonos ugynevezett *Actenversendung* miatt elrontotta és önmagából kivetköztette. Ausztriában a Theresiana állapította meg, hogy minden nehezebb ügyben úgy a közbenső mint az érdemleges határozat a felső bírósághoz megerősítés végett felterjesztessék, és ehez járult az elítéltnék recursusa «an Uns» minden végítélet ellen, «in welchem dieselbe nicht nur allein alle im Wege der Gnade ihnen vorträglich sein mögenden Beweggründe, sondern auch all jenes, was sie allenfalls im Wege *Rechtens* ihnen zu gut kommen glauben, anführen können.» (42. cz.)

Az inquisitio elve alapján kiépített rendszerbe az első részt a mult század utolsó negyedében a tortura eltiltása ütötte. A bizonyítási eszközök ezzel elvesztették hatályosságukat. A tortura volt a bizonyítási szabályok központja, productív ereje; a tortura segélyével lehetett a közvetett bizonyítékot beismerés kicsikarása által közvetlenné tenni; elesése folytán a közvetett bizonyítékok teljesen értéktelenné lettek. Az igazságszolgáltatás ép a legsúlyosabb bűncselekményeknél meg volt bénítva, lévén leginkább ezen cselekmények azok, a melyeket nem szokás tanuk jelenlétében elkövetni.

Mínthogy sem a törvényhozás, sem a doctrina nem volt képes a tortura helyébe valamely pótszert nyújtani, a vizsgáló bíróra háritották a nagy feladatot, hogy az előbbi hatályos eszközök nélkül is az u. n. szellemi tortura segélyével valamikép hozza ki vádlottból a beismerést.

A vizsgáló bíró hivatása volt a vádlottat ellenmondásokba keverni, a vizsgálati fogságot vég nélkül meghosszabbítani, a vádlottat kihallgatásokkal elfárasztani, majd szüneteket tartani, hogy az alatt megtörjön ellentállása, fogásokat, félrevezetéseket igénybe venni, stb. Megengedett, hogy a vizsgáló bíró büntetést szabjon ki, ha a

vádlott egészben vagy részben megtagadja a választ, vagy ha megtagadja a «határozott» választ, vagy ha «zaváros» és «érthetetlen» válaszokat ad, vagy hazudik, vagy nem fejt meg az ellenmondásokat, vagy «arcátlanul» tagad.

A vizsgáló bíró lett a per legfontosabb személye; a vizsgálat a döntő stadium.

Azonban nem tarthatta magát ezen rendszer sem főként azért, mivel az eljárás sikere vagy sikertelensége nem a törvény határozmányaitól; hanem egyedül a vizsgáló bírónak a vizsgálati igen nehéz és kényes természetű functióra való alkalmas vagy alkalmatlan voltától függött.

Az irodalomban folytonosan támadásoknak volt kitéve az egész bizonyítási theoria. Kezdték kételkedni a beismerés rendkívüli fontosságán és értékén. Felismerésre jutott, hogy a vádlott vallomása nem egyéb, mint a tanubizonyíték egy neme, hogy igen sok esetben, midőn t. i. az ítélő bírónak gyanuja van, hogy az előző eljárásban erőszakkal vétetett ki, a tanubizonyítéknál is kevesebb értékű.

A vizsgáló bírák pedig tényleg nagyon is túlmentek a megengedettnek határain.

A testi kényszervallatást, daczára annak, hogy tiltva volt alkalmazása, épen nem adták fel. Némely praktikusok a tilalmat úgy értelmezték, hogy csak a tortura rendesen használt sajátlagos eszközei vannak megszüntetve, de nincs megszüntetve a bot, a vessző, a bilincs, a rövid vasra veretés, az étel részbeni megvonása, az ágy megvonása stb. (Zachariæ: Handbuch d. D. Strafprocesses II. 256. 1.) Az u. n. engedetlenségi és hazugsági büntetéseket pedig alkalmazták leplezetlenül a beismerés kicsikarására.

S ha a túlbuzgalmat lehetett is itt-ott visszazorítani, de teljesen sikertelen volt a küzdelem a vizsgáló bírák kényelmi szempontjaival. Mivel rendes és megengedett eszközök alkalmazása mellett a beismerés kivétele mindenestre több időt, munkát és szellemi megerőltetést vett igénybe, mint ha erőszak vétetett segítségül, ellenőrzetlen

állásukban alkalmazták az utóbbit, hogy hamarabb átesenek az ügyön.

Ezen rendellenességek azt idézték elő, hogy a beismerés megfosztatván még azon bizonyítási erejétől is, melylyel különben midőn önkénytes, kétség kívül birnia kell, a bünper valósággal elesett egyik fontos bizonyítási eszközétől. Mindinkább foszladozott azon tan, hogy a beismerés a bizonyítékok reginájá-já.

Az eszmecsere kiterjedt arra is, vajon a közvetett bizonyítékok valóban oly lényegesen inferioritásban vannak-e a közvetlen bizonyítékokhoz, mint a törvényes bizonyítási theoria hivei hitték. Az új iskola felállította azon tételt, hogy ha egy tény megtörténte indiciumok tömege által támogattatik, az legalább is oly bizonyossággal megállapítottnak mondható, mintha egy vagy két tanu megesküszik reá. Az utóbbi esetben a bíró csaknem teljesen ki van szolgáltatva az egyes egyén eshetőleges tévedéseinek, könnyelműségének, előítéleteinek vagy gonoszságának; holott az indiciumok általi bizonyításnál *számos* egyénnek és *számos* körülménynek kell összejátszania arra, hogy a bíró félrevezetethessék. Hozzájárul, hogy a bíró is sokkal éberebb és gondosabb a bizonyíték összeállításában, ha a maga egész szellemi erejét és ítélő tehetségét kell igénybe vennie az eset eldöntésénél, mintha chablonszerűleg a tanuk kijelentésére támaszthatja ítéletét.

És átment a köztudatba az is, hogy a rendkívüli büntetések alkalmazásában és a bizonyítékok elégtelensége miatti felmentésben igen nagy veszély rejlik a polgári és a személyes szabadságra nézve. . . .

Igy a bizonyítási rendszer minden oldalról megingatva lévén, a bizonyítékok és jelenségek számszerű összeolvasása és a bizonyosságnak a bizonyítékok és jelenségek kisebb vagy nagyobb száma szerinti megállapítása egyenesen nevetséges játéknak találtatott.

A bizonyítási szabályoknak azon későbbi átalakítása,

mely szerint a bíró csak annyiban van korlátolva, hogy minimális számú bizonyíték hiányában nem ítélt el, de ezen minimum megléte esetében a bizonyítékokat szabadon mérlegeli (az u. n. nemleges bizonyítási elmélet), szintén nem elégitett ki, mivel a bíróságok nem tudtak ez összetett rendszerbe beleszokni s csak igen nehezen határozták el magukat a felmentésre, midőn előállították a bizonyítékok «törvényes» minimális mennyisége. Oka volt a bírák ezen önállótlan magatartásának többek közt az is, hogy a törvény magában hordotta az ellenmondást, midőn egyrészt szabályokat állított fel ugyan a mérlegelés tekintetében, de másrészt ezeknek pozitív irányban semmi hatályt nem adott.

A forrongás eredménye lett a bizonyítékok szabad mérlegelésének tana. A bíró nincs kötve a bizonyítékok mennyiségéhez és minőségéhez. Kötelessége csakis az, hogy az általa a bírósági tárgyalás alatt közvetlenül észlelték megítélésénél a rendszeres gondolkozás és a logika szabályait iparkodjék mindenben követni. Ha ez uton meggyőződik a cselekmény elkövetéséről és a bűnösségről: elítélhet.

Tény, hogy matematikai bizonyosságot ez uton sem lehet elérni; de legalább megvan az anyagi igazságnak a perben létesíthető legfokozottabb emberi valószínűsége.

Az 1838. évi százsz törvény az írásbeli inquisitorius rendszer különbeni fentartása mellett a bizonyítékok szabad mérlegelésének már tért engedett.

Franciaországban a legal-theoria törvényileg soha sem volt elfogadva; alkalmazása bírói gyakorlaton alapult. Az 1791-iki törvény a szabad mérlegelést hozta be.

A bizonyítási mód átalakítása folytán kérdésessé váltak az inquisitorius rendszer többi alaptételei is.

A szabad mérlegelés először is semmikép sem volt összeegyeztethető a bíró azon állásával, melyet eddig elfoglalt.

Ha a bíró felszabadíttatik a bizonyítási szabályok

kötélékei alól, gondoskodni kell arról, hogy teljesen elfogulatlan legyen az ügygyel szemben, melynek eldöntését kizárólag az ő belátására bizza az állam. A bizonyítékokat szabadon mérlegelő bíró többé nem az az államhivatalnok, a ki a felsőbb hatóság meghagyásai értelmében bizonyos ügyeket határozott szabályok szerint elintézt, hanem bizalmi férfi, a ki felségjog csaknem korlátlan gyakorlására van hivatva. Helytelen tehát oly teendőket is végeztetni általa, melyek állásának magas hivatásával nincsenek összhangzásban.

A bíraskodás funkciójának, hogy úgy mondjuk *gyengéd*, *nemes* természetével nem fér össze a vádlás és a mivé az könnyen elfajul: az üldözés. Az üldöző nem latolhatja aggodalmasan egyes lépteit és az alkalmazandó eszközöket; gyakran nagyobbat sujt, mint szükséges. A küzdelmet megszokott katona ellenségről álmodozik és nem igen fogná magát kellően feltalálni, ha közbe-közbe lélektani problémák megoldását nyerné feladatul. Az inquisitorius rendszer bírójában inquirálási rendes foglalkozásánál fogva erősen kifejelesztetnek bizonyos alsóbbrendű ügyeségek és tulajdonok, milyen a találékonyosság, a ravaszság (a rendőri közegek igen hasznos sajátosságai), önbizalom mutatása, a feleselésre való hajlam, erős ripost; de mindez nem alkalmas arra, hogy az illető egyénben a *bíróra* nézve első sorban szükséges tulajdonokat: az igazságérzetet, az emberszeretetet és a tárgyilagosságot nevelje.

A mi különösen az utóbbit illeti, a bíró csak oly esetben elfogulatlan a határozathozatalnál, ha a peranyagot nem ő produkálta, ha sem a vádemelésben, sem az előző bírói eljárásban része nem volt. Mihelyt a bíró maga emelte a vádat, vagy maga indította meg az eljárást, vagy maga rendelte el a vizsgálati fogságot, vagy maga helyezett vád alá, s az ügy oly fordulatot vesz, hogy a vádemelés illetőleg a lefolytatott bírói eljárás alaptalannak mutatkozik, a bíró midőn beszüntető vagy felmentő határozatot hoz, tu-

lajdonkép önmagát vádolja; morális önfeláldozást igénylő dilemmába jut.

Hozzájárul, hogy azon bíró, a ki hivatva van a vád és védelem teendőit is teljesíteni, kikerülhetlenül ingadozásokot mutat egyesített különmemű funkcióiban. Folyton azon veszi észre magát, hogy messzire ment egyik szempont támogatásában és ezen hibát ellensúlyozni kívánja azzal, hogy a másíknak tesz jogosulatlan engedményt.* Mindenkit ki akar elégíteni, és senkinek sem tesz eleget. Hiányzik működésében az, a mi a bíraskodás elengedhetlen követelménye: a meg nem alkuvás és az ügytől való teljes függetlenség.

Ily szempontok voltak irányadók, hogy elfogadtassék a vádelv axiomája, miszerint a birói teendők²től elkülönítendő mindaz, ami a bírót önmaga és a társadalom előtt a vádlottal szemben mint ellenfelet vagy érdekeltet alkalmas feltüntetni. Az inquisitorius rendszer szabad kezét adott a bírónak, de megkötötte meggyőződését; az accusatorius rendszer felszabadítja lelkiismeretét és megköti kezét.

Hasonló jelenség mutatkozik azon téren, mely az igazságszolgáltatási működéshez leginkább hasonlít, értjük a történetírást, a történetírói igazságszolgáltatást. Az a meggyőződés erősödik meg mindinkább, miszerint elfogulatlanabb a történetíró, ha ő nem egyszerismind forráskutató is. A kutatók rendszerint tulbecsülik azon adatokat, melyeket ők maguk hoztak napfényre; előzőik vizsgálódási eredményeinek rovására ezeket előtérbe helyezik, — a minek folytán úgy előadásuk mint ítéletük nem eléggé objectiv. Ellenben azon történetírók, kik csak idegen anya-

* Az utopia az ellenség táborában van, azoknál, kik a kutató eljárás ideáljának létesíthetését hiszik, kik egymással homlokegyenest ellenkező erők egymást támogatásáról álmodnak: nem ott, hol mint egyébben úgy a büntető eljárás körül is, a formák meghatározottsága s az egymással ellenkező elemek külön választottsága felé mutatkozik a törekvés. (SZALAY LÁSZLÓ: *A büntető eljárásról*. 1841.)

got dolgoznak fel, szabadabb látkörben mozognak és biztosabb és tárgyilagosabb szemmel bírnak a lényeges és nem lényeges külön tartására.

És a mint a történetírásnál maga a dolog természete és a pszichologiai igazság már csaknem teljesen. különválasztotta az analysist és synthesist, a létrehozási és feldolgozási functiókat, ugyanazon törvény alakítja át a bűnvádi eljárást. Az eltérés csak az, hogy itt az évszázadokon át megrögzött hibás szervezet folytán az ész törvénye nem mutatkozott elég erősnek a szétválasztásra és szükséges volt, hogy állami törvény is hozassék. —

A bíró kezében volt hatalmak megosztattak; felállítottatott kisebb-nagyobb hatáskör mellett az államügyészség és szerveztetett a formasierü védelem.

Ezzel a vádlott jogi állása, a bíróval szemben teljesen megváltozott.* A vádlott, legalább elvileg, többé nem vizsgálati tárgy, a mivé az inquisitorius rendszer alatt súlyedt, hanem az ügyészszel szemben önjogu perbeli fél. Minek természetszerű folyamánya ismét az, — a mi különben Angliában már évszázadok óta fenáll mint jogelv — hogy a vádlott a hozzá intézett kérdésekre megtagadhatja

* Az 1843-iki többségi javaslat 3. §-a: «Büntető keresetet csak a közvádló indíthat». 6. §.: «A mely esetekben azonban büntető keresetet csak a sértett félnek panaszára indíthatni, azokban a büntető kereset azonnal megszűnik, mihelyest a sértett fél a bepanaszoltal megegyezett. Végítélet után ellenben a szabott büntetés alól az elítéltet semmi egyezés fel nem mentheti». — *A védelem szervezése tekintetében minden törvényhozási művek közt legmesszebb ment ezen javaslat, mely a rendőri kihágásokat kivéve, minden bűnváddal terhelt egyén számára hivatalból neveztetni ki a védőt.* 280. §. «Az elzárt vádlott a vádlevél benyújtása után azonnal, a szabadlábbon maradt pedig megjelenése napján, védőjének választására az ítélőszék elnöke által felszólíttatik, mit ha nem tenne, vagy magától már nem tett volna, védelmére törvényhatósági ügyész vagy más hites ügyvéd rendeltetik». 281. §. «Büntetőtörvényszéki ügyvéd csak az lehet, ki a szokott ügyvédi vizsgálaton kívül a büntetőjogból és a királyi tábla által megvizsgáltatott és jártasságáról bizonyáglevelet nyert».

a választ; nem köteles beismerés által a vádló számára támadási eszközt szolgáltatni önmaga ellen.

S megváltozott az inquirens bíró helyzete is a vádlottal szemben. A bíró nem tekintheti magát az ügy urának. Az ügy a vádló ügye és nem az övé. Az actio fonálát nem ő tartja kezében; nincs oka hevülni a vád sikeréért. Folyományként pedig ezen elv nyomán előáll s már-már utat tör magának a kereszkérdezés rendszere. A kikérdezési functio első sorban nem a bíró kezében van: a felek maguk viszik ezt, egymást ellensúlyozva. A bíró csak az ellenőrzést gyakorolja és kiegészíti a netalán mutatkozó hézagokat.

A vádelvi eszmék ilyeszerű kifejlődésével a személyes szabadság többé nem a bizonyítási szabályokban találja védbástyáját, mint az inquisitorius rendszernél,* hanem a vádlott perbeli állásában és polgári jogaiban.

Kétségtől való ugyan, hogy az igazság merev létesítése ez által némileg szenved. Azonban semmi esetre többet mint az inquisitorius rendszernél. Az anyagi igazság korlátolása tekintetében a vádelvre nézve körülbelül ugyanaz áll, a mi az inquisitorius rendszerre; csak az a különbség a kettő közt, hogy mindeniknél más oldalról jön a kisebb-nagyobb megszorítás. — *Ez a kérdés egyébiránt legtöbb államban nem a büntető eljárás terén dől el.* Minél fejlettebb valamely ország közjoga és alkotmánya és minél nagyobb tiszteletben részesíti a törvény a személyes szabadságot, annál több akadályba ütközik az anyagi igazság feltétlen érvényesítése az igazságszolgáltatásban.

Tagadhatlan másrészt az is, hogy az ilykép bár liberális reform zászlója alatt felállított vádhatóság nagy veszélyeket rejt magában ugyancsak a személyes szabadságra nézve.

* A bizonyítási szabályok az idők folyamában annyira elfajultak, s ki lettek vetkőztetve eredeti jellegökből, hogy a személyes szabadság legveszélyesebb megtámadásának eszközeivé lettek.

Hogy az ezen közegnek adott csaknem birói prærogatívák és a vádmonopolium könnyen jogosulatlan czélokra használhatók, arra a francia ügyészség visszaélései intő például szolgálnak. De elvégre, hogy egy ily intézmény az idők folyamában mivé válik, leginkább az államjogi és politikai viszonyoktól függ, melyek között működni hivatva lesz. Poroszországban az 1850-ben behozott államügyészség a politikai üldözés tekintetében túltett a francia anyaintézményen; az 1872-ben életbe léptetett magyar kir. ügyészség a politikai büntetteket illetőleg különös missiót egyáltalán nem arrogált magának soha.

A közönséges büncelekményeknél az ügyészség monopoliumából származható anomaliák a magánvádoló széles körü concurrans és subsidiarius jogosultsága által ellensúlyoztatnak. Nehogy pedig az üldözés rendszerré válhassék, a legtöbb törvényhozásban megvonatik a vádlótól a birói határozatok elleni jogorvoslat használata in pejus; elvül van elfogadva, hogy ha egyszer valakit egy bár alsófoku bíróság felment, senki sincs jogositva őt ugyanazon tett miatt tovább üldözni.

A bizonyítékok szabad mérlegelése lehetetlenné tette az írásbeliséget is. A bíró az actacsomó alapján valóságos belső meggyőződést nem szerezhethén, a régi eljárásban fedezte magát azzal, hogy az elítélés a bizonyítási szabályoknak megfelelő. Ha azonban most ugyanő az ugynevezett jogi bizonyosság vagyis nem több mint kisebb-nagyobb valószínűség mellett az új bizonyítási tan folytán az egész felelősséget kénytelen magára venni; ha hivatva van a maga személyiségét latba vetni az ítélet helyességéért: módot kell neki nyújtani, hogy magukat a bizonyítékokat megfelelő tanulmány tárgyává tegye. Nem lévén megadva semmi körülmények közt a bírónak, hogy a határozatára nézve döntő tényeket, magát a vádbeli cselekményt, észlelhessen és meggyőződését ezen egyedül meg-

bizható alapra fektesse, megkívánhatja, hogy lehetőleg teljes pótlást nyerjen és hogy legalább a *mások* észleleteit közvetlenül maga elé állíthassa.

Támogatást nyer ezen szempont a törvényhozónak abbéli törekvésében, hogy ha már a személyes szabadság és a polgári jogok iránti tekinteteknél fogva le kell mondani arról, hogy *minden* bizonyíték minden áron kikutatva legyen, legalább a beszerzettek, a tényleg rendelkezésre állók a maguk teljes hatályosságával a bíró elé állítandók és ily módon az anyagi igazságon ejtett csorba telhetőleg helyreüthessék.

A szóbeliség mint elv győzött. Tényleges érvényesülést eddigelé — éppúgy mint a vádrendszer — egyedül a fő tárgyalásnál nyert. A francia 1808-iki bűnvádi eljárás az elővizsgálatot és a vád alá helyezést, bár előzőleg az 1791. szeptemberben és a IV. Brumaire-ben hozott törvények szóbelivé és accusatoriussá tették, visszaállította régi alakjában s a többi continentális állam sem mert lényegesen változtatni rajta. A törvényhozások odatörekedtek, miszerint az eljárás ezen részeit lehetőleg rövidítsék s a vádlottnak biztosíttassék azon jog, hogy minél előbb a fő tárgyalási bíró elé jöhessen.

De az előkészítő eljárás jelenlegi alakjának is megvannak már számlálva napjai. Franciaország ismét a reform terére lépett. A kormány 1879-ben javaslatot terjesztett a törvényhozás elé, mely az elővizsgálatnak és a vád alá helyezésnek szóbelivé és accusatorius jellegűvé tételét kíséri meg s a hivatalból való védelmet kiterjeszti. Azóta az ottani törvényhozási testületekben tárgyalás alatt van a kérdés.

A magyar kormányjavaslatnak dicséretére válik, hogy szintén felkarolja a nagy reformeszmét, habár a francziától különösen annyiban eltérő alakban, hogy a hivatalból való védelmet az előkészítő eljárás alatt nem veszi segítségül. A magyar javaslat szerint, a ki ellen elő-

vizsgálat elrendeltetett, a vizsgáló bíró által haladéktalanul értesítendő, hogy szabadon választhat magának védőt; a védő jogosítva van a terheltnek és a tanuknak, valamint a szakértőknek a vizsgáló bíró által teljesített minden kihallgatásán épügy mint az ügyész és a magánvádló jelen lenni, s minden ily kihallgatásra, valamint a bírói szemlére is meghívandó; a vizsgáló bíró által a tanukhoz vagy szakértőkhöz intézett kérdésre ezek felelete után a vádlott valamint a védő is intézhet kereszkérdéseket és az adott feleletekre megjegyzéseket is tehet; a letartóztatottnak védője védenczével hatósági személy közbenjötté vagy ellenőrzése nélkül szóval vagy írásban szabadon érintkezhetik. Ellenben a vizsgáló bíró és a vádtanács *fontos okoknál fogva* az elővizsgálati cselekményekből a védőt kizárhatja (ez esetre azonban a felvett jegyzőkönyv 48 óra alatt az illető cselekmény foganatosítása után a terhelt vagy védője előtt eshetőleges indítványtétel végett felolvasandó); a védő eltiltható attól, hogy a vizsgálati fogságban levő vádlottal hatósági közeg jelenléte nélkül érintkezzék. A vád alá helyezési első- és másodfoku tárgyalásnál a vádló és a vádlott vagy védője szóbelileg nyilatkozhatik; a harmadfoku vád alá helyezési tárgyalásnál csak a vádlónak van meg ezen joga. Hivatalból vétség esetében egyáltalán nem rendeltetik védő, büntett esetében pedig csak a főtárgyalás számára.

Nagyon kezdetleges ugyan ezen szabályozás és a visszaéléseknek tárt kaput hagy; de annyi bizonyos, hogy a vádlott jogi állását a vizsgáló bíróval szemben már ezen intézkedések is gyökeresen megváltoztatják s a vádelvet, a szóbeliséget és a felekre nézve a nyilvánosságot legalább részben az előkészítő eljárás eddig elzárt sphaerájába beviszik.*

* Az 1843-iki többségi javaslat is erélyes kísérletet tett a védelemnek az előkészítő eljárásba való bevitelére nézve.

249. §. «A közvádló minden vizsgálati irományok egybevetése után, a vádlottnak perbefogása, vagy felmentése iránti véleményét, a

Azon átalakulás után, melyet az új bizonyítási tan a bünvádi eljárásban előidézett, a jogorvoslati rendszer sem maradhatott a régi.

Míg az írásbeli perben a felső bíró ugyanazon anyagot veszi kezébe, a mely az elsőfoku bíró ítéletének alapul szolgált, addig a szóbelileg tárgyalt esetet, különösen a ténykérdéseket, azon alakban a másodbíró elé vinni teljes lehetetlen. A főtárgyalási jegyzőkönyv megbízhatlansága és hézagossága a még kevésbé megbízható elővizsgálati jegyzőkönyvek segítségével vételére csábítja a felső bírót, (a mint ez jelenleg nálunk a szóbeliség és a helyes igazságszolgáltatás minden alapkövetelményeinek megsértésével gyakorlatban van még a kir. Curián is, melynek indoklásai az esküvel meg nem erősített és büntetési sanctió alá nem eső vizsgálati tanuvallomásokra és egyéb vizsgálati bemondásokra igen gyakran hivatkoznak).

Ha pedig befolyás van adva a feleknek a tárgyalási jegyzőkönyv szerkesztésére, mely javaslat nálunk is, a külföldön is több ízben felmerült, akkor nem a bíróság meggyőzése képezi a felek főgondját; folyton a feljegyzések helyes volta felett foly a vita s a tárgyalás ellapul. Példa: polgári sommás «szóbeli» eljárásunk.

Az ítélet indokolása, mely némelyek szerint számot adhat a bíróság meggyőződésének mikénti alakulásáról,

perbefogó szék elnökének, az irományok beküldésétől számítva legalább hat nap alatt írásban beadni; a perbefogó szék pedig legközelebbi ülésben a kérdés felett végzést hozni köteles.

250. §. «A vádlottnak szabadságában áll, időközben védelmét a perbefogás elhárítására, vagy magának, vagy szabadon választandó védője által írásban benyújtani, a nélkül azonban, hogy e miatt a perbefogás feletti végzés későbbre halasztassék, ha csak oly körülmények nem fedeztetnek fel a vádlott által, melyek a közvádlónak véleménye szerint is, a bünvizsgálat folytatását szükségessé teszik».

251. §. «A védő a vádlottal birói személy jelenléte nélkül értekezhetik, és a bünvizsgálati irományokat, a közvádló véleményével együtt, megtekintheti; mi végre ezek a törvényhatóság, vagy illetőleg a királyi udvari főtörvényszék pertárában hat nap kitéve maradnak».

rendszerint nem egyéb mint chablon-munka s a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett semmi támpontot nem nyújt a felülvizsgálatra. Legfőlebb azt a szolgálatot teszi, hogy a bíróság által figyelembe vett u. n. törvényes bizonyítékokat tünteti fel. De ha a felső bíróság részéről kiindulási pontul ezek vétetnek, megszűnt a szabad mérlegelés.

S ha eltekintünk is ezen nehézségektől, a mai viszonyok közt — nem is említve, hogy az in pejus reformatio jogosultsága kérdésessé vált* — a felebbezés a maga régi jelentőségét és terjedelmét nem képes többé fentartani. Egy perrendtartási intézmény nem helyeztethetik új rendszerbe a nélkül, hogy meg ne változnék. Valamint a felebbezés rontja a szóbeliséget, a szóbeliség viszont csorbitja a felebbezést. A felebbezés fogalma szerint a felebbezési bíró nem szoritkozik ellenőrző felülvizsgálatra; ő az első bíró helyébe lép és az ítéletet tisztán saját önálló logikai művelete alapján hozza meg. Ez azonban csak addig volt lehetséges, míg az alsó bíró az iratokból ítélte és a felső bíró ezen egész substratumot még egyszer megvizsgálta.** Ma, midőn az írásbeliség a concessiók terére lépővén, az a

* Az in pejus reformatiót nemcsak a vádelvi eljárások perhorreskálják; az inquisitorius rendszer sem engedett annak helyet. Nur ganz ausnahmsweise — mondja ZACHARIAE — finden wir unter der Herrschaft des schriftlichen inquisitorischen Verfahrens eine Einrichtung, um eine Rechtsmittel-Instanz für Fälle der Beeinträchtigung des öffentlichen Interesses durch Beschlüsse oder Entscheidungen der Criminalgerichte zu gewinnen. Minthogy ügyészséget azon rendszer nem ismert, még rendes közege sem volt az in pejus felebbezésnek. Legujabban nyerte némely országban jelenlegi kétoldalú kifejelettségét, de ezt is csak a csekélyebb súlyú cselekményeknél. A felek azon strict egyenlősége, mely nálunk a felebbezés tekintetében fennáll és a melyet a kormányjavaslat állandósítani céloz, alig talál hasonmására.

** Die Berufung ist ein Rechtsmittel, welches recht eigentlich dem schriftlichen Verfahren angehört . . . Die Mündlichkeit und die Schriftlichkeit können in ihrer Durchführung nicht gleichmässig behandelt werden. Erachtet man die Berufung als ein unentbehrliches Hilfsmittel für einen gerechten Urtheilsspruch, so kehre man zum schriftlichen Verfahren zurück. (SCHWARZE: *Berufung in Strafsachen*. 1883).

a maga merevségében sehol sincs fentartva, midőn az elsőfoku bíró mindenütt szóbelileg tárgyal s ennél fogva a felső bíró már a percsomóban is az elsőfoku tárgyalás kivonatát kapja, a mely kivonatnak is a másodfokú felebbezési előadó rendszerint csak újabb kivonatát terjeszti elő: a felső bíró egyedül azt vizsgálja, vajon mi nyer az előadmányban erősebb támogatást, a felebbezés indokai-e vagy az ítélet. Tovább nem mehet, mivel magának az *esetnek* megfelelő mérlegelhetését elvonják tőle. A felebbezés tehát ily körülmények közt, bár neve a régi, az életben nem egyéb, mint bizonyos pontot megtámadó és felülvizsgálatra alkalmat adó jogorvoslat, vagyis nem felebbezés, legalább nem teljes, nem valóságos devolutiv hatályú felebbezés. *A részleges helybenhagyási, megváltoztatási és érintetlenül hagyási* formula a mi eljárási gyakorlatunkban ugyanerre vall. A felső bíró nem mer saját lábaira állni; támaszkodik folyton a közvetlenül tárgyaló alsó bíróság által nyújtott alapra.

Maradna mint kisegítő a szóbeli tárgyalás teljes ismétlése a felső fokon.* Ez azonban, eltekintve azon elvi nehézségtől, hogy a novumok és az eshetőleges módosulások folytán nem ismétlés, hanem új substratum, új tárgyalás áll elő, részint finánciális szempontból, részint a felső bíróságok székhelyének távolsága miatt keresztülvihetetlennek ismertetett el minden országban.

* Il en résulte enfin que les formes de procédure doivent être appliquées en première instance et en appel ; car le second examen n'est efficace que s'il est soumis aux mêmes règles, aux mêmes conditions que le premier. S'il en était autrement, ce ne serait plus une nouvelle épreuve, un nouveau débat ; ce serait seulement une espèce de revision sommaire qui s'attacherait aux formes de la procédure plus qu'au fond de la prévention. Dès qu'il s'agit d'un second degré de juridiction, il faut que l'instruction passe par les mêmes phases ; dès qu'il s'agit de la garantie d'un double jugement, il faut que toutes les formes du jugement soient appliquées en appel comme en première instance. (HÉLIE : *Traité*. VI. 734. l.)

A felebbezési jogorvoslat itt felsorolt és egyéb vizsá-
ságait az 1843-iki javaslat elleni kisebbségi vélemény
(Deák, Eötvös, Fábry, Klauzál, stb.) oly meggyőzően és
oly klasszikai tárgyyszerűséggel adja elő, hogy érvelését
ideigatni el nem mulaszthatjuk:

«Nem fog-e a legtöbb esetben a jegyzőtől és annak
ügyességétől függni, hogy a felebbviteli bíróság eleibe
minő alakban kerüljön az elsőbíróság előtti eljárás? Miké-
pen fogja a felebbviteli bíróság elhatározhatni, hogy igaz-
ságos volt-e az elsőbíróságnak ítélete? ha tudva nincse-
nek előtte mindazon körülmények, melyeket az elsőbíróság
tekintetbe vett, ez a törvény értelmében tekintetbe vehe-
tett, s mindazon okok, melyekből az, különösen a vád-
lottnak felmentésére nézve, kiindult, de ítéletében épen
azért, mert egyéni meggyőződés volt az ítéletnek alapja,
el nem sorolhatott. Midőn az országos választmány a szó-
beli eljárásnak eszméjét javaslatába felvette, midőn bizo-
nyítási szabályait csak az elmarasztalás eseteire szorítva,
hatalmat adott a bíróságnak, hogy az a vádlottnak felmen-
tésében egyéni meggyőződését is követhesse: célja más
nem lehetett, mint hogy ezáltal is az ártatlanságot a lehe-
tőségig biztosítsa, de végre el fognak enyészni a szóbeli
eljárásnak jó következési, ha végre mégis a felebbvitel
utján oly bíróságától függ a vádlottnak elmarasztalása,
mely előtt az eljárás épen nem szóbeli, mely a vádlottat
és a tanukat nem is látja, mely a szóbeli eljárásnak csak
töredékei után itél.» —

A súlyos bűnesetekben ma már a felebbezés mint
ilyen el van törölve mindenütt. Helyébe tétetett a revi-
sionális jogorvoslat, a revisio és a rendkívüli revisio rend-
szere, mely a mellett hogy a közbenső fok mellözése
folytán az eljárás menetét a három fokot igénylő régi
felebbezési eljáráshoz képest lényegesen megrövidíti, egy-
szerűsíti és hatályosítja, terjedelemlre nézve oly széles
körű, mint a régi semmiségi panasz és az in melius

felebbezés.* Különösen áll ez azon redukált körü felebbezéssel szemben, mely az első fokon szóbeliségre és felső fokon az iratokra támaszkodik. Nem a felebbezés *gravaminális tartalma* van elejtve vagy megszorítva, hanem a kötött bizonyítási rendszerhez és az írásbeliséghez alkalmazott

* Az osztrák bűnvádi eljárás értelmében rendkívüli revisio útján a legfőbb törvényszék a koronaügyészsel egyetértőleg bárkit felmenthet. Az ide vonatkozó 362. §. így hangzik:

«Der Cassationshof ist berechtigt, nach Anhörung des Generalprocurators im ausserordentlichen Wege und ohne an die im §. 353. vorgezeichneten Bedingungen gebunden zu sein, die Wiederaufnahme des Strafverfahrens zu Gunsten des wegen eines Verbrechens oder Vergehens Verurtheilten zu verfügen, wenn sich ihm:

1. bei der vorläufigen Berathung über eine Nichtigkeitsbeschwerde, oder nach der öffentlichen Verhandlung über dieselbe, oder
2. bei der Berathung über einen nach §. 341 erstatteten Bericht, oder endlich

3. bei einer auf besonderen Antrag des Generalprocurators vorgenommenen Prüfung der Acten *erhebliche Bedenken gegen die Richtigkeit der dem Urtheile zu Grunde gelegten Thatsachen* ergeben, welche auch nicht durch einzelne vom Cassationshofe etwa angeordnete Erhebungen beseitigt werden.

Der Cassationshof kann in solchen Fällen auch sofort ein neues Urtheil schöpfen, wodurch der Beschuldigte freigesprochen oder ein milderer Strafsatz auf denselben angewendet wird (§ 360, Absatz 3); hiezu ist jedoch Einstimmigkeit und die Zustimmung des Generalprocurators erforderlich.

Anträge von Privatn, welche auf Herbeiführung eines der vorstehend erwähnten Beschlüsse des Cassationshofes abzielen, sind von den Gerichten, bei denen sie einlaufen, abzuweisen; auch dürfen sie niemals zum Gegenstande der Erörterung in der mündlichen Verhandlung gemacht werden.

Auf die vom Cassationshofe verfügte Wiederaufnahme des Strafverfahrens finden die §§ 358 und 359 Anwendung.

Die Entscheidung über die Hemmung des Strafvollzuges und über die Verweisung des weitem Verfahrens an das Gericht eines anderen Sprengels steht nur dem Cassationshofe zu.»

E szerint tehát a tények megállapítása és fixirozása nem kizárólag az elsőfoku bíróság hatáskörébe tartozik, mint vádként fel szokott hozatni a revisionális jogorvoslat ellen; a legfőbb bíróság ellenőrzési jogosultsága kiterjed a bűneset minden oldalára. (L. eziránt bővebben dr. BARNÁK IGNÁCZ előadását a Magyar Jogászegylet XII. füzetében.)

két külön jogorvoslat helyébe *egy* jogorvoslat tétetett, mely, túlnyomóan és pedig anyagi, sőt ténybeli indokok alapján is cassatorius jellegénél fogva, a szabad mérlegelés és a szóbeliség követelményeihez simul.

S ezen jogorvoslat bizonyos tekintetben még szélesebbé tette a sérelmek orvosolhatóságának körét. Ha sikerült a felső bíróban kételyt támasztania az elsőfoku bíró ítéletének helyessége iránt, rendszerint eléri az eljárás megsemmisítését és ekkor az eset vagy az előbbi vagy a szomszédos elsőfoku bíró előtt *újra tárgyalatván*, új ítélet hozatik, vagyis a szóbeliség alapján ítélt első bíró ellenében egy másik, ismét szóbelileg tárgyaló bíró áll, kinek eljárása felett ugyancsak a legfőbb bíróság szeme őrködik; — addig míg az érdemleg ítélő bíróság nem jár el pontosan a törvény értelmében, a per in infinitum ki van téve a megsemmisítésnek. A háromfoku felebbezési rendszerrel ez a garancia elesik; mert ha pl. nálunk az első és a másodfokon felmentett egyént a harmadik fok elítéli, nincs többé bíróság, mely az ezen ítélet hozatalánál becsusztott netaláni formasértések és az eshetőleges törvénysértések felett döntene.

A *középsúlyosság* bűncsekményekre nézve behozatott Franciaországban, Belgiumban, Olaszországban, Poroszországban és több német partikuláris államban az első fok hiányos szervezése folytán, nem ugyan mint elvi megoldás, de mint kikerülhetlen surrogatum, a facultativ részleges reproductio melletti felebbezés a második fokhoz és innen rendszerint semmisségi panasz a legfelsőbb bírósághoz. Az idők folyamában azonban, azon természetes gravitációnál fogva, mely a szabad választásra bizott kétféle eljárási mód között mindig a kevésbé nehézkes, a kényelmesebb felé huz, oda fejlődtek a viszonyok, hogy semmi sem reprodukáltatott és lett tiszta írásbeli felebbezés. Statistikai adatokkal ki van mutatva, hogy az esetek egy százalékában sem fordult elő a bizonyítási anyag ismételt felvétele.

A midőn pedig a részleges reproductio kivételesen mégis megtörtént, kitűnt utóbb, hogy egyes bizonyítékoknak isolált előállítására hamis világításba helyezi az eset egészét és inkább félrevezetésre mint tisztázásra alkalmas.

Három votumot kívánunk az ezen felebbezési nemmel tett tapasztalatok tekintetében bemutatni, egy francziát, egy osztrákot és egy németet.

Franciaországban az 1808-iki bűnvádi eljárás a vétések számára felebbezési fokul a Département székhelyén levő törvényszéket jelölte ki és csakis a Cour d'Appel-lel egy Département-ban levő törvényszékektől ment a felebbezés ezen bírósághoz. Fenállott e rendszer 1856-ig, a midőn is egységesebbé tétetett ez eljárás az által, hogy valamennyi felebbezés a Cour d'Appel-hez utasított. Az előbbi állapotról ESMEIN (*Histoire de la procédure criminelle en France*. 1882. 568. l.) a következőket jegyzi meg:

»Déjà dans l'ancien état de choses, le plus souvent ils ne comparaissaient qu'en première instance, et les juges d'appel statuaient d'après les notes d'audience, prises par le greffier conformément aux articles 156 et 189 du Code d'instruction criminelle. En 1856. ce fait fut constaté au Corps législatif par le rapporteur de la loi, M. Nogent Saint-Laurent: «En première instance, les témoins sont toujours entendus; devant les magistrats chargés de l'appel leur audition est toujours une exception dans la pratique. «Dorénavant cette pratique ne pouvait que s'affirmer davantage. Que fallait-il faire? accepter la nécessité et le fait accompli, et puisque les conseillers jugeraient le plus souvent sur les notes d'audience, faire en sorte qu'elles fussent complètes et fidèles. Cela était assez difficile à obtenir, la tâche étant pénible pour les greffiers.» Comment feraient-ils pour avoir des notes suffisantes et complètes? Entrez à l'audience, voyez le greffier; il est attentif, absorbé; son oeil va du témoin qui dépose au papier étalé sur son pupitre. A peine la parole a-t-elle touché son oreille, qu'il écrit vite,

très vite . . . Cependant le débat marche, nul ne se préoccupe du greffier, nul ne lui vient en aide. Il a beau faire . . . quand l'audience est finie, les notes sommaires sont sillonnées par des lacunes, des solutions de continuité, des raccourcissements. Les notes sommaires devraient au moins présenter tous les côtés saillants des dépositions orales, rarement elles arrivent à ce résultat. Et cependant avec le projet les dépositions orales, déjà si rares devant la cour, vont devenir plus rares encore.»

Ausztriában az 1850-iki bünvádi eljárás szerint a közép-súlyosságú bűncselekmények elsőfokulag a járási kollégialis bíróságokhoz (Bezirkscollégialgericht) tartoztak, honnan a felelbeszés a Landesgericht-hez ment. Az ezen törvény uralma alatti felelbeszési ügyforgalomról érdekes adatokat közöl az új osztr. bünvádi eljárás indokolása. Az 1851. és 1852. évi statisztikai jelentések szerint Csehországban ezen két év alatt 447 felelbeszés fordult elő büntettek és vétségek miatt; 52 esetben tartatott új bizonyítási eljárás (arányszám: több mint 11%); a trienti másodfoku bíróság kerületében 183 ilyen felelbeszésre 8 új bizonyítási eljárás esett (valamivel több mint 4%); északi Tirolban 1851-ben 96 felelbeszésre jutott 1 eset; a trieszti másodfoku bíróság kerületében 1850. és 1851. alatt 126 felelbeszésre egy eset (4/5%); Krainában 127 felelbeszés között 1 eset; Karinthiában előfordult 35 ilyen felelbeszés, a nélkül, hogy csak egyszer is ismételtetett volna a bizonyítási eljárás; Steiermarkban 1850. júl. 1-től decz. végéig csak egy esetben. (KASERER: *Materialien*. X. II. 84. 1.).

Végül ideigtatjuk GNEIST nyilatkozatát, melyet e tárgyban a német birodalmi tanács jogügyi bizottságában tett:

«Er habe zehn Jahre lang für die Berufung gewirkt, sei aber langsam und widerstrebend zur anderen Richtung übergegangen, in Folge steten Verkehrs mit zweitinstanzlichen Richtern. In diesen Kreisen habe sich die Richtung im Laufe der Jahre erkennbar von der Berufung abgewen-

det. Von zehn Richtern der Berufungsinstanz seien wohl neun Gegner der Berufung, dem zehnten sei wenigstens die Beschäftigung unsympathisch.» (L. a német birodalmi tanács jogügyi bizottságának tárgyalásait v. 70. ülés 1875.)

És mi az ügy jelenlegi állása ezen három államban?

Ausztria és Németország legujabban a felebbezést a középsúlyosságú bűncselekményekre nézve megszüntették. Csak a legkisebb súlyú cselekményeknél tartották fen, a hol a felebbezési bíróság közelsége folytán a teljes reproductio is lehetséges; felebbezési fokul t. i. a törvényszék szolgál, melynek egyes tanácsai Németországban a járásbíróságok székhelyére is kitétethetnek (auswärtige Strafkammer). Franciaország pedig a correctionális bűncselekményekre nézve ép most alakítja át a Cour d'Appel-hez szóló felebbezési jogorvoslatát revisionális jogorvoslattá, mely egyenesen a semmitűszékhez fog menni. (L. a francia igazságügyminiszternek 1883. elején a törvényhozó testhez benyújtott törvényjavaslatát. *Journal Officiel, Chambre des députés, Doc. parl. Annexe* 1772. 384. l.)

Ily körülmények közt és ily tapasztalatok után kísérli meg a magyar kormányjavaslat új életre ébreszteni a részleges reproductio eszméjét *valamennyi büntettre* és a törvényszékek hatáskörébe tartozó vétségekre nézve.

S mily sikerrel?

A revisionának a felebbezéssel való helyettesítése folytán, mint több oldalról úgy az elmélet mint a gyakorlat képviselői által részletesen ki lett mutatva, a bizonyítékok szabad mérlegelését, a szóbeliséget és még a vádelvi egyensúlyt is lerontja. A bíró passivitása be van helyezve mint oasis az inquisitorius rendszerbe, mely még fénykorában is csak úgy tudott fenállani, ha a bíró a legnagyobb aktivitást és mozgékonytságot fejtette ki.

Jeleztük az eddigiekben, hogyan ment végbe a nagy átalakulás, mely a múlt század közepén a torturának mint

vallatási eszköznek elejtésével megindult. Láttuk, mint hullottak szét az inquisitorius rendszer összetartó kapcsolatai, mint váltattak fel az egyes részek egymás után ujak által, melyek a tisztult bizonyítási tannal és az állam közjogi intézményeinek alkotmányos rendével homogen természetűek. És láttuk, hogy az inquisitio egyetlen alkateleme sem tudott megállani a fejlődési processusban. Avult fragmentumai ellentétesek lévén a bűnvádi eljárás már elfogadott többi részeivel, fel kellett adniok a tért.

A bizonyítékok szabad mérlegelése, külön vádhatóság, hatályos védelem, a bíró állásának emelése a kormánynyal és a társadalommal szemben, hatáskörének a biráskodásra való szorítása, a felek actiója mellett passiv magatartása, szóbeliség és közvetlenség, revisionális jogorvoslat: ezek azon sarktételek, melyek közül ha csak egy elesik, a többi is erős csorbulást szenved.

A mint az inquisitorius rendszer hatályossága a jelen század első felében azon törött meg, hogy a szellemek forrongásának nyomása alatt az új tanokat saját körében félig-meddig létesítette, úgy azon törvényhozások, melyek a mai reform-alapon az inquisitorius rendszerrel megalkudva, onnan kölcsönöztek lényeges institutiókat, hasonlólag nem tudtak eddig életképes művet létrehozni.

Ezt bizonyítja az inquisitorius rendszer megingatása óta lefolyt fél század processuális codificatiójának története.

Csak körül kell tekintenünk és előtűnik a meghiusult kísérletek egész sora.

Az osztrák 1853-iki bűnvádi eljárás a szóbeliségnek elég tért engedett; ezt azon törvénynek még ellenfelei is elismerték. S a gyakorlat nem volt képes a szóbeliséget fentartani. Az eljárás teljesen írásbelivé vált különösen az által, hogy a vizsgáló bírák és az államügyészek működésük alatt folyton szem előtt tartották az érdemileg itélő felebbezési fokot, melynek feltétlenül szüksége volt a kimerítő vizsgálati jegyzőkönyvekre; ily módon aránytalanul

megnyult az előkészítés, s az elsőfoku végtárgyalási bíróság, ha nem akarta még inkább húzni a pert, kénytelen volt szintén a vizsgálati jegyzőkönyvekre támaszkodva eljárni. A mi pedig a védelvi szempontokat illeti, azokra e codex egyáltalán nem lehetett figyelemmel, habár előde, az 1850-iki törvény, a védelv tekintetében messzebb ment, mint bármely a continensen érvényben levő eljárás (csak a magyar kormányjavaslat és a magyar kir. Curia követte), t. i. tartalmazta azt, hogy a bíró a büntetés kiszabásában nem mehet túl az ügyész büntetési indítványán.

Több partikuláris német állam azzal vélt közeledni a modern bűnvádi eljárás rendszeréhez, hogy a felebbezést egyedül in melius engedte meg. Azonban csakhamar fel kellett hagyniok ezen eszmével, mivel a gyakorlat utján azon tapasztalatra jutottak, hogy az elsőfoku bírák, tudván, hogy felmentés esetére ítéletök végleges és megtámadhatlan, elítélés esetére pedig felebbezésnek van kitéve: minden kissé nehezebb esetben a felelősséget — és a munkát is — elhárították magukról azzal, hogy elítélő ítéletet mondtak ki s a felső bíróra hagyták a döntést. Az elsőfoku bíróságok ilykép a legkényelmesbben kijátszották a felebbezési rendszert, és ezzel az egész törvény paralysálva volt.*

* A felebbezési jogorvoslat ezen módozatára vonatkoznak SCHWARZE következő adatai:

Von besonderem Interesse dürften die Erfahrungen im Königreich Sachsen sein. Als im Jahre 1868 die Wiederaufhebung der in der St.P.O. zu Gunsten des Angeklagten nachgelassenen Berufung in Antrag gebracht wurde, wurden von dem Oberappellationsgerichte, verschiedenen anderen Behörden und ausgezeichneten Praktikern Gutachten über die Frage eingeholt. Keine Stimme erhob sich — auch nicht in den Kreisen der Vertheidiger und der Gerichte — für die Beibehaltung der Berufung. Im Jahre 1868 wurde dem Landtage bei der Revision der St.P.O. die Aufhebung der Berufung vorgeschlagen. Auch hier erklärte man sich allseitig einverstanden. Endlich wurden in der Presse und sonst keine Stimmen laut, welche eine entgegengesetzte Meinung vertreten hätten. So wurde die Berufung beseitigt.

A német birodalmi bűnvádi eljárás javaslatának tárgyalása alkalmával felmerült egy másik combinatiója a jogorvoslatoknak. A birodalmi tanács jogügyi bizottságában Struckmann és társai a legkisebb és a középsúlyosságú bűncselekményekre vonatkozólag a következő javaslatot terjesztették be: az elsőfoku bíróság a legkisebb súlyú bűncselekményekre nézve a járásbíró és két Schöffe, a középsúlyosságúakra nézve hármasszakbírói tanács; mindkét csoportnál meg van engedve a felebbezés a törvényszék ötös tanácsához, vagyis a felebbezés menne nemcsak a járásbírószéktől, de a törvényszéktől is ugyanazon törvényszéknek megerősített tanácsához. A javaslat, bár közelebb hozza a másodbírószéket a helyszínéhez és ezzel lehetővé teszi a másodfoku szóbeli tárgyalást, a középsúlyosságú cselekményekre nézve elejtetett főképen azon tekintetnél fogva, mivel ezen törvényszéknek ujolagos tárgyalásában sokkal kevesebb garancia található, mint a mennyire nehézkessé és zavarossá tétetik a per menete a közbenső forum beékelése által.

További példák: Spanyolország, mely midőn 1875-ben megszüntette a modern elveken alapuló 1872-iki törvényt, kénytelen volt behozni az inquisitorius rendszert, az írásbeliséget és titkosságot, és Holland törvényhozása, mely a

Hierbei ist noch zu erwähnen, dass in dem im Jahre 1854 von dem Verfasser im Auftrage der Regierung aufgestellten Entwürfe der St.P.O. die Berufung ebenfalls keinen Platz gefunden hatte und sie nur nachträglich in ihn aufgenommen wurde, weil man damals befürchtete, dass wenn die Berufung beseitigt bleibe, der Entwurf in der ersten Kammer des Landtags keine Zustimmung finden werde. Nicht minder ist zu erwähnen, dass die Berufung nur dem Angeklagten, nicht auch dem Staatsanwalte eingeräumt wurde, und dass, so lange sie bestand, ein wirkliches Bedürfniss dafür sich nicht gezeigt hat, sie auch dem Staatsanwalte zu gewähren. In der Zeit, während der in Sachsen die Berufung nicht mehr stattfand, also vom Jahre 1868 bis zu dem Inkrafttreten der neuen St.P.O. hat man daselbst keinen Ruf nach Wiedereinführung der mit allgemeiner Zustimmung aufgehobenen Berufung gehört. (Die Berufung in Strafsachen. 1883.)

jelen század eleje óta ingadozik a felebbezés és az izoláltan behozott szabad mérlegelés közt, de egyikben sem tud megnyugodni.

És nem csak ezen határozottan eklektikus alapokon álló törvényhozási művek, — valamennyi continentális eljárás szenved az inquisitio azon *részleges* elemeinek nyomása alatt, a melyek eddig a bűnperből kiirthatók nem voltak. El van ismerve, hogy az új rendszerben rejlő erők kifejtését ép ezek hátráltatják leginkább.

Állandók a panaszok Európaszerte, hogy az elővizsgálatban a védelmi jog illusoriussá van téve mindaddig, míg az eljárás egész folyamára a védelem nincs szervezve; hogy az előkészítő eljárás titkossága a vádnak előnyére szolgál, a mennyiben az ügyész közvetlenül a tett elkövetése után összegyűjtheti a terhelőknek látszó adatokat, holott a gyanuba vett egyén csak hónapok mulva jut azon helyzetbe, hogy bizonyítékokat szerezhessen maga mellett; hogy ezen hátránya a gyanusítottnak még fokoztatik a vizsgálati fogság elrendelése esetére, mert azzal teljesen képtelenné van téve a védekezésre; hogy az ügyész által az előnyomozás alatt teremtett egyoldalú tényállás az elővizsgálat megindítása iránti határozat hozatalánál félrevezeti a vizsgáló bírót és a vádtanácsot; hogy a vizsgáló bíró vizsgálati tervébe az ügyész be van avatva és ez alapon teszi meg indítványait, holott a gyanusított egyén a helyzet nem ismerése folytán a vizsgáló bírót sem képes megfelelőleg informálni azon időpontban, midőn még talán könnyű volna ellenadatokkal eloszlatni az egész gyanut; hogy az ügyész és a vizsgáló bírót nem igen korlátozza sem levéltitok, sem házi jog; hogy az elővizsgálatnak ezen a vád irányában *részrehajló* szervezete még nyomasztóbbá válik az által, hogy esküvel meg nem erősített tanuvallomások képezik substratumát a vád alá helyezésnek, s ez a határozat a főtárgyalásnak is praëjudiciál. A főtárgyaláson pedig az elnök hivatva lévén kiegyenlítőként működni a per külön

természetü két szakasza, az írásbeli előkészítő és a szóbeli érdemleges eljárás közt, szóbelileg feltárja ugyan az egész pert, de mindenütt, a hol az elővizsgálat eredményétől eltérés mutatkozik, az okokat kénytelen kutatni, s ez a tisztázási processus, a mellett hogy az elnököt egyoldalúvá teszi hivatása teljesítésében, gyakran a főtárgyalás tartalmát aránytalanul kinyújtja; a végén az eredmény mégis az, hogy a bíróság két különböző tényállással, az elővizsgálati és a főtárgyalási tényállással, áll szemben, mely körülmény az *öntudatos* eldöntést csaknem lehetetleníti.

És ha hozzávesszük ezekhez, hogy midőn a titkos elővizsgálatból kikerült és a főtárgyalási bíró elé állított vádlott rendszerint szegénysége folytán szakbeli védelemre még a főtárgyaláson sem tehet szert, a vádnak megvan ma már minden esetben a maga rendes közege: nem fog igazolatlanul mondhatni azon meggyőződés, hogy még a bűnvádi eljárás jelenlegi túlnyomólag védelvi szervezete mellett is a megmaradt inquisitionális elemek folytán közelebb áll mindig azon eshetőség, *hogy valaki ártatlanul elítéltetik, mint hogy a bűnös felmentetik.*

Ezen veszély még ma istényleg nem egy áldozatot követel.

Az ártatlanul elítéltek és az alaptalanul vizsgálati fogásba helyezettek kárpótlása iránti agitatio Európa minden államának jogászköreiből nem ölthetett volna oly nagy mérvet, ha a gyakorlati szakemberek lelkiismerete nem szólna igen hatályosan a kárpótlás jogosultsága mellett.

S ma már e tekintetben nem vagyunk egyedül ily gyanúsokra és következtetésre utalva. A mióta az *in melius perújítási jogorvoslatnak* a bíróságok részéről engedékenyebbé vált kezelése és némely államban törvény útján történt kibővítése folytán némileg áttekinthetővé van téve azon sötét ür, mely az igazságszolgáltatás és az igazság között még mindig tátong, concret példákkal állunk szemben.

Alig mulik el hét, hogy a hírlapok útján végzetes

igazságszolgáltatási hibák és tévedések ne jönnének napfényre.

Emlékezetben van még a néhány évvel ezelőtt Bécsben folyt bűnper, melyben a 12 évre ítélt nő ártatlansága csak akkor derült ki, mikor már 3 évet fegyházban töltött, s a linczi nyugalmazott törzstiszt esete, ki sikkasztásért 6 évre ítéltetett és 2 év kiállása után jelentkezett a valódi tettes. Franciaországban a Doise-eset keltett közfigyelmet, Németországban legujabban egy württembergi eset, hol egy egyén halálra ítéltetett és később kitünt, hogy ártatlan.

Megdöböntő adatokat tartalmaz Németország igazságügyi statistikája is, melyek alkalmasak arra, hogy újabban bő táplálékot adjanak az aggodalmaknak. (Deutsche Justiz-Statistik. Bearbeitet im Reichsjustiz-Amt I. 1883.). Németországban 1881-ben 428 bűnvádi perujítás fejeztetett be; vádlott javára volt indítva 284, vádlott hátrányára 144. Tehát csak félannyi esetben támadt kétely az iránt, hogy helytelen a felmentés, mint az iránt, hogy helytelen az elítélés. A mi pedig a perujítás eredményét illeti, a vádlott javára megindítottak közül csak 77 esetben, vagyis csak minden negyedik esetben tartatott fenn az előbbi ítélet; 126 esetben azonnali felmentés mondatott ki, 81 esetben pedig az ítélet feloldatott. Ellenben a vádlott hátrányára megindítottak közül 120 esetben fentartatott az előbbi ítélet és csak 24 esetben mondatott ki a feloldás. Vagyis a vádlott hátrányára megindított perujításokat az eredmény desavouálja, a vádlott előnyére indítottakat pedig igazolja.

A német parlament elé terjesztett hivatalos adatok szerint 1879. okt. 1-től a jelen év elejéig perujításilag jogerejű felmentéssel végződött 258 eset közül 97 esetben egészen vagy részben kiállották az illetők a büntetést.

Ha ennyi eset van hivatalosan constatálva, mily nagy lehet azon ártatlanul elítéltek száma, a kiknek nincs elég anyagi és szellemi erejük és ellenbizonyítékuk az utólagos felmentési eljárás megindítására!

A mi hazánkat illeti, tagadhatlan, hogy a sajtó és a statistika ily adatokat — legalább nagyobb számban — eddig nem derített fel. De ne feledjük, hogy bíróságaink részéről a perujítás még mindig annyira szűkkeblű kezelésben részesül, hogy az ügyet úgy a perujítás megengedésének kérdésében, mint az érdemben mindhárom birói fokozaton ugyanazon bírák adják elő, a kik az alapperben mint előadók működtek — azon az elnököktől gyakran hallható indoknál fogva, mivel «munkapazarlás volna új előadó által megtanultatni a pert». A védelmi bűnpernek incompatibilitási alapelve eddig birói gyakorlatunkban igen kevés, a perujításra nézve még semmi tért sem tudott magának kivívni.

Ha e mellett figyelembe vesszük, hogy nálunk a birói tárgyalásokra nézve, különösen a vidéken, nincs meg az a hatályos nyilvánossági ellenőrzés, mely a journalistika nagyobb fejlettsége folytán feltalálható a külföldön, talán nem tévedünk, ha állítjuk, hogy *az adatok hiányából nem lehet következtetést vonni az esetek hiányára.*

Azon pusztításokat, melyeket bűnvádi eljárási gyakorlatunkban lépten-nyomon okoznak a régi inquisitorius per elemei, a teljesen titkos előkészítő eljárás, a hivatalból való védelem példátlan hiányos szervezése stb., nem reparálhatja a ténykérdésben való felebbezés. Sőt ellenkezőleg, fokozza a bajokat az által, hogy még azt is, a mi az elsőfoku eljárásban nehéz küzdelmek árán kivivatott és némileg jó és kielégítő: a végtárgyalás szóbeliségét és közvetlenségét csaknem teljesen lerontja. A ténykérdésben való felebbezés a valódi organicus bajok felismerését és eloszlatását csak nehezíti, a mennyiben a figyelmet hamis utra tereli; minden elsőfoku eljárási baj panaceájaként odaállítja a hézagosan és rosszul informált, a bűnper semmi garanciájához nem kötött felső bíróság bölcs belátását mint correctivumot.

Eddigi levezetésünk fonalán két tételt vélünk mint mozdíthatlan pontokat további érvelésünk alapjául felállíthatni. Egyik tétel vonatkozik általában a bűnvádi eljárás constructiójára, a másik a jelen dolgozat közvetlen tárgyára, az esküdtzsékre:

1. Az inquisitorius rendszer mint alsóbb rendű patriarchális szervezet, ha fenállhatott is az absolutismus fejletlen társadalmi viszonyai közt, a jelen század alkotmányos állama az egyén öntudatra ébredése folytán új alapokra kénytelen fektetni a bűnvádi eljárást. A két perjogi rendszerben csak a cél, az anyagi igazság lehető megközelítése, azonos; eszközeik kizárják egymást elannyira, hogy minél több elem vétetik fel a védelmi eljárásba a régi inquisitióból, minél inkább engedi át magát a törvényhozó a compromissumoknak, annál kevesebb garancia lesz az igazság kiszolgáltatásának megbízhatósága, a valódi büntetéseket elleni repressio tekintetében.

2. A bűnvádi eljárás azon átalakulása, mely a mai continentális bünpert eredményezte, nem az esküdtzsék által idéztetett elő; az esküdtzsék előmozdíthatta az új elvek diadalát, de azok belső jogosultságukat és a kölcsönös solidaritást önmagukból meritik; az esküdtzsék a bűnvádi eljárás mai rendszerével szemben nem *ok*, hanem *okozat*. A legal-bizonyítási theoria, az írásbeliség és a felelősség együttevén mint külön-külön ma ép oly lehetetlenek a szakbíráskodásban, mint az esküdtzséki bíráskodásban s az esküdtzsék elejtésével annak helyébe a régi szakbírói rendszer ezen garantiái közül nem létesíthetjük egyikét sem. *Ha tehát garancia az esküdtzsék*, úgy ennek mellőzése kikerülhetlenül a garanciák kevesítésére vezet.

Ezek szerint beválthatlannak mutatkozik a kormányjavaslatot kísérő Indokolás azon ígérete, hogy «az esküdtzsék mellőztetvén», minthogy az igazságos törvénykezés biztosítása «elérhető más módon is», a kárpótlást a ren-

des bírósági eljárás útján fogja a kormányjavaslat szolgáltatni.

A garantiák helyettesítése ki lévén zárva, a hidak azon útvonalon mindannyian el lévén égetve, a problema megoldásánál mint egyedüli döntő kérdés az marad: **elég jelentékenyek-e az esküdszéknek — az Indokolás által is elismert — garantiái arra nézve, hogy az államéletben ezen átható reform keresztülvitele kellőleg indokoltnak tekintethessék.**

Mielőtt azonban ennek taglalásába bocsátkoznánk, foglalkoznunk kell még röviden az esküdszékkel együttműködésre hivatott szakbiróság némely reformszükségleteivel.

A bíróságoknak az inquisitorius rendszerből átörökölt hierarchiai tagozata képezi minden országban az eljárási reform egyik legfőbb akadályát. A perrendet hatálytalanná teszi az ódon szervezet; a formális garantiák merev halmozása a bürokratikus munkát szaporítja s legfőlegb a látszatnak szolgál. Csak ha a bíróságot az eljárási törvényekhez idomítva, ezeknek élő organismusává tesszük, ha a bíróság tagjai önálló felfogással és *egyéni* felelősséggel kezelik a szabványokat, lehetséges valódi materiális garantiákat elérni.

A bizonyítékok szabad mérlegelésével és a szóbeliséggel épen nem egyeztethető össze az, hogy a bírák állása közt lényeges fokozati különbségek állittassanak fel és hogy az elsőfoku bíróság tagjai ugyszólván alsóbbrendű bírák legyenek, mint a felső fokuak. Az első fok elé a megoldandó kérdések még egész nyersen és tisztázatlanul kerülnek; itt van a per súlypontja s itt kell az esetnek a két fél által összegyűjtött bizonyítékok közvetlen észlelete és a szóbeli tárgyalás alapján határozott alakot nyernie. Az első fok a szó valódi értelmében teremt, a felső fok csak felülvizsgál.

Egyedül Angliában van teljesen elég téve ezen követelménynek; ugyanazon londoni bíróság tagjai mennek ki az országban az esküdtzéki tárgyalásokra, a mely bíróság legfelső fokon ítél az ügyben. S Angliában nem a holt törvény parancsa és nem a hivatali eskü, hanem a bírák egyénisége és államjogi magas állása az, a mi első sorban

kezességül szolgál az ügyek lelkiismeretes vitelére nézve. S ha ennek folytán az angol bírónak széles discretionarius hatalma van is, mely bizonyos körülmények közt az igazság egyenletes kiszolgáltatására nézve veszélyessé válhatik, ezen jognak évszázados tradíciók korlátai közt való gyakorlása a legföltékenyebb testületi és sajtóbeli ellenőrzés alatt áll.

A continentális államok eddig elmulasztották a szakbirói szervezetben az eljárási rendszer változása folytán szükségessé vált átalakításokat végrehajtani. Törvénybe ígtatták az Angliában évszázadokon át kifejlődött processuális nagy elveket, s a pénzügyi terhekkel járó bírósági újjászervezést kikerülték. Csakis egyes kezdeményezések mutatkoznak annyiban, hogy némileg javítják az alsó bírák fizetését s fontosabb ügyekben a másodfoku bíróság tagjai viszik az elnökséget az első fokon.

Nálunk még ezen kezdetleges első lépések megtételéig sem jutott el a kérdés. Első foku bíránk a felső bírákhoz képest javadalomban és rangban ma is oly mélyen alantabb állók, hogy nagyrészt a megélhetés eszközeivel sem rendelkeznek.

Azon 11 év óta, hogy a jelenlegi birói szervezet fenáll, a birói fizetések tekintetében kormány és törvényhozás úgy a felső mint az alsó bíróságoknál rendszeresen a leszerelés politikáját követik. A helyett, hogy az élet-szükségleti cikkeknek az óta bekövetkezett tetemes megrágulásával megfelelően emelték volna a javadalmazást és a bíróságokat legalább az 1871-iki törvényhozás által contemplált állásban és függetlenségben megtartották volna, leszállították a niveaut.

A kir. Curia $\frac{1}{3}$ részben kir. táblai bírákból áll; a semmitőszék teendői átruháztattak a kir. táblákra; a kir. táblákon 114 rendes bíró mellett 53 pótbíró dolgozik — Budapesten 2400, Marosvásárhelytt 1750 frt összes (fizetési és lakbéri) javadalmazással; az első foku bíróságoknál pedig a legújabb perrendtartási novella által a törvény-

széki collegiális biráskodás rovására az albirói egyes biráskodás nyert nevezetes kiterjesztést.

Hozzájárul, hogy ma azon fiatal emberek, kiket a bíróságok szervezésekor a törvényhozás a jegyzői teendőkre vélt alkalmazandóknak, a jegyzői javadalmazásnak időközbeni leszállása folytán birói teendőket végeznek. Mig ezelőtt aljegyzőből lett jegyző és jegyzőből aljárásbíró, ujabban az aljegyzők neveztetnek ki közvetlenül aljárásbírákká. Ez által megtakarittatik ugyan a jegyzői budgetnél néhány ezer forint, de másrészt előáll az, hogy nem a jegyzői állás a pepinière, mely neveli a bírákat, hanem ezen fokozat és vele a kiképzetés ezen stadiuma is magába a birói állásba tétetett át.

Az elsőfoku bíróságoknál a személyzeti létszám és a fizetési fokozatok a következő szomorú képet nyujtják:*

57 törvényszéki bíró és járásbíró huz	2400—2600	frt	összes javadalmazást
877 törvényszéki bíró és járásbíró huz	1700—1850	«	«
518 aljárásbíró huz	1200—1300	«	«
25 jegyző huz	1200—1400	«	«
136 jegyző huz	950—1050	«	«
32 aljegyző huz	800	«	«
285 aljegyző huz	600	«	«

Joggyakornokok évi dijaira előirányozva van 83,000 frt, mely összegből, 300 frt évi dijjal számítva, 270 joggyakornok alkalmaztathatik, s feltehetni véljük, hogy ugyanannyi ingyenes joggyakornok is működik a bíróságoknál.

S a forduló ponthoz ugy látszik még mindig nem jutunk el. Igazságügyi politikánk szakadatlanul ugyanazon irányban folytatja pályafutását. A királyi Curián még mindig folyton szaporodnak a táblabírák, a kir. táblákon a pót-bírák, az első fokon az albirák, a jegyzői karból már-már kivesznek a jegyzők s végzik a munkát az aljegyzők és főleg a joggyakornokok; és a mi szintén jellemző a reform-

* L. az 1884. évi költségvetési előirányzatot. VII. füzet. Igazságügyminiszterium.

törekvések irányára és öntudatoságára: a bírák által kért lakbérémeelés a 15 évvel ezelőtt törvényileg megígért nyugdíjszabályzat helyett — hosszabbá tétetik két héttel az évenkénti szabadságidő.

S meg kell itt emlékeznünk még egy szellemölő tényezőről, melyre szerintünk hazánkban eddig nem fordított kellő figyelem.

A bírói javadalmazás csekély volta mellett az előléptetési lajtorja fokozatainak rendkívül nagy száma a bírói függetlenséget lényegesen alterálja. A bírónak nincs nyugpontja a zavartalan életre és munkára. Ha pl. elér 1500 frtot, egy-két év múlva fizetésemelésre kell gondolnia, s midőn a fizetésemelés megvan, ismét pár év múlva joggal előléptetést igényel. Így megy ez tovább a végtelenig. Folytonosan aspirál.

Ha már nem mellőztethetnek a fokozatok teljesen, lehetőleg kevés és fix kategória felelne meg leginkább a bírói állás méltóságának.

A szakbírói reform keresztülvitele és a bírói szervezetnek a laikus elemmel való kibővítése szoros szervezeti kapcsolatban és kölcsönhatásban van egymással.

Az esküdtszék kérdése nálunk nem a bírák iránti bizalmatlanság szempontján fordul meg. A magyar bírói kar által produkált judikatura nem hívja ki a bírálatot a bírói kar tagjainak hivatástudása és lelkiismeretessége iránt. Ők az önfeláldozásig megtesznek mindent, a mi a fenálló viszonyok közt a lehetőség körében van. Ők nem segíhetnek azon, hogy az egész szervezet oly ferde alapra van fektetve, hogy az egyes egyének nem fejthetik ki munka-erejüket, hogy ugyszólván senki sincs a neki megfelelő helyen. Ők nem tétethetnek felelősekké a miatt, hogy a bíróságok elé kerülő anyag nincs a valóban vitás perekre szorítva; hogy kitűnő jogászok rendszerint bürokratikus elintézéseket, statistikát, elszámolást, és nem jogi

munkát végeznek; hogy előrehaladt koru, nagy életbeli és birói tapasztalatokkal rendelkező férfiak arra vannak kárhoytatva, hogy évenkint 600—800 percsomót átbetűzzenek, fiatal kezdők pedig ítéleteket hoznak, melyeket a felső bíróság rendszerint megváltoztatni kénytelen.

A laikus elem bevonása nálunk nem sérelmi pont a szakbirói biráskodás ellen, hanem kiválólág szervezeti problema.

S ha valóban így áll a dolog, ha a bíróságok oly tagozatu, mely a bünyvádi eljárás igazságszolgáltatósi és személyes szabadsági követelményeit, valamint a helyes munkafelosztást létesíti és az ország anyagi erejének is megfelel, csakis ezen kibővítés útján érhető el: kénytelen a jogász is követelni a kibővítést.

Mik tehát azon *szervezeti* garantiák, melyek csakis az a laikus elem bevonása útján létesíthetők?

1. A bűneset birói eldöntésénél első sorban nem jogról, hanem annak megállapításáról lévén szó, vajon a bíraskodás tárgyát képező tény valóban megtörtént-e vagy nem, ezen functio teljesítése a speciális jogászi képzettséghez nincs kötve. Bármely ember a mindennapi életben gyakran jön azon helyzetbe, hogy véleményt alkosson magának egy általa közvetlenül nem észlelt tény megtörténtéről és ebbeli vizsgálódása eredményéhez alkalmazza további elhatározásait. Nem mutatkozik tehát aggályosnak és ellenmondásosnak a szakbíró mellé laikusokat adni, ha azon egyének *értelmességéről, jellemzilárdságáról, higgadt gondolkozásáról és elfogulatlanságáról* előzetesen meggyőződést szereztünk.

Az esküdtszék a szakbiróság kezében (mely utóbbi minden körülmények közt az eljárás tulajdonképeni intézője és döntő tényezője marad) tükre a bizonyítékoknak, bizonyítási eszköz, mint az angol eljárásban nevezik. A bíró azon hatást, melyet a produkált bizonyíték az esküdtre tesz, a maga véleményének megállapítására, eshetőleges tévedéseinek kijavítására értékesíti,* s meg van akadá-

* Als die einzig würdige Auffassung des Geschwornengerichts erschien es, dass Niemand verurtheilt werden soll, von dessen Schuld der rechtsgelehrte Richter nicht eine hinreichende Anzahl rechtschaffener und verständiger Männer zu überzeugen vermochte. (BAR : Recht und Beweis.)

lyozva az, hogy a bírónak netalán egyoldalú, és évek során át gyakorolt azonos foglalkozásánál fogva fásulttá válható nézpontjai *kizárólagos* befolyást gyakoroljanak az ügyek mikénti eldöntésénél. A laikus elem az igazságszolgáltatás látkörét szélesbíti, a bűnesetek individualizálását, az élet melegétől áthatott felfogását előmozdítja; a bírói ítéletek az ész és a szív egyenjogú összműködésének eredménye gyanánt jelenkeznek.

Elferditik az esküdtszéki intézmény alapgondolatát azok, kik a bíró és az esküdt közti viszonyt úgy tüntetik fel, mintha azon dölne el a kérdés: ki ura a ténykérdésnek és ki ura a jogkérdésnek. A gyakorlatban ezen különválasztás nincs meg. Angolországban nem is az esküdt a souveraine, — ez volt tudvalevőleg a continentális esküdtszék gyermek-éveiben az esküdtek kedvencz epithetona; Angolországban a souveraine szó a bíróságra nyer alkalmazást. Az esküdti hivatás ott nem valami dísz-tisztség, hanem a bíróságnak teljesített szolgálat, s a bíró, az egész felelősség őt illetvén meg, a mellett, hogy visszavetési joggal bír, többek közt jogosítva van az esküdteket, ha a verdikt tekintetében nem képesek egyhangúságra jutni, további körutjában magával vinni mindaddig, míg az egyhangúság megvan. A continentális esküdtszéknél is ma már annyira átszövik egymást a hatalmi körök, hogy legfőlebb annyi tekinthető megállapítottnak, miszerint a ténykérdések körül az esküdt van hivatva tulnyomólag befolyást gyakorolni, a jog- és büntetési kérdések körül pedig a szakbíró. A mi különösen a bíróságot illeti, a ténykérdéseknek és a bűnösség kérdésének mikénti eldöntésére a bíróság *negative* hat az által, hogy valamely qualiacatióra nem tesz fel kérdést; *positiv* irányban pedig a bírónak a szakbeli szempont érvényesítésére mint eszközök rendelkezésére állanak: a kérdések formulázása, a jogi oktatás, a resumé, a verdiktben levő ellenmondásra való figyelmeztetés, a verdikt felfüggesztése, stb.

A közreműködő két elem, egymást folyton kiegészítve, önkényt azon térre szorítkozik, melyre tapasztalatai és tudománya kiválólag utalják.

2. A bizonyítékok szabad mérlegelési rendszerének sikeres alkalmazása egyenesen feltételezve van a bíróság azon szerkezete által, melyet egyes-egyedül az esküdtszék nyújt.

A szabad mérlegelés mellett a birói hatalom óriási-lag nő. A bíró subjectiv felfogása előtérbe lép; végzetes tévedések elkövethetők. BERLIER szerint a bíró kezében ezen jog: *pouvoir trop redoutable*, GLASER szerint: *schwindelerregende Gewalt*.

A legnagyobb gondolkozók állították fel azon tételt, hogy egy három, négy vagy öttaгу tanácsra, mely ugyanegy állásu, körülbelül ugyanegy műveltségű és a társadalmi viszonyokról ugyanegy felfogásu egyénekből áll, és mely tanács a hosszú együttműködés folytán bizonyos egyoldalúságra és megállapodottságra könnyen hajlik: a döntést a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett bizni nem szabad.

Ha lehetne az elsőfoku szakbirói tanácsokat nagyszáму, pl. 10—12 tagból összeállítani, mint ezt részben az 1843-iki többségi javaslatban feltaláljuk, ebben némi garancia rejlenék; mert a hol több egyén győződik meg egy tény valóságáról, ott több bizonyossággal mondható, hogy a mérlegelés nem egyénies szempontokon alapszik. De *teljes* megnyugvással csakis az egymással szemben idegen és egymást ellensúlyozó disparat tényezők összességére lehet bizni az ezen bizonyítási rendszerben rejlő korlátlan hatalmat. Midőn egy bizonyíték szétágazó életnézletű számos egyénben ugyanazon meggyőződést keltette, különösen ha ezek véleményök megállapítására nézve egymással nem érintkeztek és egymást nem befolyásolták, ez esetben, de csakis ez esetben biztosnak mondható, hogy ezen meggyőződés a logika *objectiv* szabályai szerint alakult.

Az esküdtszéki eljárás az, melyben *két collegium külön* mérlegelése után szabad csak elítélni valakit; ha vetet mond az egyik, nincs elítélés.*

A törvényhozások a bizonyítási szabályokat súlyos bűnesetekben tényleg csakis azon cautela mellett merték eddig megszüntetni, hogy az ítélő birákat kétféle elemből veszik; a két collegium egymásra hatásában és kölcsönös ellenőrzésében keresik a birói tévedések elleni óvszert.**

Ausztriában kétszer szüntették meg a bizonyítási szabályokat és mind a kétszer akkor, midőn behozták az esküdtszéket; 1850-ben az esküdtszéki eljárást létesítették

* A két tanács ugyszólván kölcsönös felebbezési bíróságot képez egymással szemben. A szóbeliség behozatala folytán elvesztett felebbezési fok ily módon teljesen pótolva van, és pedig nem egy hézagosan informált és hónapokkal később határozó bíróság által, mint ezt a legtöbb szakbirói eljárásokban látjuk, hanem oly módon, hogy a felebbezési bíróság végig hallgatja az elsőfoku tárgyalást és ott a helyszínen azonnal kijavítja a hibákat és megfelelőleg intézkedik.

** Már Feuerbach egyenesen ily értelemben állította fel a kérdést a következő gyakran idézett tételével: *Zwei Wege wurden bisher von der Gesetzgebung versucht, um dem Volke die gerechte Ausübung der Strafgewalt zu verbürgen: entweder man liess das Urtheil über die Strafe selbst in einer und derselben physischen oder moralischen Person vereinigt, stellte aber gesetzliche Regeln über den Schuldbeweis auf, und verpflichtete den Richter, seinen Ausspruch über Schuld oder Nichtschuld durch Subsumption seiner Ueberzeugungsgründe unter die gesetzlichen Beweisregeln äusserlich zu rechtfertigen, oder man beschränkte das Gericht lediglich auf das Urtheil über die Strafe und machte dieses abhängig von der erklärten übereinstimmenden Ueberzeugung anderer, von dem Gerichte selbst verschiedener Personen über das Dasein der Schuld, mit anderen Worten: von dem Schuldausspruche unbetheiligter Mitunterthanen (Pairs) des Angeklagten (Geschwornen). Wo die Gesetzgebung weder durch das eine noch durch das andere Mittel Fürsorge getroffen hat, da mag man wohl von einer Strafgewalt sprechen, aber eine Strafgerechtigkeit ist, wenigstens der Form nach, nicht vorhanden.»*

Németországban a jelen század harmadik és negyedik tizedében a szakemberek közül igen sokan az esküdtszéket csak azért elleneztek, mivel azt tartották, hogy ezen intézmény a bizonyítási szabályokat nem tűri meg és pártolták a szakbirói eljárást mint azon eljárás rendszert, mely azokat megköveteli.

és ezzel együtt a szabad mérlegelést; 1853-ban az esküdtszék kiküszöbölésével elfogadták a negatív bizonyítási rendszert és csak 1873-ban az esküdtszék ujalagos behozatala tudott véget vetni uralmának.

Franciaországban szintén az esküdtszékkel kapcsolatosnak fogták fel már a múlt század végén a «preuves morales» rendszerének behozatalát.

Angliában az esküdtszéki eljárást is bizonyítási szabályokhoz kötik. Kétes értékű és az esküdtszék félrevezetésére alkalmas bizonyítékokat nem szabad az esküdtszék elé vinni. Törvényszéki gyakorlat és részben törvény által meg van határozva, hogy mi tekintethetik bizonyítéknak. A bíró csak azon esetben kéri ki az esküdtek szavazatát, ha megfelelő minőségű külső bizonyítékok forognak fen (evidence to be left to the jury); ha ezek hiányzanak, a bíró utasítja az esküdteket a felmentésre. Midőn pedig az ügy az esküdtek döntése alá bocsáttatik, a bíró a praecedensek nyomán kitanítja őket, hogy mely bizonyítéknak mennyi súly tulajdonítható. —

A kik azzal támadják meg a juryt, hogy nem indokolja ítéleteit, figyelmen kívül hagyják, hogy ennek tulajdonképeni okozója nem az esküdtszék, hanem a bizonyítékok szabad mérlegelése. Itt is azon jelenség mutatkozik, hogy az esküdtszéki eljárás az új bizonyítási rendszer igényeit következetesen keresztülviszi, a szakbirói eljárás pedig lehetőleg kitér előlük.

A szakbirói eljárás épen az által, hogy indokolással láttatja el ítéleteit, oly elemet visz be a bizonyítási rendszerbe, mely nem egyéb mint a kötött bizonyítási tan maradványa. *Egy* ember számot adhat arról, hogy mily módon győződött meg valamely tény valóságáról; leírhatja azon gondolatmenetet, melynek útján megállapodásra jutott; betekintést is nyújthat a maga lelkiületébe. De hogy három négy vagy öt ember lelkiismerete teljesen ugyanazon processuson ment legyen keresztül, hogy a bíróság minden

egy tagjára ugyanazon jelenségek ugyanugy hatottak legyen, az az életben soha sem szokott megtörténni, s midőn egy bírói ítélet ilyesmit akar elhíttetni, nem felel meg a valóságnak. Ha pedig azon kisegitőt választja a bíróság, hogy csak oly tények és érvelések vétetnek fel az indokolásba, melyek a tanács minden tagjára vagy legalább többségére hatottak azonos irányban, akkor a kifejtés egésze bizonyára igen kevésbé meggyőző lesz, a mennyiben talán épen a kisebbségben maradt pontok voltak az egyes tagok meggyőződésére nézve döntők.

Gyakorlatilag ma teljesen úgy áll a dolog, hogy az ítélet indokolása és a rendelkező rész közt tulajdonkép semmi kapocs sem áll fen. Nem szükséges, hogy a bírói tanács vagy annak csak többsége elfogadja az indokolást. Még az sem szükséges, hogy a bíróságnak legalább *egy* tagja azt magáénak vallja egészben. Meg van engedve, hogy egyik az egyik részt, másik a másik részt és a harmadik a harmadik részt tekintse a maga véleményére nézve irányadónak s a többit repudiálhassa. A bíróság tanácskozásában felhozott és az egyes tagokra irányadólag hatott bizonyíték kisebbségben lehet. Kifelé úgy tűnik fel, hogy a bíróság a szövegezett indokolásra alapította ítéletét, holott ha azon indokolás szavazásra bocsátatnék, felmentés állana be.

Szakkörökben tudják, hogy az ítéletnek indokokkal való támogatása képzeleti alapon nyugszik. Tudják, hogy az indokolás rendszerint a bíróság egyik tagjának vagy a jegyzőnek *egyéni* műve. Tudják azt is, hogy fontos és kétes esetekben az indokolás nem egyéb, mint az alsó bíróságnak a jogorvoslattal szemben álló védírata a felső bíróság előtt. Tudják, hogy a szóbeliség mellett az indokolás egyik vagy másik ténynek *akarattalanul* is erősebb kiemelése által könnyen félrevezetheti a felső bíróságot. És mégis fentartják a jelenlegi rendszert csaknem minden országban, mert a verdikt alakjától visszariadnak.

Köztudomásu, hogy a legjelesebb processualisták közül többen nem azért fogadják el az ítélet indokolását, mintha belsőleg jogosultnak tartanák, hanem mivel daczára annak, hogy nem illik a rendszerbe, szerintök hasznos szolgálatot tesz annyiban, hogy a bíróságot telhetőleg számadástételre szorítja.

Az 1843-iki többségi javaslat a felmentő ítélet indokolását elengedte a bíróságnak; a braunschweigi 1849-iki bűnvádi eljárás, mely el van ismerve mint olyan mű, mely az új eljárási rendszer consequentiáit elvileg helyesen levette, a szakbirói ítélet indokolását teljesen elejté. Ez az egyik módozat, mely megoldásra vezet. A másik pedig — a mai körülmények közt szintén *pium desiderium* — az, hogy a birói tanács minden tagja külön szerkesztené a maga indokolását. Közös volna az ítélet rendelkező része, vagyis a *conclusio*, mely igenis lehet szavazás tárgya; ellenben minden egyes tag belügye volna azon lelki *processus*, mely a *conclusióra* vezetett. Ilykép az is eléretnek, hogy a döntő momentumok sokkal hivebb lenyomata jönné a felső bíróság elé s az alsófoku bíróság működésébe is több élet fogna vitetni. *A cumulativ indokolás szerkesztése okozza ugyanis jórészt azt, hogy a bíróság tagjainak egyénisége semmiképp sem jut érvényesülésre.* Egyik tag dominál és irányt ad, az ő subjectivitása némi lenyomatot nyer az indokolásban, a többiek szavaznak...

Nem kívánjuk tovább követni az indokolási kényszer fennálló rendszerének nyomasztó *consequentiát*, minthogy nem tartozik közvetlenül tárgyunkhoz; annyit azonban már az eddigiek nyomán is bizvást *constatálhatunk*, hogy az esküdtszék indokolás nélküli verdiktjének, az *oraculum-szerű kijelentésnek*, mint azt az esküdtszék ellenfelei nevezik: a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett több észszerűsége van, mint a szakbirói indokolási rendszernek, — a mi kétségkívül ismét adat arra, hogy az esküdtszék a modern bűnvádi eljárási elveknek ugyszólván testére öntött bírósági szervezete.

3. A bírói tanács ketté-osztottságának nem kevésbé életbevágó előnye az, hogy a bűnösség és a büntetés közötti compensatiót, a discretionárius bíráskodás abbéli gyakorlatát, miszerint a bíró a tények iránti kételyét azzal nyomja el, hogy alacsonyra szabja a büntetést, lehetetleníti.

Míg a törvényes bizonyítási elmélet érvényben volt, ezen veszélyt megelőzték azzal, hogy a bíró kényszerített a bizonyítási szabályok alkalmazása végett a ténykérdést különválasztani és önálló mérlegelés tárgyává tenni; a compensatiónak tehát nem volt tere. De ha mellőzni akarjuk a bizonyítási szabályokat (a mint ez már ma *categoricus imperativus*-nak tekinthető), ha a bíróra bizzuk minden korlát nélkül a bizonyítási kérdések eldöntését, és ha e mellett nem szándékunk lemondani egy garantiáról, mely a régi rendszerben is megvolt, alig marad más, mint a bírói tanács *személyeire* nézve állítani fel a különválasztást. E nélkül mindig fognak egyes nyomai mutatkozni a régi *Verdachtsstrafe* rendszerének.

Már az 1843-iki javaslat elleni kisebbségi vélemény kiemeli a szakbeli bíráskodás ezen gyengéjét.

«Egyik lényeges hibája az említett javaslatnak — mondja a kisebbségi vélemény — az, hogy abban mind a tény kérdésének elhatározása, mind a törvény büntető rendelkezésének alkalmazása ugyanazon egy bíróságra bízatik; mert a hol ezen két kérdés egymástól bíróságra nézve is szorosán elválasztva nincsen, ott könnyen megtörténhetik, hogy midőn valaki több rendbeli büntettekéről vádoltatott, de egyik büntett sincs ellene teljesen bebizonyítva, mintegy akaratlanul is összeveszi a bíróság a külön büntettekre nézve gyanút gerjesztő próbákat s a nélkül, hogy a vádlottat bármely büntetetre nézve határozottan bűnösnek mondhatná, a különféle gyanuból valamely meg nem nevezett büntettet alakít össze s a vádlottat büntetés alá vonja.»

4. Az esküdtszéki pad azon sajátsága, miszerint behívott 36 polgár közül visszautasítás folytán ugyszólván a felek által kijelölt 12 tagból áll, semmikép sem pótolható a szakbeli biráskodás keretén belül.

Felesleges volna ezen tételt bővebben taglalnunk. Utalunk itt egyedül azon álláspontra, melyet az 1843-iki többségi javaslat a recusatióval szemben elfoglal. A javaslat szerzői, bár tulnyomólag a conservativ párt tagjai valának, nem tudtak megbarátkozni azon gondolattal, hogy a jogról, mely az alkotmányos állam egyik alapkövetelményét képezi, a magyar bűnvádi per lemondjon, s ezen szempont behatása alatt a szakbirói eljárásban is megadták a vádlottnak és a közvádlónak azon jogot, hogy közönséges büntettek esetében 3—3 birót indokolás nélkül visszavethessenek a 12 közül; felségsértés, hűtlenség és a király személye elleni szóbeli sértések esetében pedig, melyekben a kir. tábla lett volna a javaslat szerint hivatva biráskodni, a vádlott 15 birót szintén indokolás nélkül visszavethet (a közvádlónak ezen esetekben a visszavetési jog nem adatott meg). A javaslat ezzel — kapcsolatban a birói tanács tagjainak szaporításával — érdekes kísérletet tett, az esküdtszéki eljárás egyik vitán kívüli garantiáját a szakbirói eljárásba beilleszteni; de aligha nem fején találta a szegyet a különvélemény, mely a többségi javaslat ezen pontja ellen a bizottság több tagja által (Gr. Nádasy Leopold, Lányi Imre, Hertelendy Ignác, Bezeredy Miklós, Gyurcsányi Gábor, Busán Hermann, Klobucsárik Károly) 8. sz. a. benyújtott, és mely ezeket mondja:

«Magára az állandó bíróságok intézvényére nézve az ok nélküli visszavethetés legkárosabb következésü lenne és megfosztaná ezen intézvényeket azon hatástól, melyet ily természetök elleni kinövés nélkül a büntető igazság kiszolgáltatásában bizonyosan gyakorolnának. Állandó bíróságok, hogy céljuknak egészen megfeleljenek, a nép előtti — a birák lelkiismeretességén, törvényes tudományán, birói

tapasztalásán alapult tekintély, testületi egység, és egymás iránti bizodalom, és tekintet nélkül fel nem állhatnak és mi lesz az állandó bíróságnak ezen szükséges kellékeiből, ha a bírót vagy maga a vádlott tán csak azért, mert szigoru igazságos, vagy a mondottak szerint valóban minden ok nélkül, a leggyakoribb esetekben nem is maga, a bírakkal semmi legkisebb viszonyban nem álló vádlott, de annak ügyvédje fogja visszavetni és ez által — bármit mondjunk — egy törvényt tudó, a birói hivatalra előre elkészült, a nép jelesbjei közül származott birónak — mert ilyenekből fognak az állandó bíróságok állani — vagy igazság szeretetét, vagy tudományát kétségbe hozni — fog-e ez a bíróság nép előtti tekintélyének fentartására szolgálni? vagy inkább nem fogja-e egészen mind ezen tekintélyt, mind a birói testületekben szükséges egyetértést lerombolni, azokban — mert a bírák is emberek — az irigységnek, meg nem elégedésnek, cselszövénynek, megunatkozásnak s hivatalbeli hanyagságnak szétszedő magvát elhinteni s ezek által az állandó bíróságokat egyébiránti összeszerkesztésök szerint igen is hathatós és célirányos befolyásuktól megfosztani. Ha az állandó bíróságokkal ily és ehhez hasonló természetökkel ellenkező tulajdonok köttetnek össze, akkor igen könnyen átallátható, hogy az állandó bíróságok más bírósági intézvényekkel p. o. az esküdtszékkel az összehasonlítást ki nem állhatják. Minden polgári intézvénynek megvannak a maga lényeges tulajdonai, melyek nélkül az fel nem állhat, és hathatós nem lehet, ha az intézményeket ezektől megfosztjuk, vagy még inkább, mint a jelen esetben — ellenkező attributumokkal ruházzuk fel akkor, ha céljukat veszítik, nem az intézvényeknek, hanem ezen fonák adatoknak leend hibája. Hozzájárul a mondottakhoz még azon nem csekély körülmény is, hogy ezen a mondottak szerint felesleges, sőt káros visszavethetés által minden ok nélkül a bírának szánt és ez által a különben is nálunk nem épen

könnyen előállítható közköltségnek mennyisége szaporodik.»

5. Tagadhatatlan, hogy a ketté-választottság rendszere és különösen az esküdteknek igen-hez és nem-hez kötött feleletei gyakran nehézségeknek és sajnálatos félreértéseknek képezik forrását. Az esküdtszéki eljárás ezen részének bonyodalmai a leggyakrabban használtatnak fegyverül az intézmény megtámadására. De nem szabad felednünk egyet: a kérdéstevés és minden egyéb actus *nyilvánosan* történvén, a hiba bármely tényező által akár egyszerű megjegyzés, akár jogorvoslat útján helyrehozható; a baj ellensúlyozója megvan magában az eljárási szervezetben. Holott ha a félreértés színhelye netalán a szakbirói bíraskodás, — mert kikerülhetlen a félreértés mindenütt, a hol az ítélet több személyből álló collegium útján hozatik — a felek előtt titokban marad és bent a tanácsban gyakran az indolentia átsiklik rajta.

6. A continentális bűnvádi eljárások alapján egy bűnügyben első fokon (szem előtt tartva ezuttal csakis a súlyos bűneseteket) *öt* külön birói forum működik: a vizsgáló bíró, a vádtanács, a vádalahelyezési tanács, a főtárgyalást vezető bíróság és a bűnösséget kimondó bíróság.

Tiszta szakbiróság mellett ezen forumok megfelelő széttartása kivihetetlen; oly nagy számú tagokból álló birói testületek felállítására, mint a mennyi ehhez megkívántatnék, egy állam sem gondolhat.

A mi először is az elővizsgálat szerkezetét illeti, a szakbirói eljárásokban — így a magyar kormányjavaslatban is — a vádtanács, mely csaknem együtt vezeti a vizsgálatot a vizsgálóbíróval, hozza a vádalahelyezési határozatot. Meghozatalakor tehát tulajdonképp saját vizsgálati tényei felett kénytelen ítélni. Midőn a vádalahelyezésnek nem ad helyt, önmagát vádolja, saját előbbi tényeit meghazudtolja.

Az esküdtzéki eljárások, s általában az újabb szervezeti perrendtartások minden nagyobb megerőltetés nélkül egyszerűen kikerülnek ezen nehézséget azzal, hogy a vádalahelyezést a másodfoku bírósághoz viszik át, mely bíróság — a felebbezés ki lévén zárva — bűnügyekben rendszerint csak a vádalahelyezés kérdésével és egyéb nem érdemleges közbenső határozatok felülvizsgálatával foglalkozik.

Még sokkal nagyobb jelentőségű a második incompatibilitás, a vádalahelyezési tanács és az érdemben ítélő tanács közti viszony kérdése. A kormányjavaslat itt már iparkodik némi garantiát nyújtani, a mennyiben szerinte ítélő bíró nem lehet az, a ki a vádalahelyezési tanácsban részt vett.* A modern felfogás azonban az eljárás ezen pontján ennél messzebb menő elkülönítést követel. Azon szempontból indul ki, hogy nem tanácsos az ítélő bírót oly helyzetbe hozni, hogy a bűnös vagy nem bűnös kimondásával döntsön a felett, hogy kollegái helyesen indították-e meg a vizsgálatot, helyesen rendelték-e el a vizsgálati fogságot és helyesen mondták-e ki a vádalahelyezést. Az esküdtzéki intézményben rejlő egyik nagy eszme az, hogy midőn a polgárok a bűnös és nem bűnös kérdése felett döntenek, szabadon és elfogulatlanul minden testi szellem befolyása nélkül ítéletet mondanak az előkészítő eljárás helyessége vagy helytelensége felett is. Ezen szervezeti sajátága az esküdtzéki eljárásnak nagyobb befolyással van a vizsgálati fogság megszorítására és ritkábbá tételére, mint a törvénynek bármily szigorú korlátozó vagy tiltó határozmányai. A vizsgáló bíró és a vádtanács bizo-

* Ezen csekély concessió is szükségessé tenné, hogy első foku bírói szervezetünk teljesen átalakíttassék, és pedig vagy oly módon, hogy a törvényszékek száma leszállíttatik, vagy pedig hogy a bírák létszáma tetemesen emeltetik. Ma némely törvényszéknél nincs még félannyi bíró sem, a mennyi a javaslat szerint egy bűnügy tárgyalására kívántatik.

nyára óvatosabbak a vizsgálat és a vizsgálati fogság elrendelésében, ha tudják, hogy nem kollegáik fognak eljárásuk felett itélni és hogy az esküdtszék részéről elnézésre vagy hibák elsímitására teljességgel nem számíthatnak.

Viszont a mint az esküdtek éber szemmel ellenőrzik az eljárás előkészítő stadiumában történeteket, másrészt e szervezet természet szerű folyamatoként mutatkozik az, hogy az esküdtek az ügyvivő bíróság részéről — ép mert laikusok és mert a bíróságtól elválasztott külön testületet képeznek — a főtárgyalás alatt a legaggodalmasabb felügyeletben részesülnek. Önmagán a bíróság sokkal kevésbé gyakorolná ezen ellenőrzést, mivel az ember önmagát és tisztársait a tévedések és elhamarkodások ellen inkább biztosítottak hiszi, semhogy e tekintetben külső felügyeletet egyáltalán szükségesnek tartana. S a mint az első fok, úgy a felső bíróság is ugyanazon lélektani processusnál fogva gondosabban és individualisáltabban vizsgálja az esküdtek ténykedését, mint a praxis folyamában általa kiismert és rendszerint megbízhatóknak talált első foku szakbíróságokét.

Ilykép nyer lehetőleg kielégítő megoldást azon az egész állami szervezetet uraló és a bírói eljárásra nézve fokozott jogosultságu kérdés: *quis custodiet ipsos custodes?* Az esküdtszéki eljárásban a közegek egymásnak vannak kölcsönösen alá és fölé rendelve; a legteljesebb egyenjóság létesül, éber és hathatós ellenőrzéssel párosítva.

És ha talán a látszólag merev szembeállítás folytán a jogász és nem jogász-elem közt bizonyos foka az idegenkedésnek vagy ellenszenvnek fejlődnek is ki, — a mi egyébként az esküdtszéki eljárásban a legritkább eset — még ez is csak arra szolgálna, hogy a mellett hogy egymás tényeit kölcsönösen szigorubban bírálnák, saját teendőiket annál féltékenyebb gondossággal lennének kénytelenek végezni. Mindig kisebb roszt tartalmaz azon eshetőség, hogy a hatalmi tényezők egymás iránt netalán a

kelletén túl bizalmatlanokká lehetnek, mintha az egyes közegek közönyös és lanyha magatartása folytán ezek feje felett az intézők egymással összejátszanak.

A harmadik összeférhetetlenség — eltekintve rövidség okáért némely egyebektől, melyek itt tárgyalhatók volnának * — az, mely egyrészt a főtárgyalást vezető és

* Kézen fekszik, hogy maga az elővizsgálati iratok *ismerete* a legnagyobb mérvben veszélyezteti a szakbíráskodási rendszer szóbeliségét. Ein bedeutender Grund für den Werth des Schwurgerichts liegt darin — mondta már MITTERMAIER — dass das Princip der Mündlichkeit nur bei der Urtheilsfällung durch Geschworne richtig durchgeführt werden kann. Es kann nicht verkannt werden, wenn man die Urtheilsfällung durch Staatsrichter mit der durch Geschworne vergleicht, dass die Ersten bei ihrer Abstimmung durch die Ergebnisse der Voruntersuchung, die ihnen bekannt sind, vielfach geleitet werden, dass sie, bekannt mit dem Inhalt der Akten, unwillkürlich zu einer gewissen Ansicht über den Fall bei dem Urtheil, ob der Angeklagte schuldig ist, bestimmt werden, und daher mit einer vorgefassten Meinung in die Sitzung kommen. . . . Es gehört eine bei vielen Richtern kaum vorauszusetzende Kraft dazu, gegen den (unwillkürlichen) Einbruch der vorhergewonnenen Überzeugung anzukämpfen. (Erfahrungen über die Wirksamkeit der Schwurgerichte. 683. lap).

Figyelemreméltók dr. Friedmann Bernátnak a kérdés pszichológiai oldalával foglalkozó fejtegetései (*A népbírák és esküdtszékek intézménye. 1876*):

Az emberi tehetségek közül egy sem tompul oly hamar el, mint a *figyelem*. Akár ugyanazon dolgot többször, akár a legkülönbébb dolgokat nagy sokaságban egymásután látjuk vagy halljuk, figyelmünk kifárad, s a dolgok ily kimerültségünkben csak ködképekként vonulnak el előttünk, anélkül, hogy emlékezetünkben azokból hű kép maradna meg. Az élet legközönségesebb körülményeiben is tapasztalni ezt. A falusi ember, ki egy éven át egyszer-kétszer rándul a városba, s akkor a színházba megyen, az előadott darabot oly feszült figyelemmel fogja végig hallgatni, hogy képes leend nemcsak az egész cselekményt elmondani, de az egyes jeleneteket is híven megjegyzi magának. Ellenben a városi ember, ha naponta látja azt, végig hallgatja anélkül, hogy az összefüggésre csak figyelmeznj is tudna; ha pedig kijő a színházból, már el is feleli a részleteket. Emlékezetében legfőlebb a markansabb helyek, megragadóbb jelenetek maradnak nagyobb vonásokban meg. Sokkal veszélyesebb az, semhogy gondolná az ember, hogy a rendes törvényszékeknél, a bírák figyelme rövid idő alatt *kimerítettik*. Eveken át egymás után a legkülönbébb drámák

másrészt a bűnösség felett döntő bíróság közt fenforog. A főtárgyalást vezető elnök és bírótársai ma már nem fogadtatnak el az ítélet hozatalára eléggé elfogulatlanoknak. A kikérdezési jog, melylyel leginkább a szakbírák élnek, a tulkapások fészke. A bíróság elnöke, processuális állásának határozatlansága folytán, a főtárgyaláson rendszerint nem egyéb mint egy második vizsgáló bíró; az elővizsgálati iratok tartalma alapján nyomoz és faggat. S ha vitátlanul áll azon ely, hogy a vizsgáló bírónak nem szabad részt vennie az ítélethozatalban, mivel vizsgálati funkciója elfoglulttá teheti, sokkal inkább kell ezt a főtárgyalás elnökéről tartani, lévén a két kikérdezés közt csakis az a különbség, hogy a vizsgáló bíró kikérdezése hónapok óta történt, az elnöké pedig közvetlenül az ítélethozatal előtt, tehát az utóbbi még sokkal veszélyesebb.

Az esküdtszéki eljárásban ezen anomalia fel sem merülhet, először mivel az első döntő szó, mely a bűnösséget vagy büntelenséget állapítja meg, az esküdteké, (a szakbírószak később hallatja hozzájáruló vagy felfüggesztő határozatát); másodsor mivel az esküdtszéki szakbírószak tagjai már eszélyességi tekintetknél fogva is tartózkodnak a tulságos faggatástól, félniök kellvén attól, hogy jogköriük áthágása által a vádlott irányában felkeltik az esküdtek rokonszenvét, kik a verdikt kimondásakor könnyen reakciót gyakorolhatnak a bíróság hatalmaskodó eljárása ellen.

Az esküdtek a vádelvi, a szóbeliségi és a személyes szabadsági szabványok szoros megtartásának — gyakran öntudatlan — örei.*

gördülnek le előttük, úgy hogy idővel *eltompul figyelő tehetségük* s az egyes ügyeket alig képesek már a szükséges éberséggel végig hallgatni. Még inkább beáll ezen eltompulás oly ügyeknél, melyek egymáshoz, ha némely eltérésekkel is, de lényegileg hasonló körülmények kíséretében történtek meg. Pedig az ügyek nagy része ilyen. Nem minden esetnek vannak érdekesítő részletei.

* C'est qu'en effet elle (l'institution du jury) répond aux sentiments les plus profonds, les plus forts, le plus instinctifs: *celui de la*

7. A vád és a védelem közegei sem fejthetik ki a tiszta szakbiróság előtt teljes hatályossággal erejüket.

A vádrendszer constructiója a szólásszabadság elvén alapul. A feleknek nem szabad az ügyvivő forumtól oly függésbe hozatniok, hogy okuk legyen véleményüket elnyomni vagy kevésbé hatályosan kifejezni, mint a hogy ezt egyébként az ügy érdekében tenni szükségesnek tartanák. Már pedig ha a bűnösség feletti döntés feltétlenül a szakbiróság kezében van, igen nagy erkölcsi bátorság kívántatik meg a védő részéről pl. arra, hogy concret esetben a törvényszék előkészítési eljárásának hibáit megfelelő megvilágítás tárgyává tegye. Közel fekszik a védőre nézve azon aggodalom, hogy rossz néven vétethetnék a bírálathoz.

S nem csak a *szabad* szó, de egyáltalán a *szólás* tekintetében bizonyos többé-kevésbé gyengéd nyomás alatt áll a szakbirói eljárásban a törvényszék részéről úgy a vád mint a védelem. Közmondásosak azok a kétségbeesett birói arczkifejezések, ha egy megkezdett beszéd bevezető részéből az következtethető, hogy a beszéd — hosszú lesz.

S ezen horror a fenforgó körülmények közt csaknem természetes. Az ügynek ténybeli momentumai iránt a bíróság maga is informálva van nem csak a főtárgyalás eredményéből, de a vizsgálati iratokból is; tehát minden ez irányba menő kiterjeszkedést fárasztó ismétlés gyanánt vesz. A mi pedig a jogkérdést illeti, tudja mindenki, hogy vannak biróságok, melyek tagjai a bennök erősen kifejlesztett ugynevezett testületi szellem és hierarchiai méltó-

sécurité individuelle, qui est pour chacun de nous un bien de premier ordre. (JULES FAVRE: *De la réforme judiciaire.*)

Es ist möglich, ein mündliches Strafverfahren mit Anklageform und freier Beweiswürdigung auch ohne Geschwornengerichte herzustellen; aber man wird ohne Diese nicht die ganze Fülle der erwarteten Früchte ernten, und die erlangten Vortheile durch Schäden entgelten, welche nur das Schwurgericht vermeidet. (GLASER: *Juryfrage.*)

ságnál fogva magukra nézve egyenesen sértőnek tartják azon ügyész vagy védő fellépését, a ki valamely jogtétel vagy törvényszöveg bővebb magyarázatába bocsátkozik, s gyakran hallatszanak oly megjegyzések, hogy a bíróság tagjai nem szorulnak kitaníttatásra.* A kasztszerűség rendszerében fekszik, hogy a bíróság a döntés hatalma mellé a csalhatatlanságot is kénytelen igénybe venni maga számára.

Másrészt nem egyszer megtörténik az is, hogy a vád és a védelem képviselői hanyagolják el törvényszerű kötelességeiket. Az ügyész és a védő hosszas gyakorlatból ismervén a bíróság tagjainak szakbeli általános nézeteit, ez alapon következtethetnek vélnek arra, hogy az ítélet mikép fog hangzani s olykor kifejezetten, olykor hallgatólag majd a minősítés majd a büntetés tekintetében compromissumra lépnek. Küzdelem helyett a hadfelek békekötésével és anticipált területosztogatással kezdődnek a hadjáratok. A főtárgyalás felületessé válik, formasággá süllyed. Sem az alsó, sem a felső bíróság elé nem jövén az ügy teljes képe, nincs kizárva az a lehetőség, hogy ha a bíróság az esetet alaposan megismerte volna, máskép dönt.

Ezek oly jelenségek, melyek minden országban kifejlődni szoktak, — de csak a szakbírósági szervezetnél. Az esküdtek véleményét sem előre kiszámítani sem compromissum tárgyává tenni nem lehet.**

* Öfter als man glaubt, hört ein Richter mit halbem Ohr eine Auseinandersetzung an, in der er den Versuch sieht, ihn über dasjenige zu belehren, was er ohnehin verstehen müsse. (GLASER: *Furyfrage*)

** Hogy még kényelmi és időberendezési tekintetek is mennyire belezátszhatnak nem csak az alsó, de a felső bíróságok ügymenetébe is, arra nézve ecclatans példát közölt egyik szaklapunk a német bíródomi legfőbb törvényszék köréből. Ezen bíróság, mely a lelkiismeretesség netovábbja, melynek tagjai köteteket irnak egy-egy ítélet indokolásakép: a szóbeliség és nyilvánosság követelményeit feláldozva, azon eljárást követi, hogy rendszerint 3—4 bűnügyet egymásután tár-

8. Hozzájárul, hogy bármennyire fokozzuk a birói függetlenséget és bármily széles tért adjunk is a vádrendszernek, a szakbeli bírót minden körülmények közt befolyásolja az elintézendő perek sokasága. Az ügymenet szabályos vitele és a törvényszék hirneve megkívánja, hogy hátralék ne legyen. Ha nem elég az idő az alapos tárgyalásra, az elnök sürgetései folytán közös egyetértéssel elintéztetnek a perek rövidebben és gyorsabban. Nem az ügyekhez mérik a rájuk fordítandó munkaerőt, hanem a rendelkezésre álló munkaerőkhöz a munkaanyagot.

Az esküdtszéknél ily vizsátság nem harapódzhatik el. A döntés nem homogen gondolkozásu egyének kezében van, s az eltérő felfogások egymás elleni küzdelme folytán nehezkesebb és eo ipso körütekintőbb és gondosabb az eljárás. A bíró nem csak önmagának gyűjti az adatokat, nem saját egyéni meggyőződéséhez méri a tények elért bizonyosságát, hanem felderíti az ügyet első sorban az esküdtek számára. Az esetet minden oldalról pontosan tárgyalnia kell, mert nem tudhatja, hogy az esküdtek miként fogják fel a már produkált bizonyítékokat.

Maga azon formalismus, mely az esküdtszéki eljárásban a két tanács közti közlekedést szabályozza és a nem nyilvános érintkezést teljesen kizárja, akadályul szolgál az elsietés ellen. A bűnösség iránti fő-, mellék- és pótkérdések szövegezése a legnehezebb jogász feladatok egyike. A bűneset minden részleteinek új meg új átgondolását teszi szükségessé s nem egyszer oly szempontokra

gyal, meghallgatja mindenik előadás után az államügyészt és esetleg a védőt, és csak azután vonul vissza tanácskozáásra és annak végével egyszerre hirdeti ki a tárgyalt esetekre vonatkozó határozatokat. (*Jogtudományi Közlöny.* 1882. 34. sz.) Történik pedig ez csakis azon oknál fogva, mivel így a bíróság és az ügyészség tagjai kevesebbszer kénytelenek üléshelyeiket elhagyni. az egyes védők pedig pontosabban kiszámíthatják, hogy mely órában kerül sorra az általuk képviselt ügy. *Valamennyi eljáró tényezőnek érdeke az összesített tárgyalást támogatván, senki sem szólal fel ellene.*

irányozza a bíróság és a felek figyelmét, melyek egyébként mellőztették volna;* ugyanily hatása van a resumének és a jogi utmutatásnak, melyet az elnök az esküdteknek ad. — Üres alakisággá ezen actusok nem fajulhatnak el, mivel materialiter a legfőbb bíróság ellenőrzése alatt állanak. Az elnök legcsekélyebb gondatlansága semmiséget idézhet elő.

Ezek azon momentumok, a melyeknél fogva az esküdtzéki főtárgyalás az utána következő esetek ellen feszerővel bír, míg a szakbírói főtárgyalás a törvényszéki elnök és közvetve a miniszter vagy a felső bírósági elnök adminisztratív tekinteteinek nyomása alatt összezsugorodik.

Nincs állam, mely az igazságszolgáltatás organismusának ezen physiologiai törvénye alól magát kivonhatná.

Sajnos, hogy összehasonlítási anyagul szolgálható tapasztalatokra hivatkozhatunk még a magyar esküdtzéki és nem-esküdtzéki judikaturából is.

Az élet hazánkban is megmutatta, hogy melyik szervezetben van ellentállási erő és melyikben nincs. *Nálunk az esküdtzékhez tartozó becsületsértések hasonlíthatlanul nagyobb gonddal tárgyalatnak, mint a gyilkossági vádak.* Budapesten az alatt míg egyik tanács az esküdtzékkel egy pénzbüntetéses esetet eldönt, a másik tanács letárgyal néhány főbenjáró bűnügyet.

Ezen tapasztalati tény hatályosabban szól az esküdtzék mellett, mint minden theoria és ékesszóló érvelés ellene.

9. Végül a szervezeti szempontok fonalán reflectálnunk kell, bár nem örömet teszszük, a nyílánosság elvének kihatására is.

Nem vélünk csalódní, ha állítjuk, hogy a tiszta szakbíróóságok bureaukratikus szempontok szerinti lanyha elin-

* Les formes de la procédure sont destinées, comme des phares, a éclairer la marche de l'action judiciaire, leur but est d'arrêter les entrainements de la justice. (HÉLIE: *Traité*. I. 5 l.)

tézéseinek egyik főoka az, hogy a szakbiróság tárgyalási termei rendszerint üresek s ugyszólván titokban foly a tárgyalás. Teljességgel lehetetlen, hogy a bíró oly könnyedén vegye az ügyet, midőn akár közönség, akár a 12 esküdt jelen van a teremben. Ha semmi egyéb haszna nincs is az esküdtek részvételének mint az, hogy a bírák ezek szemek előtt dolgoznak, már ez hatalmas garantiát nyújt, mert nyilvánossá teszi a tárgyalást.

A törvény *kényszeríti* a polgárokat, hogy ellenőrizzék polgártársaik jogait.

A nyilvánosság nagy elve, mely a szakbiróság mellett a papíron marad, a polgári elem részvétele útján tényleg valósul.

Jogi körök tartózkodó állást foglalnak el az esküdt-székekkel szemben, mivel meg van gyökeresedve abbéli fel-fogásuk, hogy ezen intézmény nem igazságügyi követelmé-nyeken sarkall, hanem első sorban politikai, hatalomosztási és hatalomnyerési célzatokkal kapcsolatos.

Az esküdtzsékek kétségtől van politikai oldala. A mennyiben a laikus elem bevonása által azon megnyug-tató tudat vitetik a társadalom széles rétegeibe, hogy a polgárok önmaguk közvetlen befolyást gyakorolnak az igazságszolgáltatás vitelére és a jogfejlődésre s ez által az igazságszolgáltatás iránti bizalom és az államhoz és annak intézményeihez való ragaszkodás fokozódik; a mennyiben az igazságszolgáltatás autonom kezelése magukban a közre-működő polgároknak a jogérzetet emeli s az emberi termé-szetben rejlő erőszakoskodási hajlamokat elnyomja; a meny-nyiben egymás iránt az összetartozási tudatot kifejleszti és az ellentétes törekvésű és ellenséges elemeket egymáshoz közelebb hozza és kibékíti: ennyiben — de csakis ennyi-iben — az esküdtzsék a politikai momentumoktól nem idegen.

Ily értelemben azonban minden jogi intézménynek van politikai jellege. A magyar büntető törvénykönyv életbeléptetésének politikai befolyását már is gyakran volt alkalma észlelni államférfiainknak. A bírói függetlenség emelésére célzó institúciók is mindannyian ezen katego-riába tartozók, s alig van a jognak és az igazságszolgál-tatás ügyének egy kérdése, mely ha haladást jelez, ha tisztáz, ha emeli a jogbiztonságot, ha egyáltalán módosító-

lag hat a társadalmi viszonyokra, ne birna többé-kevésbé politikai oldallal. Az, hogy az esküdtszéknél ezen következmények talán jobban szembeszökők és közvetlenebbek s hogy az esküdtszék behozatala Európa egy részében leginkább politikai mozgalmaknak eredménye: még egyáltalán nem vetközteti ki jogi természetéből. S ép oly kevéssé változtat az, hogy közegeit részben nem a jogászai kar szolgáltatja; a vezetés a jogászokat illeti s az intézmény mint egész a valódi igazságszolgáltatási célokra van szánva.*

Előttünk az esküdtszék nem azért kívánatos kiválólag, mivel bizonyos politikai hatásokat idéz elő, hanem mivel jó jogi intézménynek tartjuk, és mint a jó jogi intézménytől azt is várjuk, hogy politikai viszonyaink consolidációjához hathatósan hozzá fog járulni.**

Jelenlegi igazságügyi szervezetünk ellen elemi erővel küzdenek valamennyi egyéb közjogi intézményeink.

Minden terén államéletünknek megtaláljuk már az esküdtszékekkel analog szervezeti fejleményeket. Magyarország törvényhozása széles népképviselői alapon nyugszik; a közigazgatásban laikus elemek képezik az autonóm testületeket; az adókvetésnél polgárok működnek közre; a

* Si le jury, quels que soient ses avantages à un autre point de vue, ne conduit pas à la vérité judiciaire, s'il peut égarer la justice et la faire devier à sa fin, il ne faut pas hésiter à le rejeter. . . . C'est une fonction judiciaire temporairement déléguée à des personnes étrangères à la justice, parce qu'elles semblent plus aptes à la remplir que les juges eux-mêmes. (HÉLIE: *Traité*. VII. 100. l.)

** Törvényes, különösen büntetőjogi eljárás által más, politikai célok eszközlését venni főleg s majdnem kizárólag irányba, csak azt bizonyítja: hogy nem érezzük a büntetőjogi intézkedések egész fontosságát, hogy ezeket egyedül alárendelt függeléknek tekintjük. A magán- és büntetőjog minősége minden bizonynyal tetemes befolyással van a polgári szabadságra, s ennél fogva itt a szoros értelemben vett törvénytudós ismeretein kívül még a státusférfinak tapintatára van szükségünk. De az eljárás megalapításakor nem szabad megfeledkeznünk a főcélról, mely az osztó és büntető igazság követelésének kielégítése. (SZALAY LÁSZLÓ: *Büntető eljárás.*)

hadsereg az általános védkötelezettség létesítése óta nem kaszt többé; a haderő kiegészítésének actusa is a társadalmi tényezők bevonásával megy végbe. Szóval, feladtuk a zárt testületek eszméjét és segítségül vettük mindenütt az önkormányzati külső erőket.

Egyedül az igazságszolgáltatás az, mely eddig nem szervezkedett a többi állami institutiókkal azonos alapon.

A sajtóbíróságok e tekintetben nem jöhetnek számításba. Ezek szabadalmazott kivételes állást foglalnak el — az igazságügyi intézmények egymás közti arányosságának valószínűságon gúnyjára. Ha *A*-t azzal vádolják, hogy *B*-ről becsületsértő nyilatkozatot tett közzé egy lapban, mozgásba hozatik 3 bíró és 36 polgár; de ha arra szól a vád, hogy *A* meglopta, megrabolta, meggyilkolta *B*-t, ez nem tartatik érdemesnek, hogy ily apparatussal tárgyalassék.

Az 1868—71-iki nagyszabású bírósági átalakítások betetőzetlenül maradtak, s az igazságügy vezetésében beállott hirtelen rendszerváltozás, mondhatnók: megmerevedés folytán 10 év óta a jelenlegi állapot zavaraival kénytelen még mindig documentálni kikerülhetlenségét a már eredetileg 1868-ban célbavett további reform.

Mert nagyon tévednek azok, kik azt hiszik, hogy azon æra államférfiai a társadalmi elemeket az igazságszolgáltatásban való részvételből kizárni akarták. Misem állott tőlük távolabb mint ezen célzat; ők csak a részvételnek azon elavult rendszere helyébe, melyet a megyei táblabírói igazságszolgáltatás képviselt, a közreműködés oly alakját terveztek, mely az állami bíraskodásnak és a társadalmi viszonyok mai fejlettségének megfelel. A bírói hatalomról szóló törvény meghozatalakor Deák Ferencz és Horváth Boldizsár a bírói kinevezések államosítását az esküdtszéktől különválasztani lehetetlennek tartották. Az államosítás *egyenes következménye* volt szerintök az esküdtszék.*

* Deák Ferencz 1869. júl. 1-én a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával tartott beszédében kifejezte azon várákozását, hogy

Ők a munka közben kidőltek. Az utódok pedig annyi kezdeményezési erővel sem bírtak, hogy *befejezték* volna a szervezés művét.

Igy jutottunk oda, hogy a mit az 1869-iki viták alkalmával a Deákpárt szónokai a megyékről hangoztattak, hogy a heterogen hatáskörök egymásra halmozása az, mi ezen intézmény gyökerén rágódik,* azóta az állami bíróságokra áll. Ezeknek ismét minden ellensúlyozás nélkül sokkal tágabb körű és többféle discretionárius hatalom jutott, mint a mennyit exclusiv állásuk természete egyáltalán megbírt. A megyei és társadalmi erők tultengését elejtettük és benne vagyunk az állami erők tultengésében.

Tagadhatlan, hogy a bűnügyi esküdtszék behozatala újabb és újabb kötelességeket róna a polgárookra. De ne feledjük, hogy ez közös tulajdonsága az *alkotmányos* állam intézményeinek; vagy pénzt vagy időt igényelnek ezek

«bűnvádi esetekben jövőre hazánkban is esküdtszéknek fognak itélni.» Horváth Boldizsár igazságügyminiszter a jul. 3-iki ülésben csatlakozott ezen nézethez és a bűnvádi eljárás alapjául az állami bíróságok mellett az esküdtszék jelölését meg. Ghyczy Kálmán pedig ugyanezen vitában ezeket mondá: Nem akarjuk, hogy absorbeáltassék a nemzet egész tevékenysége a kormány és közegei által s az attól nem teljesen független bírói hatalom által, hanem akarjuk, hogy fenmaradjon a haza polgárai közt az élénk érdekelttség a hazai közügyek iránt. — — *Azért fogadom el az angol rendszert, mert ezt egész Európában leginkább mi és egyedül mi követhetjük.*

* Igen nagy nézetem szerint azok csalódása, — mondá b. EÖTVÖS JÓZSEF 1869. jun. 24-én a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor — a kik azt hiszik, hogy valamely institutiót az által lehet erősíteni, ha a legkülönbözőbb hatalmak egy institutio körében összehalmoztatnak. A monarchia barátai megkísérelték ezt az előbbi századokban, s mindazon hatalom összehalmozásának, mely a monarchia érdekében megkíséreltetett, az volt a következése, hogy még ezen legerősebb institutio sem bírta el a reáfectetett terheket, s mindazon veszélyek, melyek a monarchiát a XVIII. században egyes országokban környezték, csak annak következései, hogy a monarchicus hatalom oly körökre terjesztetett, melyek természetes feladatán kívül tekszenek.

mindannyian a polgároktól. S közelebbről tekintve, az esküdtszéki functióval járó teher a többi autonom jogosultságokéhoz képest valóban oly elenyészőleg kicsiny, — három hónaponként pár nap a negyedévi liszta egy-egy tagjára — hogy a kérdés ezen oldala alig is jöhet figyelembe. Mi részünkről nem hihetjük, hogy Magyarország népének alkotmányos érzéke annyira eltompult volna, hogy ily életbevágó fontos kérdés sorsa a polgárokra háruló időbeli csekély áldozat szempontján fordulna meg. Ezen ellenvetést csak ürügyül és ijesztőül használják fel azok, kik *más* okoknál fogva irtóznak az esküdtszéktől.

Egyébiránt a teher bőven kiegyenlíttetik két uton. Először az által, hogy az esküdtszék mellett a tanuskodási kötelezettség jóval kevésbé súlyos. Ha a szakbíráskodás hívei, daczára a fenforgó physikai nehézségeknek, komolyan akarnák létesíteni az általuk elengedhetlennek tartott felebbezést; ha a felebbezés szóbeliségét nem csak csal-étekül nyujtanák a papiron, hanem átvinnék az életbe: akkor a tanuknak *a felső fokú tárgyalásnál* is feltétlenül meg kellene jelenniök, — holott az esküdtszéki perben ezen utóbbi nyűg teljesen elesik; sőt az esküdtszéki fő-tárgyalásnak rendszerint megszakítás nélküli összpontosított lebonyolítása és az esküdtszéki ügyekben az in pejus perujítás megszoritottsága folytán a tanuskodási teher még az első fokon is tetemesen kisebb mint a szakbíráskodásnál.

És megvan a kiegyenlítés főleg abban, hogy a modern eljárási rendszer a laikus elem segítségül vétele folytán bírói szervezet tekintetében hasonlíthatlanul egyszerűbb és olcsóbb.

Az esküdtszéknek bizonyos mysticus ereje van az öszszes, úgy esküdtszéki mint nem esküdtszéki bírói munka fogyasztására, a szakbíráskodási rendszernek pedig a munka szaporítására.

Ide igtatunk illustringióképek néhány összehasonlító számadatot.

A magyar kir. Curiához 1882-ben érkezett 17,225

bűnügy, a budapesti kir. táblához 38,485, a marosvásárhelyi kir. táblához 6145 ülési bűnügy; összesen a három felső bírósághoz 61,855.

A bécsi legfőbb törvényszékhez ugyanazon évben a legsúlyosabb és a középsúlyosságú bűncselekményekből folyólag az első foku törvényszékektől érkezett 1148 semmi-ségi panasz, a lipcsei német birodalmi legfőbb törvényszékhez 3359 revisio.* A hány ügyet ezen felső bíróságok tárgyalnak egy év alatt, körülbelül ugyanannyit kénytelenek elintézni a mi felső bíróságaink két hét alatt.

Hogy pedig azon államok felsőbírósági ügyforgalmának csekély voltát nem a biráskodás alá kerülő bűnügyek kis száma okozza, hanem az, hogy a felek nem veszik igénybe a jogorvoslatokat, mutatja azon körülmény, hogy pl. Németországban a hivatalos kimutatás szerint** a járásbírósági Schöffengericht által tárgyalta minden 1000 vétségi eset közül 1881-ben 945 az első fokon, 53 a felebbezési és 2 a revisionális fokon végződött; az ugyanide tartozó vétségeknél 1000 eset közül az első fokon 984, a felebbezési fokon 15, a revisionális fokon 1; az ötös szakbírósági tanácshoz tartozó büntetteknel 1000 eset közül 960 az első fokon, 40 a revisionális fokon; az esküdtszéki ügyeknél 1000 eset közül 967 az első fokon, 33 a revisionális fokon végződött.

A feleknek az első foku ítéletbe való belenyugvása természetes következménye annak, hogy a felső judicatura nem absorbeál oly aránytalanul sok munka-erőt, mint ez nálunk az első fok kriminalistikus iskolázottságának nagy hátrányára történik. Németországban az első fokon 6431 bíró működik polgári és bűnügyekben, Ausztriában 3140, Magyarországon 1544. S míg a lipcsei legfőbb törvényszéken csak 24, a bécsi legfőbb törvényszéken 20 bíró van

* A második fok Ausztriában és Németországban a bűnügyek érdemleges tárgyalásával számbavehetőleg nem foglalkozik.

** *Deutsche Justiz-Statistik*. 1883.

elfoglalva az első foku bűnügyi ítéletek revisiójával: a magyar kir. Curián 35, a budapesti kir. táblán 55, a marosvásárhelyi kir. táblán 12, összesen 102 bűnügyi előadó görnyed a valóságos curatela alá helyezett első fok felülvizsgálásának terhe alatt. Magyarország első foku bírának száma alig teszi negyedét a német bírák számának, és mégis négyannyi felső bíró, vagyis aránylag *tizenhatannyi* bírói munka-erő szükséges a felülvizsgálatra.

A bírának az elsőfoku szóbeli tárgyalásból, tehát a bíró közvetlen tulajdonképeni hivatásából való ily nagymérvű kivonását sulyosan érezné meg a legelőrehaladottabb államok bármelyikének judikaturája is.

A mi pedig végül az elintézés alaposságát illeti, e tekintetben némi következtetés vonható abból, hogy míg az osztrák és a német legfelső bíróság egy-egy bírása évenként 60—70 esetet ad elő (és e mellett folytonosan túltelhetetéről panaszkodik), a magyar kir. Curián 1883-ban a 37 bűnügyi előadó közt (kettővel ismét több mint az előző évben) a feldolgozandó munkaanyag következőleg osztott meg: 10 bíró referált több mint 500 esetet; 17 bíró 400—500 közt; csak 10 bíró kevesebbet 400-nál. Az átlag 430 — a mi körülbelül *hétzresét* teszi azon számnak, mely más államok legfőbb törvényszéki bírására esik. — A kir. tábláknál és az elsőfoku bíróságoknál egy-egy bíró elintézéseinek száma a fenálló hierarchiai rendszernek megfelelőleg geometrikus arányban emelkedik.

Az igazságszolgáltatás ezen számbeli tükre is ujjal csak azt állítja elénk szembeszökően, hogy, eltekintve az esküdtszék által nyújtott elentékeny speciális garantiáktól, egyedül az esküdtszéki szervezet az, mely lehetségessé teszi a megfelelő munka-reductiót és a — nálunk épugy mint egyebütt — igen csekély számban rendelkezésre álló kipróbált szakbírói erőnek takarékos és tervszerű felhasználását.

Foglalkoznunk kell még a kormányjavaslat Indokolásának némely tételével.

1. Az indokolás nem hiven tünteti fel az esküdtszéki biráskodás jellegét, midőn azt a követelést állítja fel, hogy ha már behozatik Magyarországon az esküdtszék, az esküdtek a vádlott «páresei» legyenek, hogy «a néptömeg *százszerei* közül egy meg nem hamisítható alap és sorrend folytán *esetleg* épen a fenforgó ügy megítélésére» hívassanak egybe és hogy »az esküdtszék lényege, garantiáinak legfőbbje épen abban nyilvánul, hogy a törvény előre meghatározza ugyan azon feltételeket, melyektől függ, hogy valaki az esküdt hivatását gyakorolhassa, — — de ezentul semmiféle választástól vagy emberi akarat által elhatározott sorrendtől nincs többé feltételezve, hogy a képesített ezen vagy azon időben, ezen vagy azon ügyben esküdti hivatásának tetteges teljesítésére szólíttassék; *sorshuzás* vagy bármely más az ember rokon- vagy ellenszenvétől, szándékától, számításától vagy céljától független módszer alkalmazható a kvalifikáltak összehívására.»

Erre elég lesz csupán helyreigazításkép megjegyeznünk, hogy az esküdtek a vádlottnak csak annyiban páresei, hogy ők is nem-hivatalnokok, kik a gyakorlati foglalkozás és a társadalmi rétegek minden sphaeráiból egyesülnek birói hivatásuk teljesítésére; de a mennyiben a tagok *különböző* állása és a *különböző* életnézlet érvényesülése ezen biráskodás előnyül tudatik be, ennyiben a pares

fogalma egyenesen kizártnak tekintendő. E szót oly megszorított értelemben, hogy az esküdtek mindenben hasonlitanak a vádlotthoz, csak azok veszik, kik az esküdtszék eszméjét ad absurdum kívánják vinni, mint péld. HYE-GLUNEK, ki oda concludál, hogy a pares fogalom alapul vétele mellett rablók felett csak rablók ítélhetnének.

A mi pedig a részvétel *esetlegességét* illeti, az sem játszsza az esküdtszékénél azt a fontos szerepet, melyet annak az Indokolás és általában az esküdtszék némely elvi ellenfele tulajdonítani kíván. A sorshuzásnak csak igen kis tere van az esküdtszéki pad megalakulásánál; dönt első sorban a qualificatio és a választás.

Czélszerűnek látjuk állításunk támogatására Európa némely államainak az esküdtszék megalakítására vonatkozó szabványait rövid kivonatban ideiglatni.

Ausztriában az esküdti tisztségre csak oly férfiak hivandók be, a kik

- a) harminczadik életévöket betöltötték;
- b) írni s olvasni tudnak;

c) vagy egyenes adókban pótlék nélkül évenként legalább 10 frtot, oly helységeken pedig, melyeknek több mint 30,000 lakosa van, legalább 20 frtot fizetnek, vagy tekintet nélkül ezen adótételre, ügyvédek, közjegyzők, tanárok és tanítók valamely fő- vagy középiskolában, vagy valamely belföldi egyetemen a tudori fokot elnyerték.

A községi előljáró a községi képviselőket két tagjával évenként szeptember havában összeállítja mindazon egyének névsorát, kik a fenebbi határozmányok szerint az esküdti tisztségre meghívhatók. Ezen ősz-liszta legalább nyolcz napig közzszemlére kiteendő. Ez idő alatt előterjeszthetők ugy a jogosulatlan felvétel, mint a jogosulatlan mellőzés miatti felszólamlások, melyek felett a bizottság határoz. A helyesbített ősz-liszta áttétetik a járás főnökéhez (Bezirkshauptmann), a ki annak eshetőleg szükséges kijavítása iránt intézkedik. Innen az ősz-liszta a törvényszék el-

nökéhez megy. A járási főnök megjelöli az ős-lisztába felvett azon egyéneket, a kik értelmességök, becsületeségök, jellemzilárdságuk, valamint a többnyelvű tartományokban nyelvbeli alkalmazhatóságuknál fogva az esküdti tisztségre kiválólag képesítettnek. A nagyobb városokban a városi előljáróság maga teszi át véleménye kíséretében az ős-lisztát a törvényszék elnökéhez. Az évi liszta megállapítása végett a törvényszék elnöke bizottságot alakít, mely a következő tagokból áll: a törvényszék elnöke vagy helyettese, a törvényszék három tagja és három bizalmi férfi. Az ülésre meghívatik a politikai országos hatóság képviselője is, de ennek csak informatív szava van. Ezen bizottság dönt végleg az ős-liszta iránti felszólamlások tárgyában is. E névsor körülbelül másfél annyi egyént tartalmaz, mint a mennyi az illető év szolgálati lajstroma számára szükséges lesz. A szolgálati év számára szükséges esküdteket a törvényszéknek három tagjából álló bizottság nyilvános ülésben *sorshuzás* útján állapítja meg. Az ügyvédi kamara felhivandó, hogy ezen actusnál egyik tagja által képviseltesse magát. Minden évnegyedre rendszerint 36 főesküdt és 9 pótesküdt sorsolandó ki.

Az esetlegességnek e szerint az osztrák törvény alapján csak a legutolsó stadiumban van némi tere, ott a hol az összedílitott évi liszta alapján dől el, melyik egyén melyik évnegyedben működjék. Ha az évi liszta lelkiismeretesen szerkesztetett, az évnegyedi sorshuzás alig változtathat jellegén. — A mit a magyar kormányjavaslat Indokolása az 1843-iki kisebbség esküdtszéki javaslatára nézve mond, hogy «az nem az általánosan meghatározott kvalifikáltaknak senkitől sem függő, senki által meg nem akadályozható, de másrészt senkinek érdeke által ki sem eszközölhető behívása az esküdt functionájának teljesítésére, hanem a kvalifikáltak közül külön választás útján való alakítása a functionáló bíróságnak», az ezen osztrák törvényre is áll. A miben pedig az 1843-iki kisebbségi javaslat választási módozata az osztrákétól kü-

lönbözők, azt nem Magyarország nemzetiségei okozzák, mint a kormányjavaslat állítja, (mert ezek Ausztriában is megvannak), hanem okozták Magyarország akkori arisztokratikus rendi alkotmánya és fejletlen viszonyai. Deák Ferencz, midőn 1869-ben újra proclamálta az esküdszék behozatalát, bizonyára más részletes kivitelt tartott szem előtt, mint az 1848-iki eseményeket megelőzőleg.

Németországban a birodalmi alkotmánynak az általános szavazati jogon alapuló szerkezeténél fogva vagyoni census nem áll fen; egyébként az esküdszéki bíróság összeállítása igen csekély eltérésekkel megegyez az osztrákkal.

Franciaországban a qualificatio megállapítása az idők folyamán igen sok változásokon ment át, de még a köztársaság ideje alatt sem vesztette el conservatív jellegét.

Angolországban a sorshuzásnak még kevesebb tere van, mint a continensen; a sherif állítja össze a lisztát, s az esküdtek rendszerint földesurak és vagyonosabb iparosok, stb.

2. A kormányjavaslat indokolása a következő kifejtésre helyezi a súlypontot:

«Nézzük hazánk ethnographiai viszonyait; vegyük az itt mutatkozó tényeket komolyan szemügyre; tegyük le ezen vizsgálás közben minden előszeretetről, minden elfogultságról és czélzatosságról; ne akarjunk elargumentálni semmit abból, a mit a valóságos, a kétségtelen tények felismerésünk körébe hoznak. És ha kellő komolysággal, elfogulatlan szemlét tartottunk tényleges állásunk fölött: kétségen kívül azon eredményre kell jutnunk, hogy nálunk általános esküdszék vagy épen nem állitható fel, vagy csak olyan, mely az esküdszék látszatával, formáival birhat ugyan, de annak valóságos lényegét és garantiáit nélkülözni fogja.»

«A legutolsó népszámlálás, a hazánkban lakó nemzetiségek következő számarányát tünteti fel. (Következnek

az 1880. évi népszámlálás eredményei *megyék* szerint feltüntetve).

«Nézzük ezen hivatalos, teljes hitelességű adatok alapján a felvidék nemzetiségi konfigurációját. *Árva, Liptó, Trencsén és Zólyom* megyéken kívül — mely megyékben az egy tót elem 90 %-nál nagyobb számot foglal el: nem találunk ott oly megyét, a melynek népessége két vagy három nemzetiséghez ne tartoznék, s a melyen a külön nemzetiséghez tartozók az összes lakosság jelentékeny számarányát ne képviselnék.»

«A dolog ezenfölül még ugyis áll, hogy a földmives osztályhoz tartozók csaknem kizárólag, a kisebb iparosok pedig legtöbbszörre, csak saját nemzetiségük nyelvét beszélik, a megye területén élő más ajkú polgárok nyelvét azonban nem értik. Kivételek ez utóbbi tekintetben főleg csak a nagyobb városokban vannak, a melyeknek kisebb iparsai között nagyobb számmal találkoznak olyanok, kik az azon városban lakó más nemzetiségek egyikének vagy másikának nyelvét is értik vagy beszélik.»

«Nézzük *Arad, Temes, Torontal, Krassó, Bács* megyéket, hol mindenütt ugyanezen állapot áll szemünk előtt: *Erdély* 29 %-tól magyar — 55 % oláh és 9 % német nemzetiségű honpolgáraival — különösen, ha az egyes területek nemzetiségi számaránya vétetik szemügyre: a nemzetiségi állapot legkevertebb vegyületét tárja fel előttünk.»

«Ily népességi viszonyok mellett, az esküdtszéki bíróságok felállítása, úgy hogy ezen intézmény valóságos igazságszolgálati intézmény legyen, teljes lehetetlen.»

«Minden garancia között, melyet a bűnvádi eljárás nyújtani képes, a legelső és a legföltétlenebb: a *közvetlenség*. A legnagyobb vívmány, melyet az újkor követelményeinek megfelelő bűnvádi eljárási törvények megvalósítani törekednek, és melynek biztosítására a legtöbb, a legóvatosabban körülírt, gyökeres intézkedést tartalmaznak, abban foglalható össze, hogy vádlott terhére nem róható

oly tény, oly körülmény, oly mozzanat, melyre vonatkozólag a bizonyíték vagy az ő és a vád fölött határozó valamennyi bíró (és esetleg esküdtzéki tag) jelenlétében lefolyt főtárgyalás (illetőleg esküdtzéki tárgyalás) alatt nem vétetett ki, vagy mely — a szorosán meghatározott kivételes esetekben — a főtárgyalás alkalmával felolvastván, arra vonatkozólag bírái jelenlétében nyilatkoznia alkalom nem adatott.»

«Ebben van a közvetlenség lényege. Vegyük el ezt vagy gyöngítsük meg, és leglényegesebb biztosítékától fosztottuk meg a bűnvádi eljárást.»

Ezek ellenében először is megjegyezzük, hogy a népszámlálási adatok lehetőleg egyoldaluan vannak feltüntetve. A városokat az Indokolás beolvasztja a megyékbe és ez által a városoknak lényegesen kedvezőbb nyelvi arányát elforgatja; nem tesz különbséget nők és férfiak, gyermekek és felnőttek közt, holott tudvalevő, hogy a férfiak túlnyomó nagyobb arányszámban ismerik a több nyelvet mint a nők és mint a gyermekek, és nem tesz különbséget a vagyonos és nem vagyonos, az intelligens és nem intelligens az, irni-olvasni tudó és irni-olvasni nem tudó egyének közt sem.

Legyen szabad az Indokolással szemben nekünk is a népszámlálási adatokra hivatkoznunk.

A főkérdés az, hogy *azon városokban, a hol törvényszékek vannak*, milyenek a nyelvi viszonyok. Nagyobb számu városban, mint a hányba törvényszék jutott, semmi esetre sem lesz esküdtzék; inkább kevesebben. Az 1867-es magyar kormány is tudtunkkal csak 30—40 törvényszéknek esküdtzéki biráskodással való felruházását tervezte.

A 64 törvényszéki város közül 36-ban a magyar elem absolut többséget képez; ezen városok a következők (L. *Az 1881. népszámlálás eredményei. Kiadja az országos statisztikai hivatal. 1882.*, továbbá *Városaink és a városi lakosság életviszonyai, az utolsó népszámlálás alapján.* Irta FÖLDES BÉLA. 1883.):

Arad, Pécs, Békés-Gyula, N.-Várad, Miskolcz, Csik-szereda, Szeged, Sz.-Fehérvár, Győr, N.-Kanizsa, Debreczen, K.-Vásárhely, Eger, Jászberény, Karczag, Kolozsvár, Komárom, Mármaros-Sziget, M.-Vásárhely, Budapest, Kecskemét, Kaposvár, Nyiregyháza, Szatmár-Németi, Zilah, Deés, Torda, Sz.-Udvarhely, Szombathely, Veszprém, Ipolyság, Balassa-Gyarmat, Kalocsa, S.-A.-Ujhely, Szegszárd, Zala-Egerszeg.

Megjegyezzük, hogy az erdélyi 13 törvényszéki város közül 7 található a fenebbiek közt; tehát Erdélynek csak 6 törvényszéki városában nincs többségben a magyarság.

Azon törvényszéki városok, melyekben a magyar elem nem képez abszolút többséget, a következők:

Aranyos-Maróth, Beregszász, Besztercze, Besztercze-Bánya, Brassó, Déva, Eperjes, Erzsébetváros, Fehértemplom, Gyulafehérvár, Karansebes, Kassa, Lőcse, Lugos, N.-Beckerek, N.-Kikinda, N.-Szeben, Nyitra, Pancsova, Pozsony, Rimaszombat, Rózsahegy, Sopron, Szabadka, Temesvár, Trencsén, Ujvidék, Zombor.

Ezek közül 4 városban (Sopron, Pozsony, Temesvár, N.-Szeben) a németek a többség. A többiek egy részében egyik nyelvnek sincs abszolút többsége; igen csekély azok száma, a hol valamely nem-magyar vagy nem-német nemzetiség képezi a többséget.

A magyarországi városok nyelvi viszonyairól általánosságban így nyilatkozik FÖLDES Béla a fenebb idézett műben:

«A városi lakosság között a magyar elem husz százalékkal nagyobb arányban, az egész ország arányához képest vedig éppen ötven százalékkal nagyobb arányban van képviselve. Városaink tehát erősen magyar jelleget viselnek magukon: a lakosság három ötödének anyanyelve a magyar, a mi jóval több az abszolút többségnél. A magyar elem mellett csak a német bir még jelentőséggel a városi lakosság között; a többi nemzetiségek csekély százalékat szolgáltatnak a városi lakossághoz. Még jobban látjuk ezt

a következő összeállításból, melyben az egyes nemzetiségek megoszlását városi és vidéki népesség szerint feltüntetjük :

	az egész országban	ebből	városokban	vagyis	21.6 %
magyar	6.165,088		1.335,014		21.6 %
német	1.795,373	«	378,121	«	21.0 «
tót	1.790,476	«	155,358	«	8.6 «
oláh	2.323,788	«	77,612	«	3.3 «
ruthén	342,351	«	3,586	«	1.0 «
horvát-szerb	605,725	«	89,208	«	14.7 «
vend	60,948	«	461	«	0.7 «
örmény	3,523	«	2,189	«	62.1 «
czigány	75,911	«	5,109	«	6.7 «

E szerint aránylag legnagyobb a városokban lakók száma az örményeknél, kik különben nyelvre nézve mind tudnak magyarul; ezek után közvetlenül sorakozik a magyar faj, melynek 21.6 %-a lakja a városokat; a magyarhoz legközelebb áll a német; a horvát-szerbek közül is aránylag jelentékeny szám lakik városokban; a tótoknak azonban már csak 8.6 %-a, az oláhoknak 3.3 %-a, ellenben a cigányoknak 6.7 %-a.»

«A városok a tekintetben is kedvezőbb képet nyújtanak a vidékkel szemben, hogy az idegen nemzetiségek között a magyar nyelv jobban van elterjedve. Így a népszámlálás azt mutatja, hogy míg általában a horvát-szerb közül csak 10.83% tud magyarul, addig a városban lakók közül 21.9 %, míg a ruthen közül általában csak 5.70 %, addig a városban lakók közül 42.1 %, míg az oláh közül általában 5.90 %, addig a városban lakók közül 27.5 %, míg a tót közül általában 9.82 %, addig a városban lakók közül 21.2 %, végre a németek közül általában 21.2 %, a városokban 33.7 %.»

«Az idegen ajkuak közül e szerint tud magyarul is:

az egész országban	817,668	vagyis	11.5 %
az összes városokban	213,116	«	26.4 «
a fővárosban	53,656	«	35.4 «

«Igen kedvezően különböznek a városi lakosok a vidékiektől annyiban is, hogy általában nyelvismereteik gazda-

gabbak. Mig például az oláhok között 92.17 % nem tud egyéb nyelvet, addig a városban lakó oláhok között csak 62.72 % van ki más nyelvet nem tudna; a tótok közt 85.52 % nem tud más nyelvet, de a városi tótok között csak 62.32 %; a németek között 61.70 %, a városokban lakók között 50.48 %; a magyarok között 81.82 %, a városokban csak 71.25 %.

«Ha azonban a magyar nyelv elterjedtségéről az idegen ajkuak között egészen tiszta képet akarunk nyerni, akkor nem elég, mint az többnyire történik, hogy épen csak azt nézzük, milyen arányban sajátítják azt el az idegen ajkuak. Egészen megbízható eredményt itt is csak az összehasonlítás nyújt. Vizsgálunk kell tehát azt, vajon ama másik kulturalis nyelv, mely hazánkban nagyobb jelentőségleg bír, mily arányban van elterjedve, értem a németet, mely épen a városokban elég szerepet játszik. És ha ezen szempontból teszszük meg számításainkat, akkor azon eredményhez jutunk, hogy mig a magyar nyelv városainkban a nem magyar ajku lakosság 26.4 %-a által sajátított el, addig a német nyelv a nem német ajkuak között csak (342,408) 19.4 %-al van elterjedve. Így aztán meggyőződünk arról, hogy városainkban csakugyan a magyar nyelv sokkal erősebben van képviselve, mint a német, a többi nemzetiségektől egészen eltekintve.»

«Ugyanazon eredményhez jutunk, ha a magyar illetőleg a német nyelv elterjedésének arányát vizsgáljuk, a magyar és német nemzetiség teljes számon kívül hagyásával, mivel épen a magyarok és németek azok, kik kölcsönösen leginkább tanulják meg egymásnak nyelvét, a mennyiben a németek közül (127,799) 33.8 % birja a magyart, a magyarok közül (295,769) 22.1 % birja a németet. Tehát a fönti egybevetést megtéve, azt találjuk, hogy ama 429,901 városi lakosból, ki egyéb, mint a magyar vagy német nemzetiséghez tartozik, csak 46,639 birja a német nyelvet, ellenben 85,617 a magyart. E számok már kétségtelenné

teszik a magyar nyelv túlsúlyát a nem német nemzetiségek között is.»

«Ha már most a városi lakosság ama két elemét összefoglaljuk, azokat, kik anyanyelvök szerint magyarok és azon idegen ajkuakat, kik a magyar nyelv birtokában vannak, akkor azt találjuk, hogy számuk 1.548,430, a mi a városi lakosság **72.7** %-ának felel meg, mely szám kétségtelenné teszi, hogy közigazgatási és társadalmi tekintetben milyen tekintélyes a magyar nyelv számaránya, mely különösen a városainkban jól szervezett iskoláink működése mellett a legközelebbi népszámlálásig bizonynyal jelentékenyen emelkedni fog.»

A városok népszámlálási adatait egy másik jeles publicistánk is feldolgozta és a következő eredményekre jut (BEKSICS Gusztáv: *Magyarosodás és magyarosítás, különösen tekintettel városainkra.* 1883.):

«1880-ban Budapestnek 360,551 lakosa volt; ebből 198,742, tehát több mint fele magyar, 119,902 német, 21,581 tót, 408 oláh, 1756 szerb-horvát.

Szeged beolvasztotta német, szerb és oláh lakosságát. Másfél ezer németje mind tud magyarul. A tótság egészen elmagyarosodott, a legutóbbi népszámlálás alkalmával már csak 177 tót lakott benne. Oláh csak 67, horvát-szerb nem egészen háromszáz. Szegednél még csak Debreczen magyarabb város, hol a nemzetiségek csak néhány egyénük által vannak képviselve. A városok magyarosodása leginkább szemlélhető a Dunántul. A harminczas években 8 szabad királyi város közt nem volt egyetlenegy tiszta magyar sem. Kettő volt tiszta német, 3 magyar-német, 2 német-magyar, 1 magyar-német-bosnyák. Két püspöki város, mindkettő magyar-német. A 214 mezőváros közül csak 110 magyar, 43 volt német, 12 horvát, 7 vindus-tót, 14 magyar-német, 3 magyar-horvát stb. Ma már egyetlenegy tiszta német város vagy mezőváros sincs Dunántul. Sopron tiszta német város volt, 12 ezer lakosa közt alig volt néhány száz magyar.

Jelenleg 23 ezer lakosa közt ötezer a magyar. Győr a harminczas években még túlnyomólag német volt. Erre nézve elég erős bizonyítékot képez a mesteremberek nemzetisége. Győrben volt 113 német, 23 magyar varga, 115 német csizmadia. Csak a szabóknál képezett többséget a magyar elem; 80 szabó közül 44 volt a magyar 36 a német. Ma Győr tiszta magyar városnak mondható; 20 ezer lakosa közül közel 19 ezer a magyar; a németség nem megy többre ezernél. Ép így magyarrá lett Szombathely, melynek 10,800 lakosa közt több mint 9000 a magyar, valamivel több ezernél a német. Pécs régi nemzetiségi viszonyairól nincs egyéb adatunk, mint hogy a magyarság viszonylagos többséget képezett ugyan, de a németség és bosnyákság együtt, majdnem felérte számát. A sziget külváros tiszta magyar, de a belváros — tehát a valódi város — túlnyomólag német, s a budai külváros túlnyomólag bosnyák volt. Ma Pécsnek 28,700 lakosa közt (a harminczas években 12,500) van 20,400 magyar, 5000 német, 1348 horvát-szerb, 435 tót. S a többi dunántuli városok túlnyomó része nem is vegyes, hanem tiszta magyar, mint Kaposvár, Nagy-Kanizsa, Veszprém, Pápa, Zalaegerszeg stb. A dunnáninni kerületben Pozsonymegye 5 szabad kir. városa közt volt 1 német, 4 tót-német. Magyar vagy csak jelentékeny részben is magyar városa Pozsonymegyének nem volt egy sem. És most nincs egyetlen német vagy tót-német város sem Pozsonymegyében. *Pozsonynak* 1830-ban volt 29,674 lakosa (1873-ban volt 24,485) s csak a nemesek, honoratorok, szücsök, gombkötők, kovácsok és szabók közt volt magyar. A színházban németül játszottak, a magyar színészek még az országgyűlés idején sem élhettek ott meg. Az iskolák tannyelve a német volt. A lyceumban tanították a német, tót, francia és angol nyelvet, a magyar nyelvnek ellenben még külön tanítója sem volt. A magyar ifjak ép e miatt magánuton képezték magukat, nehogy a magyar koronázó városban elfeledje-

nek magyarul. És ma Pozsonyban, jórészt magyarul tudó 30 ezer németisége mellett van körülbelül $7\frac{1}{2}$ ezer tősgyökeres magyar, kevéssel több mint a pozsonyi tótság. Nagyszombatban magyarság épen nem lakott; tiszta tót-német város volt s ma másfélezer magyar lakosa van. Bács-Bodrog vármegyének 3 sz. kir. városa közül mind a három túlnyomólag szerb volt. *Szabadka* 32,984 lakosának $\frac{2}{3}$ -része szerbekből állt, s a magyarokra és németekre $\frac{1}{3}$ -rész esett. Ma az arány a következő: Szabadka 61,367 lakosa közt 30,075 a magyar (tehát majdnem az összes lakosság fele), 1479 a német, 325 a tót 26,637 a szerb anyanyelvű. A magyarság jelentékenyen túlhaladja a szerbséget, mely ötven év előtt roppant túlsúlyban volt. Magában *Ujvidéken* jelentékeny haladást tüntet fel a magyar ügy. Tizenhétezer lakója közt alig volt magyar. A legutóbbi népszámlálás adatai szerint Ujvidék 21 ezer lakosa közt hatodfélezer a magyar, nem egészen kilenczezer szerb és ötezer német mellett. Ötven év előtt ez utóbbinak is nagy többségük volt a magyarság felett. *Zombor* szintén magyarosodott. A harminczas években volt 21 ezer túlnyomólag szerb, kevés német, legkevesebb magyar lakosa. S ma Zombor 24 ezer lakosa közt van ötezer magyar, 2600 német 15 ezer szerb. A magyarság tehát a németiség fölé kerekedett. *Baja* leginkább megmagyarosodott. Ötven év előtt rác-magyar-német város volt, ma magyar városnak mondható. Tizenkilenczezer lakosa közt csak 2000 német és 2500 szerb van, a többi magyar. Zenta ma már szintén magyar város, 21 ezer lakosa roppant túlsúlyban magyar. A magyar népesség száma 18 ezer, a németé nem egészen 500, a szerbé nincs 2000.»

«*Temesvár* 14.654 lakosa 50 év előtt majd kizárólag német, szerb és oláh volt; a magyarság csekély töredéket képezett, s ma a magyarság ott, a németen kívül, valamennyi nemzetiséget legyőzi; 33 ezer lakos közt 7,300 a magyar, 2,200 az oláh, 1,700 a szerb, 18,500 a német. *Aradon* fél-

század előtt többségben voltak az oláhok, a németek is nagyobb hányadát képezték a lakosságnak, mint a magyar. S az 1880-diki népszámlálás adatai szerint Arad 35 ezer lakosa közül 19,800 magyar, 5,300 német, 6,400 oláh, 1,600 szerb. A magyar elem tehát nagy abszolút többséget képez.»

«*Nagyvárad* 18 ezer lakosa közt a harminczas években körül-belül 50% magyar volt. Az egyházi anyakönyvekből azonban kitűnik, hogy ötven év előtt 3600 oláh lakott ott. E városnak ma 31 ezer lakosa van s a magyar elem roppant túlsúlylyal, 26,600 lélekszámmal bír, míg a német csak valamivel haladja meg az ezeret, s a 3,600 oláh nemcsak nem terjedt, hanem összezsugorodott 2,000 lélekszámra.»

«Ez adatok bizonyítják, hogy a magyar városi elem mindenütt győzött, ahol a németséggel, a szerb és oláh fajjal érintkezett. Kevésbé magyarosodtak városaink a tót vidékeken. De a magyarosodás itt is észlelhető.

«*Zólyomban* 580 magyar lakik, 2500 tót mellett. *Trencsénben* 600 magyar van 2400 tót és 1100 német közt. *Nyitra*n már 3000 magyar lakik 3400 tót s közel kétezer német mellett. *Kassán* a magyarság egyenlő számú a tótsággal, mindegyik körülbelül 10 ezer, a németség 4 ezer néhány száz. *Uj-Bányán* azonban a magyar és a német elem nem megy száz főnyi lélekszámig, míg a tót elem közel 4000. *Selmecz- és BÉlabányán* a tót lakosság 11,600, a magyar elem 1500, a németség ugyanennyi. *Szokolcza* tót lakossága 4400 magyar csak 83 (!), a német 363. *Modoron* a tót lakossága meghaladja a 3000-et, a magyar nem éri el a 200-at, a németség a 800-at. *Lőcse* 3000-en felüli tótsága mellett szintén csak 600 magyar, 2100 német van. A tótság még oly magyar városban is tartja magát, mint *Nyiregyháza*, hol 13 ezer néhány száz magyar közé 8600 tót vegyül. A tót vidékek városaiban azonban, bármily csekély a magyar elem, valódi nyereség az, mert félszázad előtt ama városokban magyarság épen nem létezett.»

«A városokban már is a magyar elem dominál. Száz-negyvenhárom városban 63% a magyar, 37% a nemzeti-ség. Ha hozzászámítjuk a magyarsághoz a magyarul tudó nem magyar anyanyelvű egyéneket is — s ezt, mikor magyarosításról és magyarosodásról van szó, joggal meg-tehetjük — a városok magyar eleme még imposánsabb alakban jelenik meg. A nem magyar ajkuak közül az egész országban tud magyarul 817,668 egyén, vagyis a nemzetiségek 10%-ka. Bátran feltehetnők ugyan, hogy a magyarul tudó nemzetiségi honpolgárok túlnyomó nagy része a városokban lakik, mert a kompakt tömegben s a vidéken lakó nemzetiségek közé nehezebben hatol az állam nyelve. De a túlzástól óvakodva, csak azt teszszük fel, hogy a magyarul tudó, nem magyar anyanyelvű polgárok-nak csak $\frac{1}{3}$ része lakik városokban, tehát körülbelül 250,000 ember. Ez esetben még 11.19%-ot kellene a városok magyar eleméhez számítanunk, a mi kerekszámban kitenne **75 %-ot.**»*

Megemlítjük itt, hogy ugy FÖLDES mint BEKSICS az 1880-iki népszámlálás nyomán indulva, fentebbi számításaik alapjául 143 (25 törvényhatósági joggal bíró és 118 rende-

* Ez adatok megegyeznek mások munkálataival.

KELETI «*A nemzetiségi viszonyok Magyarországon*» című értekezése szerint a magyar nyelv elterjedése Magyarországon-Erdély városaiban a következő:

A városi népesség összesen	2.143,036
Ebből magyar nemzetiségű	...	1.335.014 =	62.3 %
Idegen ajku, ki magyarul tud	...	213.416 =	9.9 %
E szerint tud magyarui a városi népességnek	72.2 %-a

JEKELFALUSSY «*Népünk hivatása és foglalkozása*» című érte-kezése szerint

	iparosok	kereskedők
magyar anyanyelvű	48.90 %-a	54.04 %-a
az idegen ajkuak közül pedig tud magyarul	30.65 %	44.33 %
	64.02 %	74.26 %

Tehát a Magyarországon lakó kereskedők közt 74.20 %, az ipa-rosok közt 64.02 % tud magyarul. Ezek nem képeznek akadályt. Azt pedig talán nem fogja állítani senki, hogy a *birtokosok* miatt nem lehet az esküdtszéket összeállítani?!

zett tanácsu) várost vettek fel, melyek közt túlnyomó számban vannak a nyelvi tekintetben kedvezőtlenebb arányokat mutató *kis* (10,000 lakos alatti) városok, és benfoglalvák a FÖLDES és BEKSICS-féle számokban az arányt szintén kedvezőtlenebbé tevő nők és mindkét nemű gyermekek. Ha ugyanazon számítások egyedül a 64 törvényszéki városra és különösen az azokban lakó irni-olvasni tudó nagykoru férfiakra nézve megtétnének — az esküdti képesítésnél, ha legtágabban vesszük is, csak ezek jöhetnek figyelembe — még a 75%-nál is sokkal kedvezőbb eredményeket volnánk képesek felmutatni a magyar nyelv ismeretét illetőleg.

Minthogy pedig az esküdték túlnyomó nagy része a városi lakosokból és nem a székhelytől távolabbi vidékről szokott vétetni minden országban s feltehető, hogy a vidéki lakosság nálunk is a járásbirósági bűnügyek feletti biráskodásba fog bevonatni s ezzel a vidéki és a városi lakosság közti féltékenység aggálya, melyre az Indokolás czéloz, önmagától elesik: felesleges bővebben bizonyítanunk, *hogy egyáltalán nem lesz szükség kényszerítő rendszabályra a tekintetben, hogy az esküdték az állam nyelvét ismerjék.* Ezen jelleget az esküdti pad megnyeri a törvényhozási és adminisztratív politika minden nagyobb erőfeszítése nélkül.

Figyelemre méltó kiszámítások hozattak fel erre nézve a kamarai szakbizottság tárgyalásai alkalmával.

Erdélyben lakik 1.147,611 oláh, ebből 148,000 tud irni-olvasni, 60,000 birja az állam nyelvét. Ezzel szemben áll 608,152 magyar, ebből irni-olvasni tud 324,076, magyar birja pedig Erdélyben 122,000 a rumén nyelvet. Szemben áll az oláhokkal 204,000 német, a kik közül irni, olvasni tud 133,065, a magyar nyelvet birja 29,274. Ugyanannyira tehető a rumén nyelv ismerete az Erdélyben lakó németek közt. Ha tehát az irni-olvasni tudás és a magyar nyelv ismerete az esküdti qualificationál döntő volna, ugy összesen Erdélyben

413,350 egyén esküdtképes s ebből 80% esik a magyar anyanyelvűekre. A statistika a horvát-szerbeket együttesen mutatván ki, 605,725 szerbet tüntet fel. A szerb nyelv mint állítólagos akadály csak három megyében jöhetne figyelembe: Zala, Bács és Torontál megyében. Zalában 250,000 magyar anyanyelvűvel szemben 68,000 horvát-szerb áll; Bácsmegyében 306,000 magyar-némettel szemben 177,000 szerb, Torontálban 236,000 magyar-némettel szemben 169,000 szerb. Ha ezen számarányok a feltüntetett nyelvismeret, és értelmi kvalifikációt kifejező százalékkal viszonyba hozatnak, akkor azt találjuk, hogy a szerb elem teljesen háttérbe szorul, s ezen megyékben az esküdszéki lajstromban $\frac{5}{6}$ részben magyar-német és $\frac{1}{6}$ részben szerb esküdt foglaland helyet. (Dr. JELLINEK Arthur előadása. *Fogtudományi Közlöny* Mellékl. 1882. 6. sz.)

De kérdés — veti fel az Indokolás — ha az esküdtek tudnak is magyarul, meg fogják-e érteni a vádlott nyelvét és nem fog-e nagyon is gyakran szükségesnek mutatkozni a tolmács alkalmazása?

A tolmács a jelenlegi szakbirói eljárásnál is működésben van olykor; ezen kiegészítő eszköz tehát semmi esetre sem volna új. De azt tartjuk, az esküdszéki eljárás behozatala aligha fogja fokozni az ebbeli szükségletet, mivel köztudomásulag, *s a fentebb közlött adatok szerint is*, a vegyes ajku vidékeken igen sokan értik a vidék valamennyi nyelvét, az intelligentiális osztályokhoz tartozó férfiak csaknem kivétel nélkül.

Megerősítve találjuk ezt a hivatalos statistika által.

A statistikai hivatal fentebb idézett népszámlálási nagy műve szerint az ország egész lakosságának 18.58%-a beszél anyanyelvén kívül más nyelvet is. De hozzáteszi, hogy azon elem, mely a vidéken alig egy-két százalékban bír saját anyanyelvénél egyéb nyelvismerettel is, a városokban 10, 20, sőt 40 százalékon felül beszél más nyelvet is.

Az ebbeli arányt megvilágítja a következő táblázat:

	Az általános népesség közt	A városi lakosok közt	Városokban +
csak magyarul tud ...	81·82 ‰	71·25 ‰	10·57 ‰
« németül « ...	61·70 ‰	50·48 ‰	11·22 ‰
« tótul « ...	85·52 ‰	62·32 ‰	23·20 ‰
« oláhul « ...	92·17 ‰	62·72 ‰	29·45 ‰
« horvát-szerbül tud ...	74·95 ‰	64·69 ‰	10·26 ‰

A százalékokban bennfoglalvák a tiszta magyar városok is, hol az egynyelvűség természetesen sokkal erősebb. Ha külön kimutatás készítették a többnyelvű városokra nézve, aránytalanul magasabb százalékok jönnének ki.

Nem ugyan teljesen hű, de mégis némileg megközelítő képet nyújt a többnyelvűség arányára nézve azon három megyei füzet, melyet a statisztikai hivatal Szepes, Sopron és Hont megyéket illetőleg közrebocsátott.

Hontmegyére nézve kiemelünk néhány adatot.

A megye lakosságának 42·46 ‰-a magyar, 6·84 ‰-a német, 46·85 ‰-a tót. A magyar anyanyelvű 23,895 férfi közül (beleértve a fugyermekeket és az irni-olvasni nem tudókat is) beszél németül 1838, tótul 5025; a 3686 német anyanyelvű férfi közül beszél magyarul 1487, tótul 572; a 26,042 tót anyanyelvű férfi közül beszél magyarul 3582, németül 467. A mennyiben feltehető némi valószínűséggel, hogy az irni-olvasni nem tudók csak egy nyelvet beszélnek, ezek számának levonásával a többnyelvűség aránya lényegesen javul; a 13,434 magyar anyanyelvű és irni-olvasni tudó férfi közül tud tótul 5025; *tehát csaknem fele*. S nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy ezek megyei számok, tehát ugyanazon kedvezőtlen alapon nyugsznak, melyből az Indokolás kiindult. Hontmegye városa: Ipolyság (2429 magyar, 115 német, 122 tót stb., összesen 2755; rendezett tanács nélkül; az ország legkisebb törvényszékeinek egyike, az elnökkel együtt 6 bíró). S már ezen «város» is annyiban javítja a megfelelő járás többnyelvűségének arányát, hogy míg a megye többi járásában a tótul is tudók a magyar anyanyelvűek alig egy negyedét teszik, az ipolysági járásban a harmad jóval meg van

haladva; az irni-olvasni tudás, az intelligentia és a nagykorúság figyelembe vétele mellett pedig meghaladja a kétharmadot. Hogy a nagyobb városok még erősebb nyelvterjesztők, azt felesleges bizonyítanunk.

Ennyit a *grammatikai* nehézségekről.

A kormányjavaslat Indokolása lehetőleg sötét színekben iparkodott festeni hazánk általános nyelvi viszonyait. A részletezéstől azonban tartózkodott. Mi nem követtük rendszerében. A borongós tájkép helyébe nem festettünk derült tájképet. Hanem concretisáltuk a bizonyítást. Tüzetesen azon városokra szegeztük figyelmünket, a hol az esküdtszék tényleg működni hivatva lesz, s azon vidékekre, a hol a nehézségek leginkább fenyegetnek. És közelebből vizsgálván azok viszonyait, oly örvendetes eredmények tárultak elénk, melyek a nyelvi és ebből folyólag a közvetlenségi zavarok iránt táplált aggályokat — az elsorolt kifogástalan adatok nyomán bátran mondhatjuk — a képzelődésből számozóknak tüntetik fel minden elfogulatlan ítélő előtt.

3. Az esküdtszék ellenfelei azon félelmet terjesztik, hogy az ellentétek folytán, melyek Magyarországon nemzetiségi és egyéb tekintetekben fenállanak, az esküdtszéki bíraskodás útján alaptalan elítélések és alaptalan felmentések fognának bekövetkezni; a kormányjavaslat Indokolása is kifejezést ad ezen aggodalomnak.

A mi az alaptalan elítéléseket illeti, erre a válasz igen egyszerű és könnyű. Az eljárás megindítása és a vádalá helyezés egyedül az ügyesség és a bíróság kezében van. *A kit az esküdtszék elé nem állítanak, azt az esküdtek nem ítélhetik el.*

A főtárgyalásnál is az esküdtek a bíróság közvetlen és folytonos vezetése mellett teljesítik teendőjüket. Az esküdtek új szavazásra utasíthatók, s ha az első foku bíróság tagjai egyhangulag meggyőződnek, hogy az esküdtszék a fődologban a vádlott hátrányára tévedt, joga van e verdik-

tet felfüggeszteni és az esetet új esküdtszék elé vinni. A szakbiróság ezen jogosultsága folytán a verdiktért nem csak az esküdtek felelősek, hanem az ügyvivő bíróság is; ha ez a verdiktet elfogadja, fel kell tenni, hogy a szakbiróság kebelében is volt a három közt legalább *egy* tag, a ki az esküdtek által nyújtott megoldást helyesli.

Igaz, hogy a második esküdtszék ismét elítélheti az ártatlan vádlottat. De — bár ez oly ritka eset lesz, hogy valóban alig jöhet számításba — van gondoskodás ez ellen is; *a legfőbb bíróságnak minden körülmények közt joga van felmenteni az esküdtszék által akárhányszor elítélt egyént.**

Jól jegyzi meg az 1843-iki kisebbségi vélemény: «az esküdtszéki rendszer szerint minden vádlott csak akkor büntetetik, midőn már két rendbeli bíróság által valósággal bűnösnek ismertetett a vádbeli büntetetre nézve, mert vagy felfüggeszti a rendes bíróság az első esküdtszék elmarasztaló ítéletét, s akkor új esküdtszék határoz a tény kérdése felett, a vádlott csak azon esetben büntetetik, ha ezen újabb esküdtszék által is bűnösnek találtatott, vagy pedig az elmarasztalást helyesnek találván, azt fel nem függeszti, s akkor azon határozat, melyet az esküdtszék hozott, az említett rendes bíróság pedig felfüggesztési jogával nem élve, tettleg helyben hagyott, szintén két különböző bíróság egybehangzó határozatának tekintetik.»

Hozzátehetjük, hogy nem csak az esküdtszék és az első foku szakbiróság vagy két esküdtszék szükséges a vádlott elítéléséhez, hanem az újabb törvényhozási és doctrinális fejlemények szerint szükséges hozzá ezen kívül még az ügyész, eshetőleg a vádaláshelyezési tanács és a legfelső bíróság csatlakozása, tehát **öt forum.** —

Nem különbeni alaptalan, vagy legalább is tulzott azon aggodalom, hogy könnyelmű *felmentések* fognának bekövetkezni.

* L. fenebb a 19—21. lapokon.

Közönséges büntettekről lévén szó, teljesen abnormis viszonyokat kellene szem előtt tartanunk, hogy a büntettekhez való conniventíát — mert ezt jelentené az esküdtek ilyen magatartása — feltételezzük; olyan viszonyokat, melyenek pl. a közel multban Irlandban voltak, a hol az a vád emeltett az angolok részéről az esküdtek ellen, hogy a gyilkosokat (tehát oly büntetteseket, kiknél az ottani állapotok közt agrarius természetű vagy tisztán politikai indok is játszhatott közbe) felmentik; vagy a dalmát állapotokat, a hol a rablás és a politikai felkelés annyira egymásba olvadó két fogalom, hogy az esküdtek nem képesek elfogulatlanul itélni; vagy oly viszonyokat, melyenek Olaszország némely részeiben találhatók, hol a rablóbandák terrorisálják a vidéket s az esküdtek saját életüket és vagyonukat féltik a banda egyik vagy másik tagjának elítélése esetére.

Az esküdtszék ellenzői aligha fogják állítani, hogy Magyarországon ilyesmitől csak a legtávolabbról is tartani kellene.

Magyarország társadalmi, nemzetiségi és politikai viszonyai egyáltalán nem olyanok, hogy itt valami rendkívül mélyreható izgalmakról és tartós ellentétekről lehetne beszélni, melyek valamely nagyobb vidéknek vagy városnak zömét vagy az intelligentiához tartozó többségét oda vinnék, hogy a közönséges büntettesek felmentésével elégitené ki szenvedélyeit. Ismételjük, hogy nem egyes társadalmi rétegekben, hanem az intelligentiális többségben kellene ily hangulatnak tért nyernie, minthogy az esküdtszék tagjai tulnyomóan innen kerülnének ki. Mi nem tudunk vidéket vagy várost Magyarországon, a melyről képzelhető volna, hogy a lakosság szelleméből ennyire kiveszett a polgárzati együttlét iránti minden érzék.

El kell ismernünk, meg fogna történni a hatósági közegek tévedése folytán, hogy olykor egy-egy lelkiismeretlen tulzó az évi, vagy tegyük fel, az évnegyedi harminczhatos esküdti lajstromba belejut; de ezen segíteni van hivatva a kir. ügyésznek 12 egyén ellen érvényesíthető visszautasítási joga.

És ha elvégre az ügyész annyira járatlan volna a helyi viszonyokban, hogy ép azon tuzót nem utasította vissza, még mindig szembe áll az egy esküdttel a többi 11 esküdt, és így legfőlebb csak az egyhanguság lesz megzavarva.

A mi a *politikai* jellegű bűneseteket illeti, előzetesen meg kell jegyeznünk, hogy azok egy része, t. i. a sajtóbeliek, már is az esküdtszék biráskodása alatt állván, a nem-sajtóbeliek alig figyelembe jöhető csekély számot tesznek. Épen azon anomalia, hogy a sajtó útján elkövetett bűncselekményeknek kiváltságos foruma van, okozza részben azt, hogy a büntetőtörvénynyel összeütközésbe jöhető bizonyos törekvések számára a sajtó asylum gyanánt szolgál és ez által a sajtó terén egészségtelen tünetek mutatkoznak. A sajtó szabadalmának mint ilyennek megszűnése magára a sajtóra is tisztítólag hatna.

Az kétségen kivüli, hogy politikai jellegű bűncselekményekre nézve megvan a lehetőség, hogy a törvénybe foglalt legerősebb óvintézkedések mellett is, nyugtalan időkben a birói gyakorlat némi elhajlást mutat. De ezen tekintet még egy államra nézve sem volt döntő, mert egyrészt a politikai büntetteknel az állami szakbiróságokra nézve az eljárás sokkal nagyobb odiummal jár, semminthogy ők is és a kormányok is örömet ne vennék az esküdtek közreműködését, másrészt pedig ha az esküdtszék felfogása olykor nem azonos is az állami birák és a kormány felfogásával, kárpótolva érzik magukat a kormányok azzal, hogy oly esetekben, hol az esküdtszéki eljárás útján politikai perben bűnösség mondatik ki, ennek valóságos nagy erkölcsi súlya van a társadalom minden köreiben, — a mi elvégre politikai pereknél a döntő momentum.*

S nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy általános elv-

* A politikai bűnvádak feletti biráskodás egyébként az ország speciális politikai viszonyai szerint különbözökép is szabályozható. Nem feladatunk ez iránt határozott javaslatot tenni; csak utalni kívánunk az egyik variánsra, mely ezen igen kényes materia nem egy nehézségét eloszlatja. Deák Ferencz 1869. jul. 1-én tartott beszédében, melyet már

ként áll: in dubio pro reo. Minthogy lehetetlenségnek bizonyult oly bűnvádi eljárást szerkeszteni, mely az anyagi igazságot csak meg is közelitené *egyformán* ugy a vádlóra mint a vádlottra nézve; minthogy a jogosulatlan elítélés által nem csak a vádlott joga, hanem maga az állam is sérelmet szenved s az államnak az egyes egyén elítéléséhez mindenkép kevesebb érdeke fűződik, mint a vád alatti egyénnek a felmentéshez: el van fogadva, hogy inkább oly bűnvádi eljárás rendszeresíttessék, mely talán itt-ott fenhagyja azon veszélyt,

említettünk, következőleg nyilatkozott a politikai bűnvádak feletti bíráskodásról:

«A politikai büntettekre nézve remélem, hogy a miniszter mielőbb törvényjavaslatot fog elélnke terjeszteni egy állambírótság alakításáról, melynek felerészét az országgyűlés válaszsza meg, másik felerészét ő felsége nevezze ki.»

Ugyanezen eszmét részletesebben fejti ki az 1843-iki javaslat ellen a kisebbség által benyújtott 7. sz. különvélemény. (Különvélemény a felségsértésnek, hűtlenségnek és a király személye elleni szóbeli sértésnek bírósága iránt. Aláírva: Gr. Zichy Ödön, Gr. Pejacsevich János, Pulszky Ferencz, Pázmándy Dienes, Klauzál Gábor, B. Eötvös József, Hertelendy Miksa, Zoltán János, B. Wenkheim Béla, Bezerédy István, Palóczy László, Olgyay Titus, Deák Ferencz, Dubraviczky Simon). A különvélemény következő javaslatra *concludál*:

«Választassék minden országgyűlésen az összes törvényhozás által egy külön *articularis* bíróság, mely számosabb tagokból, például 40-ből álljon, oly világos határozattal, hogy a közelebbi országgyűlés befejezéséig, midőn tudniillik a törvényhozás által hasonló módon ismét új bíróság választatik, a felségsértésnek, hűtlenségnek és a király személye elleni szóbeli sértéseknek minden előforduló esetében, mind a perbefogás felett, mind pedig azon kérdés felett, hogy a vádlott valósággal bűnös-e, a vádbeli büntettre nézve ezen bíróság gyakorolja az ítélő hatalmat. Az ekképen választott 40 tag közül jelöljön ki a törvényhozás 9 tagot, kik minden esetben csak a perbefogás kérdése felett fognak ítélni. Meg lévén ily módon a törvényhozás által alapítva a bíróság, ha oly eset adja magát elő, melynek megítélése a fenebbiek szerint ezen bíróság elé tartozik, a királyi fiscusnak feljelentésére ő felségének rendelete által az említett bíróság tagjai közül három tag a büntettnék megvizsgálása végett azonnal ki fog küldetni, s ezek együtt teljesítik a bűnvizsgálatot, s elhatározzák mind azon kérdéseket, melyek a bűnvizsgálatnál magokat előadhatják. Bevégeztetvén pedig az elővizsgálat, azon tagok, kiket a tör-

hogy egy bűnös felmentetik, mint a mely az ártatlanok elitélésére enged tért.

Ezt akarva nem akarva el kell fogadnunk — természetesen a lehető legkorlátoltabb határok közt — úgy a közönséges, mint a politikai bűncselekmények iránti eljárásra nézve is.

S mi azt hiszszük, a magyar állam bátran alávetheti magát ezen elv uralmának.

Mert nálunk a nemzetiségi és más rokon természetű viszonyokból eredhető veszély még nem is oly nagy, mint másutt. Bármily paradoxnak látszassék is némelyek előtt különö-

vény perbefogási bíróságnak kijelelt, Pestre haladék nélkül összehivatnak. Ezen perfogási bíróság tagjai maguk közül elnököt választanak, s a felforgó esetben épen azon eljárással és azon szabályok szerint döntenek el a perbefogás kérdését, melyek általában minden perbefogási kérdésre nézve az országos Választmány javaslatában foglaltatnak; az általok kimondott itélettől pedig felebbvitelnek semmi esetben helye nem leend. Ha már a perbefogási bíróság a vádlottnak perbefogását csakugyan elhatározta: összehivatnak az articularis bíróság többi tagjai, maguk közül elnököt és jegyzőt választanak, a királyi fisc stól a vádlelet és a vádnak bebizonyítására szolgáló próbákat átveszik, azokat a vádlottal közlik, s neki elégséges határidőt tűznek ki, mely alatt védelmét elkészíthesse; egyszersmind pedig mind a királyi fiskust, mind a vádlottat felszólítják, hogy ha a bíróság valamely tagjára nézve törvényes visszavetési jogukkal élni akarnak, a kitűzött határidőig írásban adják be az általok visszavetett tagoknak neveit. Ezen visszavetési jognál fogva a királyi fiscus is hat tagot, a vádlott is hat tagot visszavethet a bíróság tagjai közül a nélkül, hogy visszavetésének okát adni köteles volna; és ha még ezeken kívül valamely tag ellen oly kifogás tétetnék, mely a büntető eljárásról készült választmányi javaslatnak 81. §-a szerint törvényesnek tekintendő, azon tag sem fog a bíraskodásban részt vehetni. Az elnököt csak törvényes ok mellett lehet visszavetni, s akkor annak helyébe más elnököt fognak a bíróság tagjai maguk közül választani. Miután a visszavetés eképen megtörtént, vagy a felek kijelentették, hogy visszavetési jogukkal élni nem akarnak, a tény kérdése felett ítélő bíróság, az előbb már megválasztott elnökkel együtt, tizenkét tagból fog alakulni. Ha tehát a vissza nem vetett tagok száma az elnökön kívül tizenegynél többre menne, sorshuzás útján leszen elhatározandó, mely tagoknak kell a bíróságból kilépnie, hogy az elnökkel együtt épen tizenkét tag maradjon. — Az így alakított bíróság előtt teljes nyilvánossággal és szóbeli eljárással tárgyalatnak mind azok, mik egy részről a vádnak bebizonyítására, más részről a vádlott védelmére szolgálnak, s

sen pillanatnyi politikai helyzetünk nyomása alatt: merjük állítani, hogy az ellentétek enyhébbek és kevesebbek mint Europa egyéb államaiban.

Ausztria nemzetiségi viszonyai sokkal aggrálysabb tüneteket mutatnak; ott a centrifugális elemek nagy tömegekben együtt laknak és évtizedek óta a tartományi és városi kormányzatot viszik, holott Magyarországon szét vannak osztva és. — a vagyon és az intelligencia tekintetbe vételével — mindenütt kisebbségeket képeznek. És mit tett Ausztria? Miután 1853-ban az esküdtszéket pár évi működés után politikai rendszerváltozás következtében megszüntette, 20 év múlva ismét behozta.

az egész eljárás a bíróság egyik tagja által hiven és pontosan jegyzőkönyvbe vezetetik s mind a két fél tanuinak hitelesített vallomása is feljegyeztetik. A tárgyalásnak teljes bevégzése után a bíróság titkos ülésben ítél a felett, hogy a törvény értelmében bűnös-e a vádlott a vádbeli büntetetre nézve, s ítéletétől semminemű felelősségnek soha helye nem leend. A bíróság tagjai egyéni meggyőződésüket követve ítélnek, s arra, hogy a «bűnös» a vádlott ellen kimondassék, ezen esetben is, valamint véleményünk szerint más büntettek eseteiben, nyolcz tagnak összehangzó szavazata szükséges. Ha ilyen többség bűnösnek nem találta a vádlottat, az a királyi fiscusnak ellene mozdított vádjá alól felmentetik, és ha le volt tartóztatva, szabadon eresztetik, magában értetődvén, hogy midőn a vádlott ellen az bizonyodik be, hogy tette, nem ugyan felségsértésnek, hűtlenségnek, vagy a király személye szóvali megsértésének, hanem más büntettnék tekintendő, vagy midőn az ellene felhozott próbák arra mutatnak, hogy a vád alá vont cselekvésen kívül, egyéb oly cselekvést is követett el, mely más büntetett foglal magában, ezen büntett miatt az illető bíróság előtt, törvényszabta módon más közkereset alá vétethetik. — Midőn ellenben a fenemlített többség bűnösnek találta a vádlottat a vádbeli büntetetre nézve, a törvény alkalmazása, melyet a vádlott a beszámítás mértéke szerint megérdemelt, a királyi Táblának adathatnék át, mely előtt szintén nyilvánossággal tárgyalatnának mind azok, mik a beszámítás kérdését illetik; a királyi fiscus minden terhelő okokat, a vádlott vagy annak ügyvéde pedig a mentő vagy enyhítő okokat szóval is kifejtjenék és írásban is beadhatnák, s mindezek bevégzése után a királyi Tábla szokott mód szerint egyszerű szótöbbséggel egyedül a vádlottnak büntetése felett ítéletet hozna, ezen ítéletet pedig akár egyik, akár a másik fél a hétszemélyes Táblához fel bbihetné.»

Ezen *ujjólajos* behozatal és az azt kísérő körülmények mutatják leginkább a nemzetiségi aggály merő alaptalanságát. A törvényhozási vitákban nem a theoretikus szempontok, hanem az ötvenes években az esküdtszékekkel tett tapasztalatok képezték a legerősebben hangsúlyozott érvet az intézmény mellett. Az 1850-iki törvény Ausztria minden népeinél oly kiváló kegyeletben részesült, mint pl. Magyarországon az 1843-iki javaslatok; eleinte, 1861—63-ban, az osztrák törvényhozás — úgy mint nálunk 1867—68-ban — azzal foglalkozott, hogy a régi törvényt néhány csekély módosítással újra életbe lépteti; az osztrák írók azon időben a bűnvádi eljárásba vágó minden határozmányt először is az 1850-iki törvény szempontjából indokoltak, és a legjobb ajánló levél egy eszmére nézve az volt, ha arra lehetett hivatkozni, hogy az 1850-iki törvényben is megvan.

S vajon melyik kormány hozta be Ausztriában másodszor az esküdtszéket? Talán a nemzetiségekhez hajló Hohenwart-vagy Taaffe-kormány? Behozta a német alkotmánypárt, a centralisták miniszteriuma, Auersperg herczeg elnöksége alatt. Az előkészítéskor a szakbizottsági és parlamenti tárgyalások folyamában gyakran hangsúlyoztatott, hogy az esküdtszék létesítése azon *szervezeti* oknál fogva is szükséges, mivel a kormány oly alternativa előtt áll, hogy ha az esküdtszéket mellőzi, decentralizálni kell a másodfoku judikaturát, — mit jól felfogott *összállami* szempontokból mindenkép kerülni kívánt.*

Ma pedig, midőn hallunk Ausztriából felszólalásokat egyes esküdtszéki ítéletek ellen (mint hallunk a szakbiróságok ítéletei ellen is), ezek a panaszok nem a felmentések, hanem téves elítélések ellen fordulnak; nagyszabású társadalmi agi-

* Ugyanily eljárást követnek az osztrák irányadó körök a polgári perrendtartás reformjánál is. Nehogy a másodfoku *szóbeli* tárgyalás megtarthatása végett a 9 másodfoku bíróságot decentralisálni kelljen, lemondanak a felebbezés jogorvoslatáról a polgári perrendtartásban is és tisztán revisionalis jogorvoslatot hoznak be a felek képviselőinek szóbeli előadása mellett. (Revision, Oberrevision). L. *Entwurf einer Civilprozessordnung sammt erläuternden Bemerkungen. 1881.*

tatio foly az ártatlanul vizsgálati fogságba helyezettek és elítéltek kártalanítása iránt s a birodalmi tanács alsó háza el is fogadott már ily irányu részleges törvényjavaslatot.

A felmentések tekintetében csakis *egy* aggasztó jelenség mutatkozik Ausztriában, s ezt már említettük. Dalmátia némely részeiben annyira megbizhatlanná lettek a verdiktek, hogy az esküdszéket fel kellett függeszteni és a tiszta szakbiróságra bizni a judikaturát. Nem szabad azonban felednünk, hogy Dalmátia a művelődésnek, Magyarország minden részeihez képest, jóval alacsonyabb fokán áll, továbbá hogy a felmentési tendentia összefüggésben van azon tartomány és a szomszéd tartományok politikai belzavaraival, és a mi fő: hogy ép a *felfüggeszthetőség** mutatja, miszerint az esküdszéki eljárás provideálhat a tekintetben is, hogy mi történjék, ha valamely területen az alkotmányos állapotok fen nem tarthatók.

Németországban szintén jóval erősebb és számosabb állami, társadalmi és gazdasági ellentétek honosak mint nálunk. Németországnak van Elsass-Lotharingiája és nagy kiterjedésű lengyel területe; Németországban még mindig elkeseredetten foly a Kulturkampf a protestánsok és katolikusok közt, elannyira hogy minden politikai vagy közgazdasági kérdés első sorban felekezeti szempontból bíraltatik parla-

* Az esküdszékek felfüggesztéséről szóló osztrák 1873-iki törvény 1. §-a: «Az esküdszéki bíróságok működése valamennyi hozzájuk utasított büntetendő cselekményekre vagy azok egyes nemeire nézve időlegesen — és legfőlebb egy év tartamára — bizonyos területen beszüntethető, ha ott oly tények fordulnak elő, melyek ezen intézkedést a részrehajlatlan és független igazságszolgáltatás biztosítása végett szüksége sé teszik. A beszüntetés minden egyes esetben a legfőbb törvényszék meghallgatása után az összminiszterium rendeletével és felelőssége mellett történik. A kormány köteles ezen rendeletet az indokok előadása mellett a birodalmi tanács mindkét házának azonnal, ha a birodalmi tanács nem volna együtt, összejövelekor beterjeszteni és a rendeletet megszüntetni, *mihelyt a két ház valamelyike ezt követeli.*

Ezen kívül a bűnvádi eljárás (297. §.) felhatalmazza a másodfoku bíróságot, hogy különösen fontos okokból elhatározhassa, hogy az esküdszék valamely ülése az első foku törvényszék székhelye helyett más helyen tartassék.

mentben és sajtóban, (s a két vallásfelekezet követői annyira vegyesen laknak egymás közt, hogy pl. Bajorországban a legtöbb statisztikai kimutatás szerint az elitáltak közül 74% katolikus és 24% protestáns); van továbbá Németországnak erős antisemitizmusa; vannak tömegesen partikularistái, kiket csak a «vaskéz» rendszere képes lekötve tartani; van kifejlett socialismusa, mely már nem egyszer megrendítette sarkaiban az államot.*

És ily viszonyok közt az esküdtszék, miután már a legtöbb partikuláris államban 30 év óta fenállott, — a birodalmi kormány ellentállása mellett ugyan — birodalmi törvény útján általánosított. Maga Bismark herceg nem a polgári elemnek mellőzéséért küzdött, hanem a polgári elem részvételének csak alakját kívánta megváltoztatni, *terjedelmét pedig kibővíteni*. A polgári elem kizárása az 5 évig (1871—1876) folyt erős vitában ugyszólván szóba sem jött.

A *Franciaország* lakossága közt fenálló ellentétek ismeretesekek. Elég lesz kiemelnünk azon tényt, hogy a köztársasági és monarchikus pártoknak, továbbá a polgári osztályoknak és a communistáknak egymás elleni gyűlölete oly fokot ért el, hogy ezzel szemben a mi nemzetiségi és egyéb viszállyaink valósággal a kedélyesség színében tűnnek fel. És még sem hallatszik arról semmi, hogy a francia monarchisták vagy radikalisek azzal állnának boszut a fenálló államformán, hogy tömegesen felmentik a büntetéseket; esküdtszékeik a rendes keretben működnek — érintetlenül a francia pártok engesztelhetlenségétől.

Angolországban az esküdtszék sok századon át minden rázkódást, háborukat és forradalmakat túlélt és ma is az angol állami szervezet egyik sarkpontjának tartatik.**

* A socialisták üzelmei ellen hozatott 1878-ban (meghosszítottatott 1880-ban és előreláthatólag meg fog hosszabbítani 1884-ben) a kormánynak rendkívüli felhatalmazásokat nyújtó socialista-törvény. Berlinben, Hamburgban, Altonában és Lipsében ezen törvény alapján évek óta az u. n. kis ostromállapot áll fen.

** Teljességgel nem áll az, a mit a mult évben nálunk az esküdtszék ellenfelei terjesztettek, mintha az esküdtszék Angolországban hite

Nem folytatjuk. Nincs ország ellentétek nélkül, s talán nem is jó volna, hogy legyen. Magyarország e tekintetben nem képez specialitást. — —

lét veszette volna. Az intézmény hibáit és gyengéit kiméretlenül feltárják az angol bírálótok; de maga az institutio megtámadva egyáltalán nincs.

STEPHEN angol legf. tszéki bíró, Anglia codifikátora, következőleg nyilatkozott ez ügyben a Dr. Sík Sándor által hozzá intézett kérdésre:

My dear Sir

I have just received the letter which you have done me the honour to write to me, and beg to thank you for the extremely flattering terms in which you write, as well as for the importance which you attach to my opinion.

I feel no difficulty in answering the question which you are so good as to ask. No one proposes to alter the system of trial by jury in England in serious criminal cases, and if any such proposal were made, no one would entertain it.

The circumstances which may have given rise to an impression to the contrary are these,

1. Some persons have suggested that under the present deplorable state of affairs in parts of Ireland it may be necessary to suspend trial by jury for a short time in particular parts of Ireland, but should such a measure be taken, it would be quite exceptional and merely temporary.

2. The power of what we call Justice of the peace to try petty cases without a jury has slightly increased two or three years ago, but not so as to deprive those offenders who wished to be tried by a jury of their right to such a trial.

3. Our system of civil procedure has lately been gratefully altered, and it has been proposed, that trial by jury in civil cases should cease to be, as it is at present, a matter of right in the great majority of cases, though the parties to such actions might according to the proposal make apply for a trial by jury, in which case they would probably get it. This proposal has been made by a Committee appointed to revise the system of civil procedure. But I partly doubt whether it will be adopted by parliament. It finds more favour with lawyers than with the public, My own opinion is certainly opposed to it and so is that of many others.

No one however has ever proposed to make any corresponding change in our criminal procedure.

Your obedient servant

I am My dear Sir

I. F. STEPHEN.

Ugyanily kijelentést tartalmaz Olaszországra nézve azon nagybecsű dolgozat, melyet a világhírű CARRARA Dr. Dell'Adami Rezső felkérése folytán közrebocsátott. (L. *Fogt. Közl.* 1882. 14. és 15. sz. és *Pesti Napló* 1882. apr. 7. és köv. sz.).

Felemlíteni kívánjuk itt, hogy a nemzetiségi ellentétekből meritett érv, a mióta hazánkban az esküdtszék kérdése vitatás tárgyát képezi, ismeretlen volt. Az 1843-iki országos bizottság jegyzőkönyvei bőven felsorolják az esküdtszékellenes többség álláspontját támogató érveket s előadják többek közt, hogy: «minden osztályzat részére külön esküdtszéket alkotni, mely az ezen osztályhoz tartozó vádlottak felett biráskodnék, vagy az esküdtszékek behozását egy osztályra szorítani nem lehetne, és így nem maradna egyéb hátra, mint összevegyíteni az osztályokat s vegyes osztályokat s vegyes alkotó juryt képezni, melyben az egészen műveletlen emberek a magasabb műveltségüvel egy padra ültetve valóságos géppé s jobbra vagy balra egyiránt kezelhetővé válnának.» A nemzetiségekről azonban hallgatnak. Ha ez a kérdés csak bármi kapcsolatba lett volna hozható a bűnvádi eljárás reformjával, bizonyára nem mulasztotta volna el az akkor igen élénk illyr és észak-magyarországi tót mozgalomra utalni azon többség, mely oly szellemi herosok nyomásával állott szemben, melyeket a kisebbség körében találunk. A karok és rendek, és ezeknek az esküdtszéket elfogadó üzenete folytán a főrendiház 1844. nyarán behatóan tárgyalták a kérdést. A rendek elnöki székéből mondotta a személynök valóságos aristokratikus kasztbeli daczczal: «Hogy azon a megye által összeirt száz frtos ember ítéljen az életéről, vagyonomról, az nem fog menni.» De az egész vitában a nemzetiségi kérdés még csak érintve sem vala. Az 1848. évben, midőn az esküdtszék a sajtóügyek számára tényleg behozott, még mindig nem mutatkozik ezen aggály. Az 1868—9-ben folytatott nagyszabású birói szervezeti vitákban, valamint az 1871-iki jogászgyűlésen, mely az esküdtszék behozatala mellett nyilatkozott, hasonlólag nem hallottunk róla. Csak 1881-ben találkozunk azon taktikára valló eljárással, hogy az esküdtszék elleni minden érdemleges érv el van ejtve, sőt elismeretik, hogy az intézmény behozatala magában véve üdvös volna, ha — Magyarország népének volna hozzá elég cohesionalis ereje.

Vagy romlott tehát az utolsó évtized alatt Magyarországon az összetartozósági érzet, vagy az érv nem áll.

Mi az utóbbit tartjuk.*

És megerősít bennünket véleményünkben több a legújabb időtől származó tapasztalati adat. Értjük első helyen azon nyilatkozatokat, melyeket mult évben Dr. DELL'ADAMI REZSŐ-nek az egyes vidékek vezénylő férfiaihoz intézett abbeli felszólítására, «vajon az illető vidékeken nemzetiségi és nyelvi szempontból lehetséges-e az esküdtszék behozatala, megvan-e a szükséges számú intelligens elem,» több törvényszéki elnök, számos város és megyei főtisztviselő közrebocsátott és kiknek igen nagy többsége sem nyelvi sem nemzetiségi sem intelligentiális akadályt nem lát az esküdtszék behozatalára nézve. A nyilatkozók tulajdonképpeni részben vegyes ajku vidékbeliek s mindannyian saját helyismeretökre és tapasztalataikra hivatkoznak.** Ugyanezen

* Figyelemre méltók erre nézve a «*Nemzet*» 1883. decz. 20-iki számában a törvényhatósági választások alkalmából kifejtettek: «A ki visszaemlékezik azon időkre, — mondja a nevezett lap, mely az esküdtszék behozatalát szintén «egyedül» nemzetiségi és grammatikai nehézségek miatt ellenzi — a midőn Temes, Arad a legfékevesztettebb izgatás színhelye volt; a mikor Torontálban csak nagy küzdelem árán győzött a magyar párt; aki tudja, hogy Miletics otthona hajdan a Bácska volt, s hogy a paulini Tóth Vilmosok s a Dobrzanszkyak alkotmányos szereplésének idejében a szláv áramlat mily erőre kapott a felvidéken; aki emlékezik a zirt soru ellenállásról, melyet Erdélyben szászság és oláhság némely helyütt úgy ki tudott fejteni, hogy a magyarság hiába igyekezett a küzdelemre legalább egy fix pontot biztosítani: az tudni fogja, hogy a mostani viszonyok, melyek közt a nemzetiségi elemek minden érvényesülése a vármegyén a magyar állameszmének fentartás nélkül való, loyális elismerésétől függ, hogy ezek a viszonyok igen örvendetes haladást, javulást, consolidatiót tanúsítanak.»

** Az esküdtszék mellett nyilatkoztak:

Aradmegye: SÁNKA LAJOS, a világosi járás szolgabirája.

Bács-Bodrogmegye: RADOVÁNOVICS JÁNOS, Ujvidék polgármestere.

Baranyamegye: AIDINGER JÁNOS, Pécs polgármestere.

Barsmegye: GAJDOSIK RAFAEL, Ujbánya polgármestere, CHABODA JÓZSEF, Kőrmöczbánya polgármestere.

Békésmegye: SALACZ FERENCZ, a szarvasi járás szolgabirája.

Biharmegye: DÚS LÁSZLÓ, Nagyvárad tiszti ügyésze.

Borsodmegye: SOLTÉSZ NAGY KÁLMÁN, Miskolcz polgármestere

kategoriába sorozhatjuk az ügyvédi kamaráknak a *Budapesti Ügyvédi Kör* felhívása folytán tett nyilatkozatait. Ezek is nagy többségökben határozottan kedvezők az esküdtszékre nézve.

Mindezen, úgy külföldi mint hazánkbeli észleletek összevetése után az objectiv figyelő aligha fog elzárkózhatni azon gondolat elől, miszerint az esküdtszéki biráskodást fenyegető nyelvi, nemzetiség is egyéb politikai veszélyeket meg lehet ugyan

Csongrádmegye: ÁBRAY KÁROLY, H.-M.-Vásárhely polgármestere.

Esztergommegye: ANDRISS JÁNOS, megyei főjegyző.

Fejérmegye: BÓNÉ GÉZA, Fejérmegye alispánja, GROSSINGER ISTVÁN, moóri járás szolgabirája.

Gömörmegye: N. ZABÓ GYÖRGY, Rimaszombat polgármestere.

Győr-megye: NAGY PÁL, Győr polgármestere, BÉLY JÁNOS Győr-megye tó-sziget- és csilizközi járásának szolgabirája, LIPPAI GÉZA, a sokoró-aljai járás szolgabirája.

Hajdumegye: CZEGLÉDI LAJOS, Hajdu-Szoboszló polgármestere.

Hévesmegye: DR. VAVRIK BÉLA, az egri tszék elnöke. HÁM GYULA, a gyöngyös-patai járás szolgabirája.

Hontmegye: HODOSSY IMRE, Hontmegye balogi-járas szolgabirája.

Hunyadmegye: BUDA KÁROLY, a lozsár-kitipi járás szolgabirája.

Jász-Nagykun-Szolnokmegye: ELEFÁNTI SÁNDOR, Jászberény polgármestere, KERÉK JÓZSEF, megyei főjegyző.

Kis-Küküllőmegye: HORVÁTH ALBERT, a radnóthi járás szolgabirája.

Kölozsmegye: BÓNIS ISTVÁN, megyei főjegyző.

Krassó-Szörénymegye: VORUB GYÖRGY, az uj-moldovai járás szolgab.

Maros-Tordamegye: DARKÓ ÁKOS, m.-vásárhelyi tisztii ügyész.

Mosonmegye: NEVECZKY JÁNOS, mosonyi ügyész.

Nógrádmegye: KÖVY TIVADAR, a b.-gyarmati ügyv. kam. elnöke.

Nyitra-megye: KUBINYI SÁNDOR, nyitrai polgármester.

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunmegye: SALAY SÁNDOR, czeglédi helyettes polgármester, STULITS ANTAL, Kalocsa város bírása, FÖLDVÁRY MIHÁLY alisp. megbízásából SZÉKELY JÓZSEF megyei főlevéltárnok.

Sárosmegye: GANZAUGH MIKLÓS, a siroakai járás szolgabirája, KUBINYI ANTAL, az eperjesi ügyvédi kam. elnöke, FÖZY SÁNDOR, az alsó-tárcaiz járás szolgabirája.

Somogymegye: VÖRÖS JÁNOS, kaposvári ügyész, TALLIÁN GYULA, a nagy-atádi járás szolgabirája.

Sopronmegye: DR. HÉRICS TÓTH JÁNOS, soproni törvszéki elnök. GERHARDT JÓZSEF, Sopron város ügyésze.

Szatmármegye: BÖSZÖRMÉNYI KÁROLY, szatmári polgármester. DR. FARKAS ANTAL, a szatmári ügyv. kam. elnöke, EÖTVÖS RÓBERT sz.-várallyai kerület szolgabirája.

talán teremteni — *hibákkal*, többek közt különösen a lajströmök gondos összeállításának elhanyagolásával; de valamint kikerülnek a zavarokat egy évszázad óta másutt, kikerülhetnek azok bizvást nálunk is az intézmény fontosságának megfelelő kormányzati lelkiismeretesség és körültekintés mellett.

Szebenmegye: SAVU MATÉ, a szászsebesi járás szolgabírája.

Temesmegye: KUSZLI JÁNOS, Szentamás törvénybírája.

Tolnamegye: PÁPÉ GYULA, Tolnamegye főjegyzője.

Turóczi megye: LEHOTZKY LAJOS, Turóczi megye alispánja.

Udvarhely megye: SOLYMOSSY KÁROLY, Sz.-udvarhely polgármestere.

Ung megye: KENDE PÉTER, Ung megye alispánja.

Vasmegye: GRIMM KÁROLY, Szomhathely polgármestere.

Veszprémi megye: SZENTE JÁNOS, Pápa város ügyésze.

Zemplén megye: VICZMÁNDY ÖDÖN, főjegyző, DÓKUS GYULA, A s.-a.-ujhélyi kerületi szolgabírája, MATOLAY ÉTELE Zemplén megye alispánja.

Zólyom megye: CHOVÁN LAJOS, Besztercebánya rendőrkapitánya. (Megjelentek a «Jogtudományi Közlöny» és a «Pesti Napló» 1882-iki évfolyamában.)

Azon vitában, mely az esküdtszék behozatala körül pro és contra foly, a döntő momentumok egyike az lesz, hogy melyik álláspont jár kevesebb szervezeti átalakítással és rázkódással.

Sulyt kell helyezni a kérdés ezen oldalára, mivel egyrészt az államéletben számtalan jogosult érv szól a mellett, hogy a már meghonosodott intézmények minél kevésbé bolygattassanak, és másrészt mivel nem tévesztjük szem elől, hogy bűnvádi eljárásunk rendszere kiválólag oly társadalmi osztályok tagjai által fog megállapíttatni, a melyek az államban elfoglalt állásuknál fogva az egészséges conservatív tendenciák fentartói; értjük a jogászi és első sorban a birói kart. Ma a közügyek iránti érzék nem oly élénk, hogy az esküdtszék kérdése, mely pár évtizeddel ezelőtt, épugy mint a szóbeliség, a nyilvánosság és a vádelv, alkotmányossági és szabadsági jelszó volt közép-Europában és nálunk is, a tömegeket fölvilanyozni alkalmas legyen. A jogászok *tapasztalataik alapján* fognak nyilatkozni a követendő irányról; a birói kar tagjai hivatva lesznek felelni azon kérdésre, vajon állásukban szükségesnek tartják-e a bizonyítási eszközök azon kiterjesztését, melyet az esküdtszék nyújt, vagy pedig lemondhatni vélnek róla. A tételt következőleg lesz utalva a törvényhozás Magyarország birái elé állítani: «Minthogy a szabad mérlegelés, a szóbeliség, a vádelv *és ezek mellett* a felelbezés elismerten nem lehetséges, ennél fogva vagy a felelbezési jogorvoslatot el kell ejtenünk, vagy a modern eljárás többi alapelveinek

létesítéséről kell lemondanunk: ha ily körülmények közt inkább a felebbezést mint helyettesíthetőt áldozzatok fel és ez esetben szükségesnek tartjátok az elsőfoku eljárás erősítése céljából magatok mellé az esküdteket, az ország kénytelen ezt megadni.» Ha erre az elsőfoku és a felső bíróságok kitünőségei olyképp nyilatkoznának, hogy lemondanak az esküdtszékről, kétségkívül súlyos votum lesz adva az intézmény ellen. Mi azonban feltehetni véljük, hogy ha *correcte a maga egészében* állittatik fel a kérdés, Magyarország birái nem fogják egykönnyen elutasítani maguktól az igazság megállapításának azon eszközét, mely eddig minden államban nélkülözhetlennek tartatik és mely, ha bűnvádi eljárásunkat valóban szabályozni akarjuk, annyiban is előnyt nyújt, hogy minden módoszatok közt relative a legkevesebb felforgatással jár.

Az esküdtszéken alapuló reform keresztülvihető a nélkül, hogy a fenálló birói szervezet kerete felbontatnék. Egyedül a legalsó fok érintetik, a mennyiben az elsőfoku szakbíróságok állásának emelése minden körülmények közt követelmény. S a mi a *laikus* elemnek némely oldalról annyira perhorrescált igénybevételét illeti, egy oly intézmény, mely úgy alkotmányos mint nem-alkotmányos államokban, monarchiákban és köztársaságokban üdvösen működve egyaránt feltalálható mindenütt, kétségkívül conservatibb felfogásnak felel meg, mint pl. a kormány-tervezeti reform, mely az ügyészségnek és az ügyészi hatalomkörnek oly mérvben való kiterjesztését és döntési joggal való felruházását veszi célba a mint az egy államban sem létezik, a fenálló birói szervezetet pedig eddigi keretéből kiemeli, közjogi alapjában és minden részeiben átalakítja.

Csak egyik pontjával az átalakításnak kívánunk itt bővebben foglalkozni. A többire már utaltunk.

A kormánytervezet kénytelen a budapesti kir. táblát decentralisálni.

Mit jelent a budapesti kir. tábla decentralisatiója Magyarországon? Conservatismust semmi esetre sem. Midőn 1868-ban

a polgári perrendtartás reformja alkalmából Horváth Boldizsár a kir. tábla decentralisatióját czélba vette, a képviselőház jogügyi bizottsága ennek határozottan ellene nyilatkozott.

«*Nem kerülhette ki a bizottság figyelmét azon körülmény sem, hogy a felosztás olyan vágyaknak is válhatnék gyuanyagává, melyek az igazságszolgáltatás veszélye nélkül teljesíthetők nem lennének,*» mondá jelentésében a bizottság, s a képviselőház az egyhangusággal határos többséggel hozzájárult a megtagadáshoz; csakis a nemzetiségi képviselők, élükön Dobrzanszky Adolf, szóltak a kormányjavaslat mellett.

Tudták, miért.

Semmi sem képes a különállási aspiratiókat annyira táplálni, mint bírósági vagy közigazgatási tömbök szervezése. Nem a kis testületecskék, milyen az esküdtszék, mely megalakul és 3 óra mulva eloszlik, birnak azzal a bizonyos centrifugális és centripetális politikai erővel, mely felold és összeforraszt, hanem igenis a tartományi jelleget fejlesztő dikasteriumok. (Vide: Horvátország és 1867-ig Erdély.)

Megengedjük, józanul nem tehető fel, hogy a budapesti kir. tábla szétbontása *szükségkép* ilyféle hatásokat fogna előidézni. Tudjuk, hogy sok függ a szervezés módozatától és a kinevezendő egyének megválasztásától. De ki állhat jót a jövőért? Ki meri biztossággal megmondani, hogy a mi nemzetiségi törvényünk határozatlan szabványai segélyével és gyenge kormányok elnézése mellett mivé nem fejlődhetik egy alvidéki vagy akár felvidéki kerületi tábla? Épenséggel nem lehetetlen, hogy ezen mostani decentralisatióval hintjük el magvát a talán évtizedek mulva kifejlődő politikai bonyodalmaknak.*

* És teszszük ezt egy theoretikus, egy képzelt szükséglet miatt. Mert illusio azt hinni, valamint illusiónak mutatkozott a külföldön is, hogy a középfoku bíróságoknál polgári vagy bűnügyekben a bizonyítási anyagot közvetlenül latolnák. Maga az előadmány pedig akár ügyvédi plaidoyer-vel megtoldva, akár a nélkül, épügy megtartathatik Budapesten mint a vidéki székvárosokban; az iratcsomót ide épügy el lehet küldeni, ügyvédet itt épügy lehet vallani.

A közbenső fok felállítása mellett, bármennyire kiterjesztjük is a fővárosban székelő harmadik fok hatáskörét, mindig laza lesz a szervezet, mert az első fok ténykedése, a mennyiben a harmadikhoz kivételesen fel is vitetik, csak a második fok kerülő útján jut ide. Ausztriában a másodfoku bíróságok daczolnak a legfelső fokkal, s Csehország «legfőbb» bírósága, a prágai Oberlandesgericht, annyira kelletlenül viseli a bécsi Oberster Gerichtshof német jogtudósainak nyügét, hogy már-már szakadásra kerül a dolog. A németországi és a francia másodbíróságoknak alig van érintkezések a központi bírósággal, s önállóságra való törekvésük folyton újabb támogatást nyer a jogfejlődés azon irányzatában, miszerint a két foku jogorvoslat egy fokuvá változik át. A háromfoku birói szervezet fenállása folytán bizonyos ügyek utolsó forumává ezen másodfoku bíróságok tétetnek, nehogy a munkától egészen elessenek; de minél érdemlegesebb és döntőbb hatáskör jut nekik, szétszórtságuk annál inkább képez anomaliát ugy a jogegység szempontjából mint egyéb tekinteteknél fogva is. Az összébbvonatás művelete aligha fog soká magára váratni.

A mi a külföldön csak ezután történik meg, az nekünk a budapesti kir. tábla centralisált szerkezetében már megvan. E kir. tábla idővel középfoku bíraskodását el fogja veszteni, a kisebb ügyekre nézve a kir. Curiával coordinált testületté, a kir. Curiának önállósított osztályává lesz, a mint bizonyos értelemben 1868-ig is az volt.

Ha a jelenlegi szervezet nem volna meg, fel kellene azt találni, annyira megfelel ugy polgári mint a bűnvádi perrendtartás jövődöbeli fejlődési irányának — és egyszersmind a magyar állameszme legsajátlagosabb követelményeinek.

Csakis *egy* szempont látszik igényelni a budapesti kir. tábla decentralisációját, s ez sem jogi szempont. A kerületi táblákra bizható az elsőfoku bíraskodás közigazgatási felügyelete; a kerületi tábla az igazságügyminiszterium expositurája volna s a táblai elnököknek nagyobb felhatalmazásokat adna a miniszter, mint a milyeket most ad a törvény-

székek elnökeinek, kik minden legkisebb közigazgatási vagy költségügyet is kénytelenek jóváhagyás végett felterjeszteni.

E rendszer kétségkívül javitaná az elsőfoku bíróságok adminisztrációját; az ügykezelés pontossá, az ügyek feldolgozása alaposabbá és individualisáltabbá tétethetnék. De nevezetes hátrányokkal is jár.

Először: az igazságügyminiszter elhárítja magáról nagyrészen a főfelügyeletért őt terhelő politikai felelősséget. Ha a másodfoku bíróságok elnökei vezetik az elsőfoku bíróságok ügykezelését, ezen elnökök jogosan befolyást is igényelhetnek a kinevezésekre és előléptetésekre. A hol ezen felügyeleti rendszer fenáll, a másodfoku bíróságok elnökei tényleg magukhoz ragadták a személyi kérdéseket és a hatáskörükbe eső ügyeket illetőleg csaknem nullifikálják a minisztert. *Másodsor:* a bíróság közigazgatási fokká változván át, lényegesen szenved közjogi állása. Az elnök nem csak bíró, hanem egyszersmind igen tág körre kiterjedőleg igazságügyminiszteriumi hivatalnok; másodsorba kénytelen helyezni bírói teendőit, annyira absorbeálják őt körutai és — mint Ausztriából nem egyszer áthangzik hozzánk — az alája rendelt bíróságokhoz intézett dörgedelmes köriratai. S szenved az elsőfoku bíróság függetlensége is a másodfokkal szemben. Minthogy a másodfoku bíróság az előléptetésre lényeges befolyást gyakorol, épen nincs kizárva, hogy az elsőfoku bírák propter bonum pacis jogi kérdésekben is alárendelik magukat. Alig pár éve, hogy egy osztrák másodfoku bíróság elnöke köriratilag figyelmeztette az elsőfoku bíróságokat, hogy bűnügyekben nagyon is enyhén ítélnék s elvárja tőlük, hogy ezentul szigorubbak legyenek; egy másik ugyancsak osztrák másodfoku elnök pedig az évi kimutatás nyomán a bagatell-bírák ítéltetését tette bírálata tárgyává. Maga a miniszter felügyelete e részben kevésbé veszélyes, mivel a miniszter messze van, és nem is igen nyílik alkalma feltűnés nélkül directívát adni. Végül *harmadszor:* ellene szól ezen rendszernek az, hogy egy-egy másodfoku bíróság területe *zárt* területté válik, melynek bírói kara önmagából

egészíti ki magát és ez által megszűnik az ország judicaturájában az az egészséges vérkeringés, mely a közigazgatási és kinevezési hatalmak összpontosítása útján létesül.

A belügyi és más közigazgatási ágak ilyen tartomány-szerű decentralisatiójának eszméje eddig még fel sem merült. S mi részünkről azt hisszük, ha lehet a fővárosból 63 megyét adminisztrálni, nem lehetetlen ugyanannyi törvényszék felett a főfelügyeletet gyakorolni.

Közigazgatásilag tehát a decentralisatio nem mondható feltétlenül szükségesnek; jogi tekintetben pedig nemcsak hogy a kitűzött felelősségi feladatoknak meg nem felel, de a bíráskodást és a birói állást a maga tisztaságából kivetkőzteti. Keresztülvitele a jelenlegi körülmények közt csakis annak volna kifolyása és külső jelensége, hogy az összetartó nagy intézmények atomisálását a vidéki központok helyi érdekeinek széthúzásával szemben az állam nem képes megakadályozni.

Az esküdtszék ellenfelei nyomós érv gyanánt szerepeltetik azon ellenvetést, hogy nálunk a fenálló sajtóügyi esküdtszék eddig nem volt képes a közvéleményben tért hódítani; bevált ugyan némileg mint politikai védbástya az innen-onnan jövő hatalmaskodások ellen, de igazságszolgáltatási tekintetben megbocsáthatlan hibákat követett el.

Hogy egy bírósági intézmény mennyire vert gyökeret, mennyire nem, az nem ítélhető meg biztosan azon hullámzatos hangulat szerint, mely az intézmény rendes működése közben mutatkozik. Kisebb-nagyobb elégületlenségek majd az egyik, majd a másik oldalról sohasem fognak hiányozni. De ép a magyar esküdtszékkel illetőleg jellemző és szerintünk megnyugtató az, hogy bár a verdiktek a legélesebb bírálatnak vannak kitéve folytonosan, valahányszor a hatáskör megszorításáról kezd beszélni a kormány, az elkövetett hibák elfeledvék s az intézmény védelme körül sorakozik az egész nemzet. Ez mindenre inkább mint bizalomvesztettségre mutat.

Hozzájárul, hogy esküdtszéki bíráskodásunk eredményeinek ki nem elégitő volta még nem is róható fel bűnül magának az esküdtszéknek. Az előfordult, kétségkívül sajnálatos jelenségek az intézmény lényegétől független egyéb körülményekben találják magyarázatukat.

A főhiány az, hogy az esküdtszék számára kiszabott hatáskör oly jellegű, mely az igazságszolgáltatási szempont érvényesülését nemcsak nem támogatja, de egyenesen hátrányára szolgál.

Az esküdteknek a bűnvádi biráskodásban való részvéte első sorban a ténykérdés nehézségei által válik jogosulttá. Itt ők azon téren mozognak, melyen teljesen otthonosak és melyre nézve a jogászbírónak nevezetes szolgálatokat tehetnek. Da mihi factum, dabo tibi jus. Ellenben midőn a tények jogi méltatásának sikamlós terére mennek át, itt már nagyon is szükség van arra, hogy az esküdtek bizalommal viseltessenek az elnök pártatlansága iránt és hajlandók legyenek elfogadni utmutatásait.

A sajtóügyeknél minden összejátszik, hogy ezen követelmények hiányozzanak. A fokozatos felelősség elve a ténykérdéseket csaknem teljesen kiküszöböli az esetből. Az esküdtek előtt rendszerint fictiók állanak; a vádlott bűnbak, vagy legalább is nem a főbűnös. A ténykérdések helyett még nem is jogkérdéseket, hanem rendőri és állambiztonsági abstract feladatokat kapnak megoldásra. És e mellett sokkal inkább önmagukra hagyatvák, mint a közönséges bűncselekményeknél. Mig az utóbbi esetben a szakbiróság elnökének mint kiváló állásu jogásznak szava természetesen igen nagy súlylyal bír előttük, a sajtóügyekben nem a jogászt és nem a társadalom biztonságának őret, hanem az államkormány érdekelt közegét látják benne. Minél kényesebb a tárgyalt ügy s minél közelebbről érinti a fenálló kormányzati rendszer létérdekeit, annál jobban elzárkoznak az esküdtek minden az államhatalmi körök részéről jövő befolyásolás elől, a minek következménye az, hogy tisztán saját ítéletökre vannak utalva és olykor jogosulatlan behatásoknak kitéve.

Ha ezekhez hozzáveszszük, hogy a becsületsértési és a politikai bűncselekmények feletti biráskodás a legnehezebb és legvitatottabb tere a fenytő igazságszolgáltatásnak; hogy ezen bűnesetek a véleményeltéréseknek még jogászok közt is nagyon tág tért engednek; hogy a sajtó mint alkotmányi és szabadsági garancia a polgárok rokonszenvére minden körülmények közt számíthat, s bizonyos szabadalmakat szive-

sen megadunk a sajtónak, hogy a nyilvánosság jótéteményeit élvezhessük; ha mindezt figyelembe vesszük és szem előtt tartjuk azt is, hogy az ily félig-meddig politikai természetű functiót teljesítő testületnél, milyen a sajtóügyi esküdtszék, a liszta összeállításánál is első sorban a politikai és pártszempontok irányadók: jogosultnak fog talán elismertetni azon fel fogás, hogy az ily szervezettől valódi értelemben vett biráskodást várni illusio.

Midőn a sajtóesküdtszékkel tett sajnós tapasztalatok az osztrák parlamentben a bűnvádi eljárás tárgyalásakor felhozattak, — mert ezen tapasztalatok mindenütt ugyanazok voltak, a hol az esküdtszéket kizárólag a sajtóüggyek számára hozták be — a tervezet szellemdús szerzője az izolált sajtóesküdtszéket egy sudár fához hasonlította, mely magános magaslaton a forró napnak és a viharoknak kiteve elveszti ellentállási erejét, holott ha körülötte erdő támad, ez megvédi és új fejlődésnek indulhat.

Magyarországon lényegesen fokozta a nehézségeket, melyekkel a sajtóügyi biráskodásnak megküzdenie kellett, az hogy egyrészt az 1848-tól 1867-ig fenállott absolutisticus és provisorius rendszerek folytán a kormányzati közegek iránti magatartás elvesztette minden objectiv mérvét és vajmi gyakran a dacz és a meghunyászkodás végleteteit mutatta, az esküdtszék életbeléptetése pedig 1867-ben oly hirtelen történt, hogy a kormánynak még annyi ideje sem volt, hogy a viszonyoknak megfelelő szabályzatot dolgozzon ki az eljárás számára. A közvélemény által sodortatva, csaknem változatlanul hatályba helyezé az 1848-ban hevenyében kidolgozott eljárási rendeletet, mely az akkori háborgó események hatása alatt készülvén, egyenesen ultra-politikai jelleggel ruházta fel az esküdtszéket és annak biráskodását.

A szakbíró nálunk nem adhat az esküdteknek semmi utmutatást, sőt az eljárási szabályzat kifejezett rendelkezése folytán — régi francia minta szerint — az elnök tartozik nekik a verdikt hozatala előtt megmondani, hogy a törvény annál fogva bizta

a vétkesnek vagy nem vétkesnek kimondását szabad és független polgárookra, «mert e kérdésben az ember élő lelkiismerete biztosabban ítél, mint a holt szabályok,» (63. §.) és ez által a szakbíróra maga az elnök azon bélyeget sűti, mintha az nem «élő lelkiismerete» szerint ítélne, a bizonyítékokat nem mérlegelhetné szabadon és nem volna «független polgár»; a törvénynek «férfiakhoz illő bátorsággal» való figyelmen kívül hagyására nézve pedig előre megadja nekik az absolutiót.

Az eljárási rendelet ezen valóban gyermekded felfogását támogatta az anyagi törvény pongyola és hibás szövegezése.

Az 1848-iki sajtótörvénynek — a büntetőtörvénykönyv életbelépte óta érvényből kihelyezett 10., 11. és 12. §-ai büntetést csak arra szabtak, a ki mást rágalmakkal illet. Ellenben a 24. §., mely a valóság bebizonyításának határát szabja meg, csakis «megbecstelenítő, meggyalázó, sértő *düllitásokról*» szól. A törvény egyik helyen csak rágalomról, a a másik helyen csak becsületsértésről emlékszik meg.

Ennek a sajtószerű szövegezésnek története következő.

A sajtótörvény azon szövegében, melyet a rendek táblája eredetileg elfogadott, a 10., 11. és 12. §§. így hangzanak:

10. §. Aki törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet *nem megbírdl, de meggyaláz vagy megbecstelenít*, két évig, stb.

11. §. Aki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót hivatalos tetteire vonatkozólag *nem megbírdl, de meggyaláz vagy megbecstelenít*, egy évig, stb.

12. §. Aki magánszemélyt *gyaláz meg, becstelenít meg*, 6 hónapig, stb.

A főrendiház a javaslaton némely módosításokat tett, melyek azonban nem ezen §-okra vonatkoztak, és a módosítások elfogadása végett a rendek táblájához visszaküldte a törvényjavaslatot. Mielőtt az ismét tárgyalatott volna a rendek tábláján, a ház bizottsága által több rendbeli új módosítás ajánltatt, melyek el is fogadtattak. Ezek közt van az

is, hogy a fenebbi három §-ban ezen szavak helyett: «nem megbírál, de meggyaláz vagy megbecstelenít» tétessék ezen kifejezés «rágalmakkal illet.» Ezen módosítást a rendek táblája a főrendiházhoz küldött üzenetében csakis azzal indokolja, hogy «az életbeni nyelv szokásból kiindulva, ezt czélszerűbbnek vélnők.»

Az eredeti szövegezés szerint tehát a 10., 11. és 12-dik §-okban a 24. §-ban használtakkal azonos kifejezések foglaltattak, s ezen kifejezések alatt, szemben azon körülménnyel, hogy a rágalmat a törvény azon szövege meg sem említi, kétségkívül a tágabb értelemben vett becsületsértést kell érteni. S midőn a 10., 11. és 12. §§-ban az eredetileg használt kifejezések helyett csakis «az életbeni szokás» kedvéért új kifejezés tétetett, melynek a 24. §-ban használt kifejezéssel correspondálnia kell, nem lehet egyebet feltenni, mint azt, hogy az előbbi kifejezés értelmét, a szélesebb értelmű becsületsértést, meg akarták tartani.

Azonban a módosítás után a törvény most már az általános kifejezés helyett, mely benne volt és mely legalább annyiban megállhatott, mivel valamennyi részleges fogalmakat magában felölelte, határozottan részleges fogalmat jelző kifejezést tartalmazott, a minek következménye az, hogy e törvényben szorosán véve csakis ezen egyik részre volt büntetés szabva, a másik részre pedig nem.

A gyakorlatban a bíróság itt-ott olyképen segített, hogy a 24. §-ra támaszkodva feltételezte, miszerint a rágalom alatt a törvény a becsületsértést is érti. De midőn a bíróság az esküdtekhez intézendő kérdéseket formulázta, pontosan a törvény 10., 11. és 12. §-ának szavait kellett használnia és a becsületsértést is rágalomnak nevezni, vagyis az esküdtek, ha a feltett kérdésre igennel akartak felelni, a sajtóügyi eljárás számtalan egyéb bűnösségi fictiója mellett nem egyszer még azon fictiót is kénytelenek voltak elfogadni, hogy *midőn rágalomban mondták bűnösnek a vádlottat, tulajdonképen nem rágalmat, hanem becsületsértést értettek alatta.*

Az *exceptio veritatis* kizárása is újabb és újabb zavarokat okozott. Az esküdtek, ha egyszer meggyőződtek, hogy a vádlott igazat irt, nem voltak képesek a törvény azon formalismusáig felemelkedni, miszerint az igaz megmondásáért bűnhődjék valaki.

A bíróságokat pedig annyiban terheli a felelősség, hogy a kérdések feltevésénél és szövegezésénél az esküdtek souverainitási hajlamaira táplálékot nyújtó gyakorlatot követtek és követnek máig.

A jogesetből, a mint az a bíróság előtt fekszik, a ténykérdés különböző terjedelemben metszhető ki. A *tiszta* ténykérdés egyedül arra vonatkozik, vajon a vádlott elkövette-e azon tettet, a melylyel vádoltatik. Az ilykép feltett kérdés semmi tekintettel sincs arra, vajon a cselekmény foglal-e magában büntetendő cselekményt, avagy nem. A *szélesebb értelmű* ténykérdés odairányul, hogy valamely esetben megvannak-e azon tényleges momentumok, melyek találkozásában a törvény valamely határozott büntetendő cselekmény tényálladékát látja. Ebben már benne van a jogkérdés egy része is; mert mihelyt kimondatik, hogy a cselekmény a büntetőtörvény ezen és ezen §-a alá esik, már nagy részben el van döntve a jogkérdés is. Ujabban úgy a doctrina mint a törvényhozások azon meggyőzésre jutottak, hogy sem a szűkebb, sem a szélesebb értelmű ténykérdés nem választja el elég határozottan azon részt, mely a jogesetből az esküdtek bíraskodása alá esik. Jelenleg tehát már eltekintenek az esetenek *organicus* felosztásától, és inkább külszerű felosztás van használatban, t. i. feltéteik a bűnösség kérdése és értetik ez alatt a tények és az azok *subsumptiója* feletti határozathozatal. Ezen reform következménye az, hogy nem szabad az esküdtekhez intézett kérdésekben külön a ténykérdést feltenni, és azután eltekintve a tényektől a bűnösség kérdését; hanem csak a bűnösség kérdése tétetik fel, melynek azonban magában kell foglalnia a tárgyalás alatt levő bűnügy konkrét megjelölését és a büntetendő cselekmény törvényes ismérveit.

A mi bíróságaink nem így járnak el. Három részre osztják a kérdéstevést; felteszik a tiszta ténykérdést, ezen kívül a szélesebb értelmű ténykérdést és végül az abstract bűnösségi kérdést, mely utóbbiban a ténykörülmenyekre semmi tekintet nincs.

A kérdéstevésnek ezen módja az érvényben levő esküdtzéki szabályzat által nem követeltetik meg. A szabályzat nem hagyja meg a bíróságnak, hogy külön kérdést tegyen fel a bűnösségre nézve; csak azt kívánja, hogy a tiszta ténykérdést külön válaszsza a szélesebb értelmű ténykérdéstől, vagyis hogy külön ténykérdés tétessék fel általánosságban arra nézve, vajon a vádlott követte-e el az incriminált cselekményt, és egy másik kérdést arra nézve, hogy oly bűnös természetű volt-e a cselekmény, milyennek azt a vádlevél állítja. A 61. §. azt mondja ugyan, hogy «a mondott kérdéseken kívül egyes esetekben más oly kérdések is fejlődhetnek ki a körülményekből, melyeknek az esküdtzék általi eldöntése szükséges,» de ez nem vonatkozhatik a bűnösség kérdésére, mivel itt egyes esetekről van szó, nem pedig általános szabályról.

Ha tehát rendszerint a szűkebb és a tágabb értelmű ténykérdésen kívül más kérdést feltenni nem szükséges, magától értetik, hogy ezen két kérdésben benne kell foglaltatnia a bűnösség kérdésének is, más szóval: *mihelyt el van döntve az a kérdés, hogy a vádlott a szerzője az incriminált cselekménynek és el van döntve az is, hogy ez oly beszámítható cselekmény, a milyennek a vádlevél állítja, megvan a bűnösség is.*

Még világosabban állítja a bíróság az esküdtek elé a dolgot az által, hogy a szélesebb értelmű ténykérdésbe egyenesen beleveszi a bűnösség fogalmát.

Ha a kérdéstevés ily módja nálunk behozatott volna, ez azonfelül, hogy az ellenmondások, melyek minden egyes ily esetenél könnyen érthető megbotránkozást szülnék a közönségben, elmaradnak, azon előnnyel is járna, hogy az esküdtek inkább kötve éreznék magukat a tárgyalás folyamán

bebizonyított tényekhez. A jelenlegi kérdéstevés ugyyszólván utalja az esküdteket arra, hogy a tényeket ne vegyék figyelembe. Ha a vétkesség kérdése a ténykérdéstől független külön kérdés, az esküdtek joggal gondolhatják, hogy bár a tényeket bebizonyítottaknak veszik, a vétkességet mégis tagadhatják.

Ezen tévedésnek kellett volna elejétől fogva mindenkép ellene működni; az esküdteknek a kérdés feltevése által szemök elé kellett volna állítani, hogy ha nem alapítják szavazásukat az előttök kifejtett tényekre, megszegik esküjüket és hogy nincs megengedve, miszerint az esküdtek, a tények tekintetében salválják lelkiismeretüket és kegyelmet osztogassanak.

Tizenöt év óta nem találkozott ügyész, a ki a bíróságtól a kérdéstevés helyesbítését követelte volna. A kormány is, daczára a szakbeli sajtó számos figyelmeztetéseinek,* nyugodtan nézte a veszedelmes praxist, habár rendeletileg mindenestre javíthatott volna rajta. Mintha csak le akarta volna járítani az esküdtszéket....

Felsorolhatnók még az eljárási rendelet és a gyakorlat számos egyéb hiányait. Különösen az esküdti lajstrom létrejöttének minden részeiben primitív módozata szolgáltathatna bő anyagot a bírálóknak; de megelégszünk e helyen még csak két pont kiemelésével, melyek némileg kiegészítik a kérdéstevéssre vonatkozólag mondottakat.

A bíróság soha nem tesz fel kérdést az enyhítő körülményekre nézve. Ha tenné, az esküdtek sokkal biztosabban és nyugodtabban latolhatnak a bűnösség kimondását, mivel minimalis tételre nyomhatnak le a büntetést; holott most azon kényelmetlen helyzetben vannak, hogy a «vétkes» szó kiejtésével ugyyszólván vakon elröpitik a nyilat. Daczára az általuk felismert tulnyomó enyhítő körülményeknek megtörténhetik, hogy a bíróság kiszabja a büntetést egész szigorral.

* Szerző ez iránti felszólalásai: Magyar Themis 1871. 54. l., 1875. 162 l., 1878. 3. l.

S az eljárási szabályzat — eltérőleg a külföld legtöbb törvényétől — nem ismeri a felső bíróságnak sem azon jogát, miszerint az elsőfoku bíróság által kiszabott büntetést leszállítsa. A büntetés mereven megmarad úgy, a mint egyszer kimondatott. Az esküdtek meg vannak fosztva még azon feltevéstől is, hogy ha az elsőfoku bíróság szigorubb büntetést fogna kiszabni, mint a mennyit ők megfelelőnek tartanak és a mennyit vádlott megérdemel, a felső bíróság méltányos lesz a kiszabásban. — —

Mi részünkről nem hihetjük, hogy ily körülmények közt, figyelembe véve azon rendes és rendkívüli nehézségeket, melyekkel az esküdtszék nálunk eddig megküzdeni kénytelen volt, a szakkörök még bármi értéket is kívánnának tulajdonítani azon következtetéseknek, melyeket bizonyos oldalról a sajtóügyi verdiktek eddigi irányzatából az *élet* és a *vagyon* felett ítélő esküdtszék eshetőleges magatartására levonni szeretnek.

Az esküdtszék legujabb hódító utjával és viszontagságai-
val szándékozunk még röviden foglalkozni, mivel ezekben
egész tömegét az intézmény mellett szóló érveknek találjuk.*

A modern esküdtszék területi terjedése mint forrásra
Angolországgra vezethető vissza. Az angol esküdtszék csaknem
változatlanul recipiáltatott *Északamerikában, Ausztráliában és*
a többi angol gyarmatokban; *Malta* és *Keletindia* joga szaba-
dabb átdolgozáson alapul.

Franciaországban az 1791. szeptemberi törvény, mely az
esküdtszéket behozta, még némileg ragaszkodott az angol
mintához. Feltaláljuk benne a rendőrségi és békebírói elő-
vizsgálatot, az ügyészség (ministère publique) mellőzése mel-
lett az actio popularist (dénonciation civique), az előkészítő
eljárás korlátolt nyilvánosságát, a vádjuryt, a merev szóbeli-
séget, az elítéléshez a csaknem egyhangúsággal határos több-
ség megkövetelését, stb. Lassankint azonban újabb törvények
utján az elővizsgálatból tünedeznek az angol reminiscenciák
és visszaállítatnak az 1670-iki Ordonnance szabványai, melyek

* Hogy a népbíráskodás nyomai visszavezethetők a legrégebb időkig;
hogy ezen intézmény a legalacsonyabb és a legmagasabb műveltségi
fokon feltalálható volt minden nemzeteknél addig míg szabadságukat el
nem veszítették, (mire nézve ecclatans példa a római nemzet); hogy a
közép- és ujkorban egész a mult század végéig különösen Angolország
fejlesztette ki az intézményt: ezeket bővebben fejtegetnünk felesleges,
Megtalálhatja az illető adatokat bárki minden kézikönyvben.

a forradalomig érvényben voltak. Midőn 1803-ban Napoleon megindította a bűnvádi eljárás reformját, a nagy küzdelmekben kifáradt nemzeti szellem már nem tudott ellentállni a reakciónak.

Napoleon először is a bíróságok véleményét akarta kitudni, és enquêtet tartott, melyben nyilatkozatra szólította fel valamennyi bíróságot, a legfelsőtől a legalsóig. A vélemények nagyon is eltérők és ingadozók lévén, az összegyűjtött anyagot az államtanács (conseil d'état) elé terjesztette, hol 1804. május 4-én kezdettek meg a tanácskozások Napoleon elnöklete alatt. Több ülésen át folytatott vita után, daczára a Napoleon által az esküdtszék iránt kifejezett aggodalmaknak, többséget nyert az intézmény. Erre Napoleon kijelenté, hogy a határozatot nem tekinti véglegesnek, és ha a részletes kérdéseknél nehézségek mutatkoznának, az elvi megállapodás revisio alá lesz veendő. Ehez képest a további tárgyalások folyamában többször felvetette a kérdést és újra kifejtette ellenérveit; de az államtanács hajthatatlan maradt, — mire Napoleon a következő szinleg belenyugvást jelző kijelentést tette: *L'opinion sur l'institution du jury paraît trop douteuse pour qu'en supprimant cette institution on n'excite pas des regrets.** Egyszersmind pedig elnapolta a tárgyalásokat. Czélzata, mint több író jelzi, az volt, hogy a közvéleménnyel időközben az esküdtszéket elejtesse. Három év lefolyása után (1808. január) ismét felvetetvén a munka, Napoleon első kérdése volt, hogy ujabban az esküdtek hogyan működnek. A főbíró (Grand juge) válaszolá: «*Qu'en general les jurés remplissent leurs fonctions avec beaucoup de faiblesse, qu'ils encouragent le crime par l'impunité.*» Erre Treilhard azon rövid megjegyzést veté ellene, hogy a büntettek kevesbedtek; Bérenger pedig hozzá tevé, hogy az utóbbi években nem jött nyilvánosságra igazságtalan elítélés esete. NAPOLEON: *Il ne s'agit pas de rétablir la pro-*

* ESMEIN. Histoire de la procédure criminelle en France.

cédure secrète. TREILHARD: *On y arrivera infailliblement par la force des choses.* NAPOLEON: Il serait fort bizarre que, pour le plus mince intérêt civil un citoyen eut la ressource d'être jugé successivement par deux tribunaux et que lorsque il s'agit de son honneur et de sa vie, ne lui laissât qu'un seul degré de juridiction. TREILHARD: Au criminel il y a aussi deux degrés, puisque le pévenu est examiné par le jury d'accusation et par le jury de jugement. NAPOLEON: Ce ne sont pas là deux degrés.

Az államtanács az esküdtszék mellett maradt. Egy hónap mulva a kérdés újra felvettétvén, a következő apostrophával lépett fel JAUBERT, az esküdtszék egyik meghatározottabb ellenfele: Il ne se dissimule pas que dans le conseil l'opinion paraît formée, qu'on est décidé à maintenir le jury et qu'il ne reste de contre-poids a ces suffrages imposans *que le genie et la puissance de la Majesté.* Mire Napoleon most már határozottan az esküdtszék mellett nyilatkozott és pedig a következő érveléssel: Sa Majesté dit qu'elle préfairait l'ancienne legislation a un systeme ou les mêmes juges prononceraient toujours comme jurés; l'habitude les endurcirait, et néanmoins l'accusé n'aurait plus les mêmes garanties qu'autrefois. Il faut que les fonctions de jurés ne soient remplies que rarement par la même personne. A mi a mai szólásmód szerint annyit jelent, hogy a bizonyítási szabályoknak mint garantiának elesése után a birói tisztet nem állandó, hanem váltakozó egyénekre kell bizni. Negyedszer hozta az államtanács az esküdtszék fentartása iránti határozatot, és immár meg is maradt mellette.

Azonban a többség nem volt képes többet megmenteni, mint az ítélő juryt. A vád alá helyezési jury elejtetett, az elővizsgálat a régi forradalom előtti inquisitorius törvény értelmében szabályoztatott és némely politikai természetű bűncselekményekre nézve speciális bíróságok állittattak fel.

Ezen az angol és a régi francia felfogás közötti

compromissumon alapuló törvény képezi közvetlen forrását a későbbi *continentalis codificatióknak*.*

Maga Napoleon a francia bűnvádi eljárást behozta *Hollandban, Belgiumban és Németország némely területein*. Hollandban és Belgiumban az 1814. nov. 6. rendelettel az esküdtszéket megszüntették; 1830-ban Holland esküdtszék nélküli bűnvádi eljárást létesített, mely azonban úgy HAUS mint NYPELS szerint nem elégített ki senkit; 1862. és 1863-ban sikertelenül megkísérelt ujlagos átdolgozások mutatják legjobban, mint Nypels mondja: *combien il est difficile de regler convenablement sans le jury la procédure du grand criminel*. (L. bővebben GLASER: *Handbuch* 15. §.)

Brasília (1832), *Görögország* (1834), *Portugal* (1844) elfogadták a francia juryt és *Belgium* azonnal Hollandtól való elszakadása után ismét behozta. S hogy az esküdtszék még ma is mindig hódít Belgiumban, azt mutatja a következő tény. Belgiumban az utóbbi évek alatt a vádtanácsok *correctionalisatio* utján számos büntettet elvontak az esküdtszéktől s ezek hatáskörét ily módon megnyirbálták. A bíróságok ezen eljárása visszatéttséssel találkozott, mivel azon czélzatot vélték belőle kivehetni, hogy az oly esetek, melyek az esküdtszéknel felmentéssel végződtek volna, a szakbírósághoz utasittassanak, a hol az elítélés valószínűbb. A bűnvádi eljárás reformja tárgyában összeállított bizottság ennek következtében a *correctionalisatió*nak ellene nyilatkozott. A kormány magáévá tette a bizottság álláspontját s a törvényhozás elé terjesztett javaslatában az esküdtszéknek előbbi hatáskörét helyreállítja.

Behozatott az esküdtszék *Olaszországban* (1848—1859). *Romániában* (1864.) és *Oroszországban* (1864). *Spanyolország*

* Franciaországban az óta csekélyebb módosításokkal még ma is fenáll az 1808-iki törvény. A mult év elején nyujtott be az igazságügyminiszter törvényjavaslatot a polgári elemnek a *correctionalis* (középsúlyosságú) bűncselekményekre való kiterjesztéséről. Négy polgár bevonása van czélba véve, kik egy bíró-elnök vezetése alatt működnek. A felebezés jogorvoslata, mely eddig ezen ügyekben fenáll, a javaslat szerint ki van zárva; csak semmiségi panasz adatik.

is behozta 1870—1875-ben, de már 1873-ben kiküszöböltetett a szóbeli és nyilvános eljárással együtt; majd ismét az 1880. május 6-iki kir. rendelet a bűnvádi eljárás revisióját megindítván, az esküdtszék létesítése ujlag célba van véve.

Schweiz legtöbb kantonjában az esküdtszék meghonosodott.

Dánországbán, hol még mindig az inquisitorius rendszer áll fen, most foglalkoznak az esküdtszék behozatalával (L. *Annuaire de Legisl. Comparée.* 1881.). Az 1875-ben közzétett javaslat különösen azon sajátosságára érdemel figyelmet, miszerint a legsúlyosabb bűnesetekben és a politikai vétségekben az esküdtszék kötelezőnek mondja, a többi esetekben pedig a vádlottra bizza a választást az esküdtszék és a törvényszék között. (GEYER: *Lehrbuch* 44. §.)

Svédországban 1815. óta a sajtóügyek számára fenáll az esküdtszék; a többi bűnügyekben és a magánjogi perekben szakbíró vezetése alatt 7—12 polgár ítél; az eljárás hasonlít a Schöffengericht eljárásához. (GEYER: *Lehrbuch.* 44. §.)

Németország particuláris államai 1848. után legnagyobb-részt behozták az esküdtszékét majd szűkebb majd szélesebb hatáskörrel. Midőn a hetvenes évek elején tervben volt, hogy a német birodalom számára készítették bűnvádi eljárás, három nagy párt állott egymással szemben. A birodalmi kormány a Schöffengericht behozatalát vette célba minden bűncselekményre nézve; szerinte a behívott 2—8 polgár (Schöffe) a szakbírákkal egy kollegiumot képezne és egyszersmind résztvenne a processuális végzések és a büntetés kiszabása iránti határozat hozatalában; a polgári elem a szakbírákkal szemben mindig többségben volna és nemcsak a büntettek feletti bíraskodásnál alkalmaztatnék, hanem egyöntetűen a vétségeknél és a kihágásoknál is.* A kormányval szemben állottak az esküdtszék hívei, kik azon-

* A Schöffengericht intézménye a német birodalmi kormány által célbavett szervezet alapján az óta elterjedt némely keleti államban (Szerbia, stb.). — A kérdést a Magyar Jogászgyűlés állandó bizottsága VAJKAY KÁROLY indítványára kitűzván a legközelebbi jogászgyűlés napirendjére, lesz alkalma a magyar jogászvilágnak a polgári elem

ban csak a büntettek iránti rendszerre nézve tudtak compact pártként fellépni, a vétségek és kihágások tárgyalásánál megoszlottak, — egyik rész a Schöffengerichtet pártolta, másik a szakbirói eljárást felebbezéssel. Hoszas és kinos alkudozások után létrejött egy oly combináció, mely szerint minden párt győzött — részben. Behozták ugyanis az esküdtzéket a súlyos bűncselekmények számára, revisio jogorvoslatával a Reichsgerichthez; a Schöffengerichtet a legkisebb súlyu bűncselekmények számára, felebezéssel a törvényszékhez és revisióval az Oberlandesgerichthez; öt tagu szakbirói tanácsokat a középsúlyosságú bűncselekmények számára, revisio jogorvoslatával a Reichsgerichthez.

Mintha csak valamennyi rendszer számára kísérleti állomásokat akartak volna felállítani.

S a tények az óta meg is feleltek már a feltett kérdésre.

A *tiszta szakbiróságok* ügyköre kifogyhatlan panaszok tárgyát képezi jogászok és nem jogászok részéről. Birodalmi egyesület alakult a bajok orvoslására: Verein für Rechtsschutz und Rechtsreform. Alkalmi és vándorgyűlések tárgyalják folyton a kérdést. A jogi közlönyökben állandó rovat az ötös tanácsok bírálata.

A megjelent számos szakbeli értekezés némelyikéből jellemzésül ideigtatunk néhány mondatot.

PETERSON kölni államügyész ezeket írja a Goldtammer-féle *Archiv*-ban:

«In neuester Zeit hat in weiten Kreisen eine lebhaftige Agitation für die Wiedereinführung einer zweiten Instanz in Strafkammersachen sich geltend gemacht, welche weniger aus Laienkreisen hervorgegangen zu sein scheint. Wenn man dieser Agitation gegenüber erwägt, dass bezüglich der wichtigeren Schwurgerichtssachen *niemals* eine ähnliche Bewegung

részvételének ezen módozata felett is nyilatkozni. Szerző több ízben kifejté érveit ez intézmény tekintetében és kimutatni törekedett, hogy a Schöffengericht az esküdtzéki szervezetnek mé'yen alatta áll. (L. többek közt Magyar Themis. 1874. 274. és 281. l.)

zu Tage getreten ist, bei diesen vielmehr eine zweite Instanz allgemein für unangebracht und *unnöthig* angesehen wird, so liegt der Schluss nahe, die ganze jetzige Agitation auf das zeitgemässe Mistrauen gegen eine Aburtheilung durch ein nur aus Berufsrichtern zusammengesetztes Collegium zurückzuführen.

Conclusiója a következö: «Der schwerfällige Apparat der Schwurgerichte, bei dem schon jetzt oft genug die aufgewendete Zeit und Mühe, die von den Geschwornen getragene pecuniäre Last und die vom Staat zu zahlende Kostensumme in gar keinem Verhältniss zum Endresultate stehen, kann unmöglich noch in weitere Gebiete eingeführt werden. Ebenso wenig erscheint es denkbar, das Laienelement wieder von der Rechtsprechung auszuschliessen und dasselbe ganz in die Hände von Fachrichtern legen zu können. Eine derartige Einrichtung würde mit der öffentlichen Meinung nicht übereinstimmen» tehát átalánosítandó a Schöffengericht.

Ugyanezen álláspontot foglalja el FULDA törvényszéki bíró.* Kiindulási pontja tisztán elvi. «Die Liebe des Volkes — mondja szerző — für seine Gesetze und Gerichte und seine Hochachtung vor der Rechtspflege kann sich nicht vollendet gestalten, nicht segensreich gedeihen, solange das Volk nicht selbst bei Ausübung der Rechtspflege mitwirkt. Je mehr mit verständnisvollem Sinn die Völker in unmittelbarer Weise bei Fortbildung und Anwendung ihrer Gesetze mitwirken, desto tiefer gründet sich in ihnen das Bewusstsein ihres politischen Werthes.»

GEYER müncheni tanár (*Deutsche Revue* 1883. 5. füzet) következöleg nyilatkozik a kérdésben:

«Dass die Klagen laut ertönen und gewichtige Stimmen gegen das Verfahren erhoben werden, im welchem ausschliesslich rechtsgelehrte Richter zu urtheilen haben, ist jedenfalls ein beachtenswerthes Zeichen der Zeit.— — — —

* *Zeitfragen des Christlichen Volkslebens*. 53. füzet.

Beileibe aber keine Berufung! Sie würde nur die Schriftlichkeit und die inquisitorische Praxis fördern.»

SCHWARZE főállamügyész (*Gerichtssaal.* 1883.): «Die Strafkammer ist ein in den Personen ständiges Gericht. Und hierin liegt ein schweres Gebrechen. Die Frische der Auffassung, wie in der Beurtheilung des Straffalles im Ganzen und in den einzelnen Theilen und Beziehungen derselben ist in hohem Grade gefährdet.... Die Ständigkeit der Mitglieder erleichtert zwar äusserlich die Erledigung der Arbeit, schädigt aber die Qualität der Leistung, indem sie den Einfluss solcher Maximen, die viel verderblicher wirken, als diess jemals durch die gesetzlichen Beweisregeln geschehen, befestigt und unangreifbar macht.»

Végül utalunk MITTELSTÄDT lipcsei legfőbb törvényszéki bírónak a *Preussische Jahrbücher* című folyóiratban megjelent dolgozatára, melyben szerző azt írja, hogy ő egyáltalában nincs ugyan elfogulva az esküdtszék u. n. palladiuma iránt és igen skeptikus nézeteket vall a polgári elemnek a bűnvádi eljárásban való részvételéről, de a laikus elem részvételének a középfoku cselekményekre való kiterjesztését a gyakorlati politika követelményének tekinti. Indokolja ezt különösen azzal, hogy a szakbírónak igen erős hajlama van a bizonyítási kérdést és a bűnösséget is tisztán chablonszerűleg méltatni; hogy folytonosan siet; hogy iparkodik az ülés számára kitűzött bűneseteket mindenkép bevégezni; hogy hosszabb ideig együtt működő bíróság tagjainak egyes individualis sajátosságai lecsiszolódnak és lassankint a bírói habitus, munkarendszer, hivatali jelleg és gondolkodási mód bizonyos azonossága fejlődik ki. Szerző azzal zárja be értekezését, hogy a birodalmi legfőbb törvényszék tagjai aggodalmakkal vannak eltelve a törvényszékek ötös tanácsai által vezetett bűnügyi judicatura állapota iránt.

Igy állanak a dolgok Németországban öt évvel a törvény meghozatala után.

Nem kevésbé tanulságos *Ausztria* példája.

A 48-as márcziusi napokban tett ígéretnek folytán 1850-ben azon tartományok számára, melyek a német szövetséghez tartoztak, behozatott az esküdtszéki eljárás; (Galicziában és Velenzében érvényben maradt, *Erdélyben* pedig 1850. márcz. 13-án decretáltatott az *1803-iki törvény*; Magyarország számára ideiglenes intézkedések tétettek, melyek az 1850-iki osztrák perrendtartáshoz közeledtek, az esküdtszéket kivéve). A csakhamar bekövetkezett reactionarius áramlatnak azonban utjában állottak az érvényben levő bünvádi eljárási elvek s már 1851. évi december 31-én a «Grundsätze für organische Einrichtungen in den Kronländern des Osterr. Kaiserstaates» czimű rendeletben az inquisitorius rendszert, a nyilvánosság korlátozását, az esküdtszék mellőzését és «a vád alóli felmentést» vették kiindulási pontul. Az 1852. január. 11-én megjelent rendelet, mely az esküdtszéket tényleg megszüntette és helyébe hattagu szakbirói tanácsokat szervezett *felebezellen ítélletekkel*, még nem létesíté ugyan a kitűzött vezér-elveket; de feltaláljuk azokat egytől egyig az 1853. jul. 29-iki törvényben, melyről több ízben megemlékeztünk.

Alig hogy az alkotmány 1861-ben megadatott, a kormány első teendői egyikének tekinté a bünvádi eljárás reformjához fogni. Glaser, akkor bécsi tanár, bizatott meg előbb egy emlékirat szerkesztésével, később magának a törvényjavaslatnak kidolgozásával. Párhuzamosan élénk irodalmi harcz folyt az esküdtszék kérdése felett. Az esküdtszék mellett küzdött első sorban maga (Glaser; ellene Hye-Glunek, az 1853-iki törvény szerzője, kinek fényes irálya, erős közvetlenségű és a concret adatok tömegére támaszkodó vitatkozási modora az általa közrebocsátott értekezéseket az esküdtszék minden ellenfele számára az érvek kútforrásává tette. A két név két polust jelentett azon időben. És a sors úgy hozván magával, hogy három évvel később (1867. közepe táján) Hye-Glunek igazságügyminiszterré lett: ő maga *terjesztette a Glaser által kidolgozott és esküdtszéki alapon nyugvó bünvádi eljárás javaslatát a birodalmi tanács elé.* Hye a tudós tántorithatlan meg-

győződéssel küzdött volt a tiszta szakbiróságok mellett; de Hye az alkotmányos állam minisztere nem volt képes kivonni magát azon ezer és ezer gyakorlati érv sulya alól, melyek az esküdszéket mint egyedüli és kikerülhetlen megoldást állítják fel.

Hye csak fél évig maradt miniszter: nem kísérhette a javaslatot további viszontagságos utain. Négy év múlva utóda lett az igazságügyminiszteri székben Glaser, és ő — ugy az alsó ház bizottságában mint a plenumban nagy küzdelem mellett, az urak házában az egész miniszterium részéről a kabinetkérésnek felállításával — keresztülvitte a javaslatot.

A törvény 10 év óta életben van s legnagyobb dicsősége az, hogy eddig lényeges és alapos kifogás csak *irálya* ellen tétetett; *határozmányai* Európaszerte el vannak ismerve mint az eljárási elveknek eddig legészszerűbb és a gyakorlati követelményeknek leginkább megfelelő rendszere. Minden állam törvényhozási termei viszhangzanak dicsőítésétől, hazájában pedig az utóbbi husz év igazságügyi törvényei közt az egyedüli valóságos nagyszabásu vívmánynak tekintik.

FÜGGELÉK.

A bűnvádi eljárás javaslatának jogorvoslati rendszere.*

A modern bűnvádi eljárás constructiójának alapeszméje az, hogy az előkészítés lehetőleg rövid legyen s a vádlott minél előbb ítélő bírása elé állíttassék. A repressio és a védelem minden eszközei és az anyagi igazság garantíái egy ponton, az esküdszéki bíróságban, vannak letéve. Ha ezen bíróság kimondotta a nem-bűnöst, a vádlott nem üldözhető tovább; a hatalom közegeinek nincs joguk nyugtalanítani valakit egy cselekményért, melyre nézve az illető egyén ártatlannak nyilvánított. A bíróság határozata corrigáltathatik a vádlott előnyére, de hátrányára soha.

Ezen irányelveknek felel meg ma Európának minden bűnvádi eljárása.

A mi javaslatunk codifikátora az ellenkező utat követi. Szétdarabolja az eljárást és a döntő hatalmat.

Az első fokot gyengítvén az esküdtek kizárásával, bizalmatlanná válik iránta, s ugyyszólva csak előkészítő forumnak, a felsőbb fok vizsgáló közegének szervezi. Definitiv hatályt semmi tekintetben sem tulajdonít az első fok által kimondott ítéletnek; megengedi annak megtámadását felebbezéssel és

* Jogt. Közl. 1882. 1. sz.

semmisségi panaszszal in pejus, s a felmentett vádlottat vizsgálati fogságban tartja.

A szintén csak részleges garantiákkal ellátott másodfokú bíróság sem részesül nagyobb bizalomban; felmentő ítéleteit megtámadhatja a korona-ügyész; sőt rendkívüli semmisségi panaszával felforgathatja a Curia a kir. táblának jogerejüvé vált egész judicaturáját.

Az ügyészégi fokozatok egymáshoz való viszonya ugyanígy van szervezve. A kir. ügyész által bejelentett jogorvoslatot csak az ellenőrző főügyész vonhatja vissza, a főügyész által benyújtottat pedig csak a korona-ügyész.

Ezen uralkodó irányánál fogva a javaslat jogorvoslati hasonlíthatlanul nehézkesebbek és complicáltabbak, mint a milyen a ma általánosan elfogadott revisionalis rendszer, a nélkül hogy távolról is elérnék az egyéni szabadság és az anyagi igazság garantiáinak azon mértékét, melyet az utóbbi nyújt.

Nem is hiszszük, CSEMEGI KÁROLY *a jogász* komolyan feltehetné, miszerint az ország ezt az ő bűnvádi eljárását életbe léptethetné. CSEMEGI KÁROLY sokkal jobban tudja, mint mi, hogy ilyesmi a specialis magyarországi viszonyokban nem találja indoklását. — — —

Bemutatjuk a javaslat jogorvoslati gépezetét.

A jogorvoslatok fő-nemei ezek:

1. a *semmisségi panasz*, mely kiterjed többek közt azon esetre is, ha a büntetés az enyhíthő vagy súlyosító körülmények mellőzésével vagy nem kellő mérlegzése mellett állapított meg (a rendes büntetési tétel keretén belül is.)

2. a *felebbezés*, mely egyedül a ténykérdésre van szorítva.

A jogorvoslatok foruma, ha semmisségi panasz és felebbezés használtatik, a királyi tábla; ha pedig csak semmisségi panasz használtatik, a Curia. Ha a kir. táblához semmisségi panasz és felebbezés adatik be, és a kir. tábla a semmisségi panaszt alaposnak találja, ezen határozata ellen újlag semmisségi panasznak van helye. És ha a Curia az így másod-

izben megtámadott elsőfoku eljárást alakilag helyesnek találja, és a táblának semmisítő határozatát megsemmisíti, a tábla csak akkor megy bele az érdemleges tárgyalásba.

Mindkét jogorvoslattal élhetnek a következő személyek:

1. a vádlott,
2. a kir. ügyész,
3. a magánvádló,
4. mindazon személyek, kiknek jogára vagy jogos *érdeke*re vonatkozólag az ítélet sérelmes rendelkezést vagy *kijelentést* tartalmaz.

Ez annyit tesz in praxi, hogy az ítélet ellen körülbelül a fél ország élhet perorvoslatokkal. Ha a vádlott fel van mentve, vagy valakinek nézete szerint nem elég súlyos büntetést kapott, a felebbezési stadiumban kezébe veheti az üldözést.

A jogorvoslat bejelentésének határideje 5 nap. A főügyészség azonban jogosítva van 30 nap alatt bármely jogorvoslatot bejelenteni, és pedig akár élt a kir. ügyész perorvoslattal, akár nem. Az állam közege hatszor annyi időt kap a támadásra, mint a vádlott a védelemre.

A bejelentésre szánt 5 nap letelte utáni 15 nap alatt a perorvoslatot használó fél benyújthatja az írásbeli panaszpontokat. Ezen 15 nap letelte után a beadott panaszpontok kiadatnak az ellenfeleknek ellenvetéseiknek 15 nap alatti megtétele végett. Az ügy tehát 35 napig hever a táblához való felküldés előtt. Sőt ha a főügyész a harminczadik napon beadja a maga perorvoslatát, ez esetben 45 nap telik el az ügy továbbvitele nélkül.

Ezen 35, illetőleg 45 napnak végzetes hatása van a vizsgálati fogság meghosszabbítására is. Ha ugyanis az ügyész vagy a *magánvádló* az ítélet kihirdetésekor kéri a vizsgálati fogság további fentartását, a bíróság elrendelheti azt. A vádlott még ha *felmentetett* is, vizsgálati fogságban várja, míg az ügyészség, főügyészség, a magánvádló és bármely érdekelt fél panaszpontokat és ellenvetéseket váltanak.

Ezen idő leteltével az iratok felküldetnek a királyi táblához, és mint csatolmányt felküldik a vádlottat is.

A királyi tábla csak akkor veheti fel az ügyet, ha már a vádlott a tábla székhelyére megérkezett.

Először is zárt ülésben azt dönti el a kir. tábla, vajon a jogorvoslat megengedhető-e vagy a limine visszautasítandó.

Ha nem utasítja vissza, következik a tárgyalás *második* szakasza az iránt, vajon a kir. tábla előtt új főtárgyalás rendelendő-e el.

A bizonyítási anyag *minden reproductiója nélkül* elvethető a felebbezés, és hely adható a semmiségi panasznak, és pedig azon részének is, mely a büntetési tétel tulmagassága vagy tulenyhessége ellen irányul. Ebben találjuk meg annak indokát, hogy miért kellett a felebbezésből kivenni az enyhítő és súlyosító körülmények latolását és áttenni a semmiségi panaszba, melynek tárgyalására reproductio egyáltalán nem szükséges.

A királyi táblai tárgyalás ezen második szakánál a két fél plaidirozhat, a szónoklatok eredménye azonban legfelebb az lehet, hogy kételyt támaszt a bíróságban a bizonyítási anyag egyik vagy másik részének megállhatósága iránt, a minek következtében a bíróság a megingatott pont elszigetelt reproductióját s eshetőleg a bizonyítási eljárás újabbi kiegészítését elrendeli.

A tárgyalás *harmadik* szakasza a kir. tábla által elrendelt új bizonyítási eljárás. Ezen harmadik szakasz több *alszakaszra* fog oszlani. Ha t. i. a fél az egész reproductiót kívánta s a tábla a részleges reproductiót rendelte el, és ezen részleges bizonyítás megingatja az illető pontokat, ebből joggal új érvet meríthet a reducáló fél arra, hogy a többi részek is ismételtessenek; mert ha egy pontban hamis tényeket vett alapul az első bíróság, közel fekszik, hogy a többire nézve ugyanaz forog fen. A reproductio tehát folytatandó és új tárgyalás rendelendő, és ez ismétlődhet annyiszor, a mennyiszor.

Ha mindez megtörtént, következik a tárgyalás *negyedik*

szakasza, t. i. ismételt plaidoyer a darabonként történt résztárgyalások eredményeinek méltatására.

Csak ez után hozatik meg a táblai ítélet, melynek fundamentumai: 1. az elsőfoku főtárgyalási jegyzőkönyv, 2. az elsőfoku ítélet és indokai, 3. a perorvoslatot használó és ellenfeleinek panaszpontjai és ellenvetései, 4. a táblai előadó referatuma, 5. a perorvoslatot használó és ellenfeleinek összes perbeszédei, 6. a résztárgyalások eredményei. Ha figyelembe vesszük, hogy minden eljárási szakasznál és alszakasznál változhatnak a táblai bírák, s hogy ha ugyanazon bírakat össze is lehetne hozni, azoknak feje nem káptalan: akkor képzetet alkothatunk magunknak, hogy mennyire felel majd meg az a táblai ítélet a szóbeliség és az anyagi igazság követelményeinek.

A táblai ítélet *meghozatala* is nem csekély nehézséggel fog járni. A tervezet 533. §-a szerint a tárgyalás azon sorrendben folytatódik, hogy a semmiségi panasz feletti tárgyalás és *határozathozatal* a felebbezés fölöttit megelőzi. Ha már most az ügyész semmiségi panasz a cselekmény másképeni minősítését vagy a büntetés felemelését kéri, a vádlott felebbezése pedig felmentésre irányul: előbb dönt a tábla a qualificatio és a büntetés tárgyában és csak azután tárgyalja és dönti el a bűnösség vagy büntelenség kérdését. Így boszulja meg magát a semmiségi panasz denaturalisálása.

A táblai ítélet ellen semmiségi panasz használható ugyanazon indokokból és ugyanazon személyek által, mint az elsőfoku ítélet ellen. Ha a kir. tábla az elsőfoku eljárás ellen beadott semmiségi panasz elvetése után az érdemet is letárgyalta és ítéletet hozott, és ha a további semmiségi panasz folytán a Curia megsemmisíti a másodizben alaki szempontból megtámadott elsőfoku eljárást: akkor mindaz, ami eddig első és másodfokban történt, összedől s újra kezdődik a tárgyalás.

A Curia előtti képviseletre a külön curiai ügyvédek intézményét állítja fel a tervezet. Azonban a curiai ügyvéd, még ha bejelentetik is, nem idéztetik meg a tárgyalásra,

«Értesítése a tárgyalási határnapot kitűző végzésnek kifüggesztése által a Curia épületének a nyílt téren levő helyén eszközöltetik; a korona-ügyész mindazonáltal a tárgyalás tárgyáról és határnapjáról a végzés egy példányának kézbesítésével értesítendő; az ülés nem napolható el a miatt, mert valamelyik fél vagy képviselője nem jelent meg; a korona-ügyész azonban minden esetre meghallgatandó.» Így van ez szóról szóra a tervezetben.

A mennyiben *új körülmények megállapítása vagy új bizonyítékok szükségesegek vagy az eddigiek kiegészítendők*, a Curia a szükséges adatok vagy bizonyítékok beszerzésére valamelyik kir. táblai vagy elsőfoku bírósági tagot utasíthat. A Curia tehát nem csupán juris kérdések megállapítására szorítkozik, hanem önálló ténybeli vizsgálatot rendel el, még pedig *comissarie*.

És mindezen idő alatt a vádlott ül a vizsgálati fogságban a kir. tábla székhelyén, habár úgy az első mint a második fok felmentette őt. Az ügyész, valamint a *magánvádoló* egyszerűen perorvoslatok közbevetése által évekig tartó vizsgálati fogságot róhat a vádlottra, vagyis a vádló büntethet.

Ezek a rendes jogorvoslatok. Következik a *rendkívüli* semmiségi panasz a törvény egységes alkalmazása végett.

A korona-ügyész jogositva van a büntető bíróságnak felmentő vagy elítélő *jogerejű* ítéletei ellen a törvény megsértése miatt, annak egységes alkalmazása végett, semmiségi panaszt az esetben is használni, ha ezt a perorvoslatok használatára jogositottak közül egyik sem használta, kivéve azon pereket, melyekben már a Curia is érdemileg határozott.

Ezen jogorvoslatra nézve *időhatár nincs*. A korona-ügyész használhatja azt évtizedek mulva is. A Curia tárgyalására a (volt) vádlott nem idéztetik meg. A korona-ügyész a semmiségi panasz indokait szóval fejt ki. Ha a Curia a semmiségi panaszt alaposnak találja, indokolt határozatában kimondja, hogy a semmiségi panasz tárgyát képező ítélet vagy határozat által a törvény megsértetett, vagyis kimondja, hogy egy bizonyos egyén, a ki hajdanában egy vád alól felmen-

tetett, bűnös. A büntetést ugyan rajta nem hajtja végre, de moráliter megöli. A gyakorlatban ez oda is vezethet, hogy a kir. tábla felmentő ítélete ellen a főügyész nem fog használni rendes semmiségi panaszt, hanem jogerejévé hagyja válni az ítéletet, és használja később a korona-ügyész a rendkívüli semmiségi panaszt, és tárgyal az ellenfél meghallgatása és tudta nélkül. —

A bűnper chaotikus hosszú procedura körében vándorol ide-oda, s maga után vonszolja mindvégig az ártatlanul vádlottat, ki a törvényben nem talál menedéket üldözői elől. Az egész büntető igazságszolgáltatás a hivatalos és nem hivatalos vádlók kezében van; élükön a nagy-inquisitor, a korona-ügyész.

Ilyen az a bűnvádi eljárás, mely esküdtszék nélkül construálható. Ha lehetett volna humánust, türhetőt összeállítani, a javaslat szerzője garancia arra, hogy megszerkesztette volna.

Munkája azonban még sem veszett kárba. Azt a szolgálatot tette az országnak, hogy ad oculos kimutatta törvényjavaslatával, miszerint mindaddig, a míg irányadó köreink perhorreskálják a művelt világ eljárási rendszerét, nem lesz Magyarországnak bűnvádi eljárása.

Vád és védelem az elővizsgálat alatt a bűnvádi eljárás javaslata szerint.*

A bűnvádi eljárás javaslata első olvasásra igen értékes védelmi jogokkal ruházta fel a vádlottat az elővizsgálat folyamán. Kiterjeszti a vádrendszer elveit az elővizsgálatra,

* Az esküdtszéki dolgozatban szerzőnek a javaslat elővizsgálata iránti véleménye csak egész általánosságban van kifejezve; a jelen cikk részletezi az ellenvetéseket. — Jegt. Közl. 1882. 44. sz.

megengedvén a feleknek a birói cselekményekben való részvételést és közreműködést. A fegyverek egyenlőségét állítja fel jelszóul.

Közelebbi vizsgálat után azonban az tűnik ki, hogy az egyenlőség csak elvben van meg. A facultative megadott közreműködhetés nem csak hogy nem hozza létre a felek egymás elleni küzdelmében az egyensúlyt, de azt épen felforgatja. Eddigi bűnvádi eljárásunk szerint az elővizsgálat alatt vádló és vádlott egyformán ki vannak zárva a birói cselekményekből; a vizsgáló bíró egyedül inquirál. Ezentul, ha a javaslat törvénynyé válnék, az ügyész mint felelős hivatalnok kötelességszerűleg ki fogná használni a reá ruházott jogkört, a vádlottra nézve pedig, minthogy védőt az elővizsgálati eljárás számára hivatalból nem rendelnek mellé, az új jogok gyakorlatilag értéktelenek maradnának.

Hozzájárul, hogy a javaslat *a vádlott és a védő egyoldalu kizárásának megengedésével* a birói cselekményekben egyedül résztvevő vádlónak valóságos privilegisált helyzetet biztosít az ellenfél rovására. Tehát még az elvi egyenlőség is csak in theoria van meg.

Felsoroljuk a javaslatnak az elővizsgálat alatti védelemre vonatkozó intézkedéseit.

A ki ellen elővizsgálat elrendeltetett, a vizsgáló bíró által haladéktalanul értesítendő, hogy szabadon választhat magának védőt. A védő jogosítva van a terheltnek és a tanuknak, valamint a szakértőknek a vizsgáló bíró által teljesített minden kihallgatásán — épügy mint az ügyész és a magánvádló — jelen lenni, s minden ily kihallgatásra, valamint a birói szemlére is meghívandó. A vizsgáló bíró által a tanukhoz vagy szakértőkhöz intézett kérdésre, ezek felelete után a terhelt, illetőleg a vádlott, valamint a védő is intézhet keresztkérdéseket és az adott feleletekre megjegyzéseket is tehet. A letartóztatottnak védője, védenczével hatósági személy közbenjötté vagy ellenőrzése nélkül szóval vagy írásban szabadon érintkezhetik.

Ezek a védelem jogai.

Az érem másik oldala pedig ez:

1. vizsgáló bíró és a vádtanács szabad belátására bizott «fontos okokból» az elővizsgálati cselekmény, sőt az egész elővizsgálat is, a védő jelenléte nélkül foganatosítható, és ez esetben a felvett jegyzőkönyv 48 óra alatt az illető cselekmény foganatosítása után a terhelt vagy védője előtt, eshetőleg indítványtétel végett, felolvasandó.

2. A védőnek tanu-, szakértői stb. kihallgatásoknál való mellőzése nem vonja maga után azt, hogy a vádló is mellőztessék.

3. A védő eltiltható attól, hogy a vizsgálati fogságban levő vádlottal hatósági közeg jelenléte nélkül érintkezzen.

4. Meg van engedve a vizsgáló bírónak, sürgős esetekben még a kir. ügyésznek és az állami rendőrség főnökének is, vizsgálati célökből a vádlott védőjénél házkutatást tartani és leveleit valamint iratait átvizsgálni és lefoglalni.* Hogy a védői titok ilyenén veszélyeztetése alkalmas a védő egész működését megbénítani, kézen fekszik; mert ha a védőnek nincs teljes immunitása, soha nem tudhatja, nem fognak-e az ő iratai és feljegyzései bizonyítékként felhasználtni védelem ellen. Szabad védelemről ily körülmények közt szó sem lehet. Még a reactionariusnak mondott német törvény is kiveszi a védő és vádlott közt váltott iratokat a lefoglalható tárgyak közül.

5. *Hivatalból* vétség esetében egyáltalán nem rendeltetik védő, büntett esetében pedig csak a fő tárgyalás számára. Az előkészítő eljárás folyamában a büntetteknel is csak akkor

* Kiténik ez a 192. §-nak összevetéséből a 243. §-sal. A 192. §, kiveszi az átvizsgálhatás alól a 243. §. 1. és 2. pontjaiban meghatározott személyek közt váltott és ezeknél létező leveleket és iratokat. A 243. §. 1. és 2. pontjaiban pedig mint a tanuskodás kötelessége alól felmentett egyének fel vannak sorolva a házastárs, a jegyes, a rokonok fel- és lemenő ágban és harmadfokig az oldalágban. A védő tanuskodási mentessége a 3. pontban iratik körül, mely pontra a 192. és következő §§-ok nem reflectálnak.

működhetik közre védő, midőn a vádlott elég vagyonos a védelem költségeinek viselésére, vagyis *igen ritka esetben*.

A fegyverek egyenlőségét tehát úgy létesíti a javaslat, hogy a tanukihallgatásnál, szemlénél stb. az ügyészszel és a magánvádlóval szemben fog állni rendesen a védő nélküli terhelt, kinek sem kellő képzettsége, sem bátorsága nincs ilyen ellenfelekkel szemben ellenkérdéseket tenni és érdekeit érvényesíteni.

Szóval, a javaslat szerinti elővizsgálat szervezete az, hogy az eddigi vizsgálóbírói inquisitíóhoz sorakozik faggatás a vádló részéről; a bírói inquisitio mellé kapunk még egy vádlói inquisitíót is. A keresztkérdés a legtöbb esetben elmarad, s az elővizsgálati jegyzőkönyvek egyoldalubbak lesznek mint valaha voltak.

Ha ugyan elővizsgálat egyáltalán lesz.

Az elővizsgálatot megelőző előnyomozás ugyanis a javaslat szerint olyan tágkörű, hogy felőlelheti az egész elővizsgálatot, s a védői jogok ezen oldalról is a legkönnyebben kijátszhatók.

A nyomozást a vádló vezeti annak kitudása végett, vajon «az elővizsgálat elrendelésének indítványozására elegendő alap és bizonyíték létezik-e.»

A javaslat e tekintetben az ügyészt, a rendőrséget és a magánvádlót mód felett széles jogkörrel ruházza fel.

Annyira megy, hogy a nyomozást vezető királyi ügyész vagy *rendőrségi közeg* még tanukat is letartóztathat a nyomozás egész idejére. Megtilthatja az eljárás színhelyén levőknek az onnan való távozást, s a ki ezen tilalmat megszegi, az «letartóztatható és a nyomozás egész befejezéseig őrizet alá helyezhető.» *

A magánvádlót illetőleg pedig kimondja a javaslat, hogy

* Más törvényhozások ezen jogosultságot hasonlíthatatlanul szűkebb határok közé szorítják.

a rendőri közegek *kötelesek* a magánvádló felhívása folytán a büntetendő cselekmény körülményeinek megállapítására és a bizonyítékok biztosítására szolgáló mindazon intézkedéseket haladéktalanul megtenni, melyekre egyéb esetekben a királyi ügyésszel szemben kötelezve vannak.

S az előnyomozás körébe belevonathatván a bíróság is, a vádló daczára annak, hogy a királyi ügyész maga is kihallgathat tanukat, rendszeres és eskütétellel megerősített tanukihallgatást indítványozhat a vizsgáló bírónál. És pedig nemcsak pl. életveszélyes betegség esetében hallgatható ki a tanu eskü alatt, hanem többek közt azon esetben is, «ha a vizsgáló bíró azt hiszi, hogy a tanu csakis az eskü kivétele által bírható a teljes valónak megvallására.» (Ezzel egyebektől eltekintve, még azon veszély is jár, miszerint az ítélő bíró teljesen megfosztható attól, hogy szabad és közvetlen vallomást halljon a tanutól.) Indítványozhatja továbbá a vádló a nyomozás folyamában, ha sürgősség czíme alatt saját felelősségére önmaga nem akarja megtenni: a szemlét, foglalást, házkutatást és a gyanítható tettes vizsgálati fogságba helyezését, vagyis az elővizsgálat minden tényét.

Ezen beavatkozást a bíróság ugyan megtagadhatja, de csak törvényességi és szükségességi indokokból; a bírói cselekmény *célszerűségét* megbirálni nincs hivatva, mert csak ügyészi requisitio folytán jár el, és nem is képes önálló megbirálásra, midőn az esetet csak egyoldalú informatio alapján ismeri.

Ily szervezett és concentricus támadással szemben a vádló által gyanuba vett egyén védelem nélkül áll. A javaslat azon általános kijelentése, hogy a védelem már az előnyomozás alatt meg van engedve, a részleges határozmányoknál egyáltalán nem talál figyelembe vételt. Mindig csak terheltről van szó; terhelt pedig az előnyomozás idejében még nincs, hanem van «gyanusított». És ha talán a 113. §-t némi erőszakos kiterjesztéssel olykép magyaráznók is, hogy a vizsgáló bíró az előnyomozás folyamában a gyanusítottat

a birói cselekményekre megidézni tartozik, ezzel nagyon keveset érnének el, mivel — a letartóztatás esetét kivéve — vádlótól függ annak kijelentése, hogy már bizonyos személy ellen foly-e a nyomozás, vagyis ő dönti el, hogy van-e gyanúsított, ő dönti el, hogy lehet-e védő.

Míthogy tehát a vádlónak a nyomozás alatt teljesen szabad keze van és mindenesetre még sokkal ritkábban áll szemben védővel, mint az elővizsgálat alatt, egész törekvése oda fog irányulni, hogy lehetőleg az eljárás ezen szakában végeztesse a bíróság által a vizsgálati cselekményeket. *A nyomozás absorbeálni fogja az elővizsgálatot.* Kifejlődhetik azon állapot, mely fennállott hosszú időn át Poroszországban és másutt is, hogy a nyomozás határainak kiterjesztésével kijátszották a bűnvádi eljárás garantiáit.

Mi következik mindebből? Az, hogy a vádrendszer elveinek az elővizsgálatban való alkalmazása nem lehetséges a felek kölcsönös közreműködésének egyszerű decretálása által. Épügy mint a főtárgyaláson megadatott hivatalból a védelem, nem mellőzhetjük azt az elővizsgálatban sem, mert nélküle a vádlott rosszabb helyzetben van, mint a milyenbe jutott a tiszta kutatási rendszerű elővizsgálat mellett. Ki kell továbbá zárni a vádlót mindazon birói cselekményekből, a melyekben való részvételtől a vádlott és képviselője a bíróság által eltiltatik. Kimondandó, hogy előnyomozás idejében «a valóság megtudásának» örve alatt tanut megesketni nem szabad. És meg kell egyéb részeiben is lényegesen szorítani az előnyomozást, mely annál inkább hajlandó a jogosulatlan terjeszkedésre, minél több garantiát nyújt a vádlottnak az eljárás későbbi stadiuma.

A decentralisált kir. tábla mint első foku bíróság.*

Az előadó ur a decentralisált kir. táblákra véli bizandónak a súlyos bűnesetek feletti elsőfoku bíraskodást. A kir. táblákon volna az eljárás súlypontja, s innen a legfőbb bírósághoz revisionális jogorvoslat adatnék. E terv actualis jelleggel is bir annyiban, hogy tudvalevőleg az összehívott miniszteri enquete egyik igen tekintélyes tagja ily irányu indítványt szándékozik az enquete elé terjeszteni.

Az előadó ur eszmemenete a terv felállításánál körülbelül a következő lehetett. Minthogy a kormánytervezet egyedül a vádelvet állítja fel mint követendő főprincipiumot, a szóbeliség és közvetlenség követelményeit pedig a fentartott felebbezés miatt másodrangba kénytelen helyezni: ennél fogva ha a kormánytervezeten lényegesen javítani akarunk, ki kell küszöbölnünk a felebbezést, és — hogy az első fok megbízhatóbbá tétessék — magát a felebbezési bíróságot kell a per elsőfoku bíróságává tenni; ily módon olcsóbbá lesz a reform keresztülvitele s az esküdtszék is mellőzhető.

Az előadó urnak azon kiindulási pontját, hogy a kormánytervezet szóbelisége nem szóbeliség, teljesen osztom. Míg a valódi szóbeliség rendszere az első fokon ítélő közegre helyezi a súlyt és a főgarantiát ott keresi, a hol a közvetlenség minden eszközei rendelkezésre állanak, a kormánytervezet a másodfokban mondatja ki a döntő érdemleges ítéletet, rendszerint az iratok alapján, vagy legfőlebb némely kivételes esetben a bizonyítási anyag részleges, és e miatt egyoldalú reproductiójának alkalmazása mellett. Itt is ellentétben vagyok dr. TARNAI JÁNOS t. barátommal, ki azt állítja, hogy a kormányjavaslat minden lehető szóbeliséget megad. Én azt tartom, hogy ha a szóbelileg tárgyaló első fok nem hoz döntő

* A jelen sorok szerzőnek a Jogász-egyletben 1883. ápril 7-én tartott előadásából vannak lenyomatva. Az alapul szolgáló javaslatot dr. JELLINEK ARTHUR tette.

határozatot, a döntő határozatot hozó második fok pedig nem tárgyal szóbelileg: ez nem mondható szóbeliségnek.

Az előadó ur javaslata ezen hibában nem szenved. Az ő elsőfoku bírósága egyszersmind utolsó foruma az ügy ténybeli kérdéseinek.

Abban is előnyt nyújt az előadó ur javaslata, hogy létesítésével elesnék az ítélő bíróság és a vádtanács közötti összeférhetlenség problémája, mely a kormánytervezetben a törvényszékek tagjainak csekély létszáma miatt tetemes személyszaporítás nélkül nem oldható meg. Az előadó ur szerint ugyanis, azt hiszem, az elővizsgálat központja a törvényszék illetőleg a járásbíróság volna, és csak ha az elővizsgálat be van fejezve, tétetnék át az ügy vagy a vád alá helyezési határozat hozatala végett a Curiához, vagy ítélehozatal végett a királyi táblához. A bírói személyek különbözősége tehát meg van adva már magában a szervezetben.

Ezek az előadó ur javaslatának előnyei a kormánytervezet felett.

Árnyoldalai számosabbak.

Mínthogy alig tétélezhető fel, hogy több mint 10—12 másodbíróság fog Magyarországon szerveztetni, átlag öt törvényszék jutna egy kir. tábla területére. A törvényszékek száma ugyanannyi lévén, mint a megyéké, öt megye területén elkövetett bűntettek egy bíróság kezében összpontosulnának már elsőfokulag.

Nem szükséges önök előtt festenem, mennyi zaklatás rejlik az ily szervezetben az állampolgárookra nézve, és azt sem, hogy mennyire meg volna nehezítve az elkövetési helytől ily távol az igazságot kideríteni. Szorítokozom a perjogi szempontokra.

Épen a mit biztosítani akar az előadó ur, az szenvedne legjobban: a szóbeliség.

Gondos és erélyes idézési intézkedések mellett is a tárgyalások legtöbb esetben a megidézetek nagyobb részének meg nem jelenése miatt elmaradnának, a mi a résztárgyalá-

soknak, a szóbeliség ezen legmakacsabb megrontójának, korlátlan megengedését tenné szükségessé. Hozzájárul az, hogy ha a bíróság tudja, hogy a kihallgatás az illetőnek több napi utazást és rendes foglalkozásától való elvonását teszi szükségessé és az államnak is tetemes költségét veszi igénybe, sokkal nehezebben határozza el magát a megidőzésre, mintha ily körülmények nem játszanak közbe. Igen könnyen kifejlődhetnék ennek folytán oly praxis, hogy a bíróság okokat keres a meg nem idézésre, a vizsgálati jegyzőkönyveket veszi határozata alapjául, s az eljárás lassankint több és több írásbeli elemet vesz fel magába.

Ugyanazon tekintetek, melyek a bíróságot befolyásolják, az ügyészre és a vádlottra nézve is irányadók a tanúk be vagy be nem idéztetésénél.

Ha pedig az előadó ur az elővizsgálat és a vád alá helyezés azon szóbeli rendszerét, mely a kormánytervezetben foglaltatik, saját terve szempontjából is elfogadja, úgy ez még inkább az írásbeliség felé hajtana a gyakorlatot.

A kormánytervezet szerint, mint érintém, a védő jogosítva van a terheltnek és a tanuknak, valamint a szakértőknek a vizsgáló bíró által teljesített minden kihallgatásán ép úgy mint az ügyész és a magánvádló jelen lenni, s a vizsgáló bíró által a tanukhoz vagy a szakértőkhöz intézett kérdésre ezek felelete után a vádlott valamint a védő is intézhet keresztkérdéseket és az adott feleletekre megjegyzéseket is tehet. A vád alá helyezési első- és másodfoku tárgyalásnál szintén joga van a vádlónak és a védőnek szóbelileg megvitatni az esetet úgy ténybeli mint jogi oldalai szempontjából.

Az előkészítő eljárásnak illetően constructiója egészen új jelleget ad a főtárgyalásnak. Míg a jelenleg fennálló elővizsgálat és vád alá helyezés épen azon sajátságánál fogva, hogy zárt ajtók megett foly le és tisztán inquisitorius és írásbeli alapon nyugszik, a vádrendszerü, szóbeli és nyilvános főtárgyalással szemben nem bír nagy súlylyal: addig a javaslat

által modernisált elővizsgálat és vád alá helyezés hasonlíthatatlanul jobban fogja nyomni a főtárgyalási bírót. Minthogy az új eljárás szerint sok esetben a főtárgyalás tulajdonkép nem lenne egyéb, mint az elővizsgálati résztárgyalásnak ujlagos reproductiója, némely bíró aligha fog menekülni azon érzéstől, hogy midőn tárgyal, tulajdonkép felesleges munkát végez. Ujabb indok arra, hogy a távol eső főtárgyalási székhelyen reprodukálható anyag a minimumra szoríttassék.

A védelem jogának gyakorlását is megnehezíti az előadó ur terve. A vádlott rendszerint két védőt — néha hármat — volna kénytelen igénybe venni; egyiket a törvényszék székhelyén az elővizsgálat számára, másikat a Curia székhelyén a vád alá helyezési tárgyalás számára, és harmadikat a kir. tábla székhelyén a főtárgyalás számára. A mit az előadó ur az összeférhetlenség révén szervezeti tekintetben nyer, azt elveszti a védelemnél.

És nem szabad megfélemedkeznünk arról, hogy az igazságszolgáltatás repressiv jótékony hatása azon bizalmon alapul, melyet gerjeszteni képes. A távolból rendelkező bíróság, melynek működését az illető vidék szemmel nem kísérheti, idegenszerűnek tekintetik minden körülmények közt. S még fokozná jelen esetben a bizalmatlanságot nálunk az, hogy a nem magyar nemzetiségeket oly központokhoz kellene csatolnunk, a honnan ezek talán inkább a rideg parancsot, mint az igazság szavát képzelik hallani.

Az előadó ur a külföldi bírósági szervezetek statistikáját terjeszté elő annak bizonyítására, hogy minden országban megvan az első bíróság hatáskörének hármass felosztása.

A döntő kérdés azonban nem a hármass felosztás. Külföldi adatai csak akkor támogatnák tervét, ha tudna felmutatni országokat, a hol oly nagy területű elsőfoku bíróságok vannak, a melyet a decentralisált kir. táblák uralni fognak. Azon számos bírósági szervezet közt, melyeket felsorol, egyetlenegy sincs, a hol az elsőfoku bíróság területe csak félakkora is volna.

Ausztriának 917 járásbirósága, 66 törvényszéke és 9 másodfoku bírósága van. Egy törvényszék átlagos területe ugyanannyi, mint a mieinké.

Németországnak van 1911 járásbirósága, 171 törvényszéke és 28 másodfoku törvényszéke. Területeik a partikularis rendezés folytán nagyon különböző nagyságúak. De átlag véve a törvényszékek területe jóval kisebb mint nálunk. És még ezen törvényszékek is decentralisáltak a birói szervezeti törvény 78. §-a által, mely megengedi, hogy a járásbiróság székhelyén collegium alakittassék (auswärtige Strafkammer) és ott döntsessenek el a törvényszéki esetek első fokban, a járásbirósági esetek pedig másodfokban.

Franciaországnak 359 törvényszéke és 26 másodfolyamodású bírósága van, mely utóbbiak is átlag kisebb területek mint a mi kir. tábláink lesznek.

Nem kívánok több adatot felhozni. Az eddigiek is eléggé mutatják, hogy az elsőfoku bíróságoknak lehetőleg kicsiny területet szabnak a törvényhozások.

Csak egy esetben volnának az előadó ur tervének szóbeliségi nehézségei elháríthatók, ha t. i. azon expediensre határozná el magát a törvényhozás, hogy behozatnék a *vándorló bírák* intézménye. Valamint Angliában a központi bíró beutazza kerületét és vezeti az esküdtszéki tárgyalásokat, a kir. táblák illető tanácsa a kerületéhez tartozó törvényszékek székhelyeit meglátogatná és ott ítélné a felmerült bűnesetek felett.

A szóbeliség tisztult elveivel nem egyeztethető össze az, hogy az elsőfoku bíróság tagjai alsóbbrendű bírák legyenek, mint a felső bíróságokéi. A legalsó fokon van a bűnvádi per súlypontja; ott van a legfontosabb és a legnehezebb teendő. Hogy vádlott a cselekményt, melylyel terhelhetik, elkövette-e vagy sem, azt egész bizonyossággal az emberi tudás végeségénél fogva ugyszólván soha sem lehet meghatározni. A tanuk hazudhatnak, a szakértők tévedhetnek, a beismerés lehet hamis. A török bíró minden ítéleti formulához hozzá

teszi: Isten jobban tudja. És joggal óvja lelkiismeretét, mert legjobb esetben is csak nagy valószínűségre alapítható a bírói ítélet. Az elsőfoku bírónak van meg az az előnye, hogy ezen valószínűség mérlegelésénél közvetlenül látja és hallja a bizonyítékokat. A felső bíró csak az elsőfokunak érzékein keresztül és azok segélyével észlel. Az első bíró alakít, teremt; a felső bíró távolból ellenőriz.

Midőn tehát a szóbeliség egyik főtantétele az, hogy az első bíró jobban van informálva és illetékesebb a vélemény megállapítására, mint a felső bíró, ebben azon suppositum is benne foglaltatik, hogy az első bíróságnak alkalmasnak kell lenni az informatio teljes értékesítésére és feldolgozására; nem szabad pl. fiatal kezdőkből állania, kiknek tapasztalatlanságával szemben a jobb informatio értéktelen. A felső bíróság csak úgy alapíthatja jogi döntését az első bíró közvetlen ténybeli észleleteire, ha az utóbbi minden tekintetben megbízható. A hol ez nincs, ott a felső bíró homokra épít.

Köztudomásu, hogy egyedül az angol rendszer felel meg az utolsó végletekig ezen felfogásnak. Egyedül ott nincs lényeges különbség a bírák állása közt.

De midőn ma már a continensen is azt látjuk, hogy a felső bíróságok tagjai kiküldetnek elnöklés végett az első bíróságokhoz; hogy gyakran a felsőbírói ranggal és fizetéssel ellátott bírák tényleg nem vitetnek fel a felső bíróságokhoz, hanem meghagyatnak előbbi helyükön; hogy az elsőfoku bírák fizetése minden országban rendszeresen emeltetik; hogy pl. Ausztriában közvetlenül az 1873-diki szóbeli bünvádi eljárás behozatala után fizetéseik tetemesen felemeltettek; hogy Franciaországban a tárgyalás alatt levő új bírói szervezet alapgondolata az, hogy kevesebb bíró és jobb fizetés: mindez tagadhatlanul a helyes felfogás felé közeledést mutat.

Nálunk eddig nem történt ez irányban semmi. A mi viszonyaink teljesen az írásbeliség fogalmaival vannak összenőve, s azt a csekély szóbeliséget is, mely itt-ott a törvé-

nyekben kiküzdötte magát, az írásbeliség tradíciói nyomán létesítjük. A mi elsőfoku bíránk, mint az írásbeliség elsőfoku bírái mindenütt, csak előkészítői az ügynek a felső bíró számára; a felekkel való érintkezést közvetítik, s határozataink csak úgy bírnak definitív hatálylyal, ha a felek belenyugodnak. Ebből kifolyólag az állam rosszul díjazza őket és még a megélhetés eszközeit sem nyújtja nekik. Nem egyebek, ha vagyonuk nincs, mint többé-kevésbé nyugtalan aspiransok a felsőbírói állomásokra.

Ezen állapotokon csak egy fog változás történni, ha a törvényhozásban és a gyakorlatban több tért nyer a szóbeliség szelleme és ha az elsőfoku bíróságok teendői belértékekben emelkednek.

A helyes és tisztult fel'ogásnak egy csilláma mutatkozik ugyan újabban a kir. Curian. A bűnügyi tanácsok kérlelhetlenül megsemmisítik mindazon pereket, a melyekben a szóbeliségnek vagy a per egyéb formáinak megsértését találják. A Curia tagjai visszariadnak azon felelősségtől, hogy elítéljenek egyéneket, kikkel szemben a bizonyítási eljárás hiányosan lett lefolytatva, vagy a kik a törvényszéki gyakorlat által megkivánt védelemben nem részesültek. De kifelé eddig ennek igen kevés hatása volt. Midőn felhívja a kir. Curia az elsőfoku bíróságot, hogy a hiányt pótolja, a meghagyásnak — elismerem, hogy gyakran a nagy munkahalmaz folytán is — lanyha és gondolat nélküli végrehajtásával találkozunk. Csak alakilag tesznek eleget az utasításnak, ut aliquid fecisse videantur. Egy nem rég közzétett esetben másodszer kellett megsemmisíteni az eljárást ugyanazon indoknál fogva.

Ily viszonyok közt, ily apathia mellett a törvényszékek körében, a *vándorló kir. táblák* intézménye kétség kívül haladást jelezne. A legsúlyosabb bűncselekmények számára oly elsőfoku bíróság létesítenék, mely megállapodott és eléggé tapasztalt jogtudókból áll, és feltalálhatnók bennök mindazon garantiákat, a melyeket egy tisztán csakis szakbírákból álló bíróság egyáltalán nyújtani képes.

— — — — —

Illusio volna azonban hinnünk, hogy a szakbeli bíraskodás keretén belül bármily módon összeállítható egy szervezet, mely a *mai* bűnvádi eljárás követelményeinek a legtávolabbról is megfelel.

És ismét találkozom dr. TARNAI-val, a ki azt hozta fel szemrehányásként, hogy mi, az esküdtszék hivei, azt hirdetjük, hogy nem konstruálható bűnvádi eljárás máskép, mint esküdtszéki alapon. Én valóban azon véleményben vagyok, hogy ha a kormányjavaslaton és az előadó ur javaslatán kívül bármennyi újabb terv fog napirendre hozatni, az mind hasonlíthatlanul hátrányban lesz az esküdtszéki eljáráshoz képest. Merem kimondani, hogy kizárólagosságot vindikálok az esküdtszéknek.

A legfőbb garantiák nem az eljárási formákon alapulnak. Nem az az első kérdés, vajon adatik-e felelősség vagy nem, vajon két vagy három fokozatu-e a bíraskodás, vajon a védelv vagy az inquisitorius elv uralkodik-e az eljárásban. A főkérdés az, hogy mily elemek vannak hivatva közrehatni az igazságszolgáltatás körül, és mily viszonyban állnak ezek egymáshoz.

E tekintetben az esküdtszékét más valamivel pótolni teljes lehetetlen.

